

ΕΞ

μηνιαίο βήμα ανάλυσης, κριτικής και διαλόγου

ΥΠΑΡΧΗΣ

Δεκέμβριος 2001 ■ τεύχος 29ο ■ τιμή: £3.00

Το πέταγμα
της Αμερικής
πάνω από
το φαράγγι

Ο Πόλεμος
και η Αριστερά

Εξουσία
και Πολίτης

Πωλείται
Ιστορία...

Αφήστε
τα παιδιά
να μιλήσουν

Η διαμάχη
για την
Παγκοσμιοποίηση

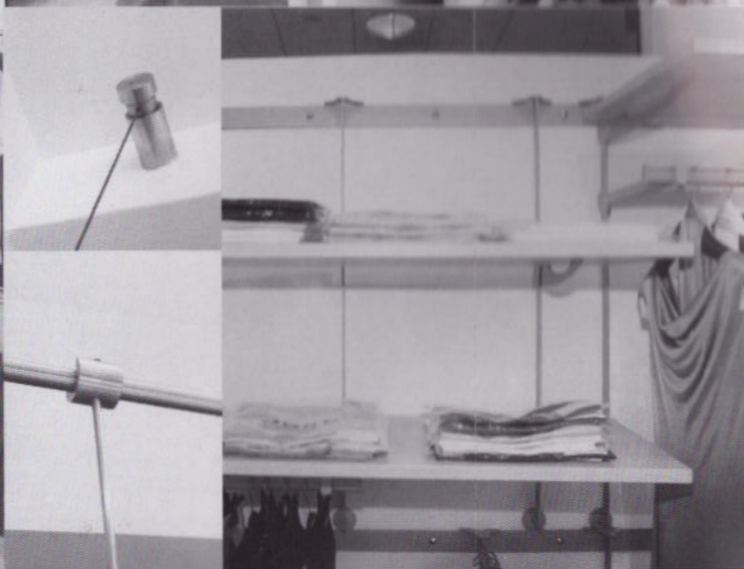
**Σύμβουλοι,
Σχεδιαστές και
Κατασκευαστές
επιπλώσεων καταστημάτων**

*Οι καλύτεροι στην Κύπρο
και από τους καλύτερους
στην Ευρώπη!*

- Ολοκληρωμένες λύσεις (Διακόσμηση, επίβλεψη και επίπλωση)
- Εκτέλεση δικών σας σχεδίων

Σύγχρονες, εργονομικές, ευέλικτες και अपαράμιλλης ποιότητας επιπλώσεις προσαρμοσμένες στον δικό σας προϋπολογισμό

- > stainless steel, μέταλλο σε ποικιλία χρωματισμών και υφών
- > συνδυασμοί με γυαλί, ξύλο και άλλα υλικά

Τηλ: 02 495777, Φαξ: 02 495632. Προφυλαίων 3, Βιομηχανική Περιοχή Στροβόλου, Λευκωσία

Η περασμένη δεκαετία άφησε ήδη ως κληρονομιά στον αιώνα μας ένα συρρικνωμένο πεδίο δράσης στην πολιτική και τους πολιτικούς και ένα διευρυμένο ρόλο στους οικονομικούς θεσμούς και την αγορά.

Η πρόσφατη διεθνής κρίση, της οποίας το τέλος είναι κατά τη δήλωση του Πλανητάρχη πολύ πέραν του Αφγανικού πολέμου, μεγενθύνει το ρόλο των στρατιωτικών και των μυστικών υπηρεσιών εις βάρος και πάλιν των πολιτικών.

Το γεγονός ότι και στη μια και στην άλλη περίπτωση είναι οι ίδιοι οι πολιτικοί που τροχοδρομήσαν τις εξελίξεις, δεν αναιρεί τίποτε από το γεγονός ότι μεγάλοι χώροι δράσης των θεσμών εξουσίας μένουν εκτός ελέγχου.

Αντίθετα χώροι «και» ελευθερίας που δημιουργήθηκαν λόγω της ανάπτυξης της τεχνολογίας όπως τα μίντια και το διαδύκτιο, απειλούνται πλέον από ένα σύστημα διακριτικής ή ανοικτής αστυνόμευσης.

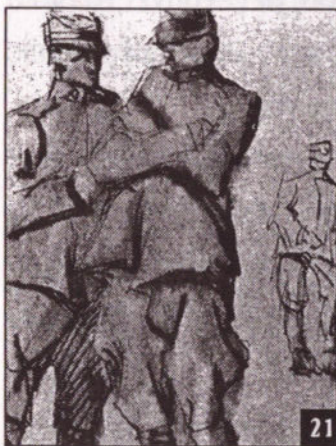
Σε ένα κλίμα στο οποίο επικρατεί ακόμα η διάψευση των ελπίδων, οι διανοούμενοι καλούνται να ανακαλύψουν τους δρόμους της αντίστασης από τη μια, και της θετικής πρότασης από την άλλη.

Κ.Α.

• Το πέταγμα της Αμερικής και ο πόλεμος

4

• Εξουσία και Πολίτης

21

• Συνέντευξη: Για τα δικαιώματα των ασθενών

30

• Για τη διεθνή οικονομία

36

• Η διαμάχη για την Παγκοσμιοποίηση

16

• Οι απειλές της Τουρκίας για προσάρτηση της Βόρειας Κύπρου

Το κείμενο της περιοδικής ανάλυσης
 Η διαμάχη και η Παγκοσμιοποίηση
 Εξουσία και Πολίτης
 Συνέντευξη
 Αρτίες: τα δικαιώματα των ασθενών
 Η διαμάχη για την Παγκοσμιοποίηση

Περιοδικό "εξ υπαρχής"
 Μηνιαίο βήμα ανάλυσης
 κριτικής και διαλόγου

Δεκέμβριος 2001-Τεύχος 29ο

Διεύθυνση:

Αρχ. Μακαρίου Γ' 127,
 Καϊμακλί, Λευκωσία 1021
 Τηλ. 346061 - 346160

E-mail:

yrathis@spidernet.com.cy

Υπεύθυνος για τον Νόμο:
 Δώρος Κακουλλής

Εκδίδεται από
 την Επικοινωνία Πολιτών
 Γέφυρα Λτδ

Για την σύνταξη
 του τεύχους
 εργάσθηκαν οι:
 Ανθούλλα Παπαδοπούλου
 Ιωσήφ Παγιάτας
 Λούσης Ηγουμενίδης
 Σταύρος Τομπάζος
 Κωστής Αχνιώτης
 Ζήνωνας Πορφαιδης
 Χριστίνα Καρατζιά

Για τα υπογραμμένα κείμενα
 ευθύνονται οι συγγραφείς τους

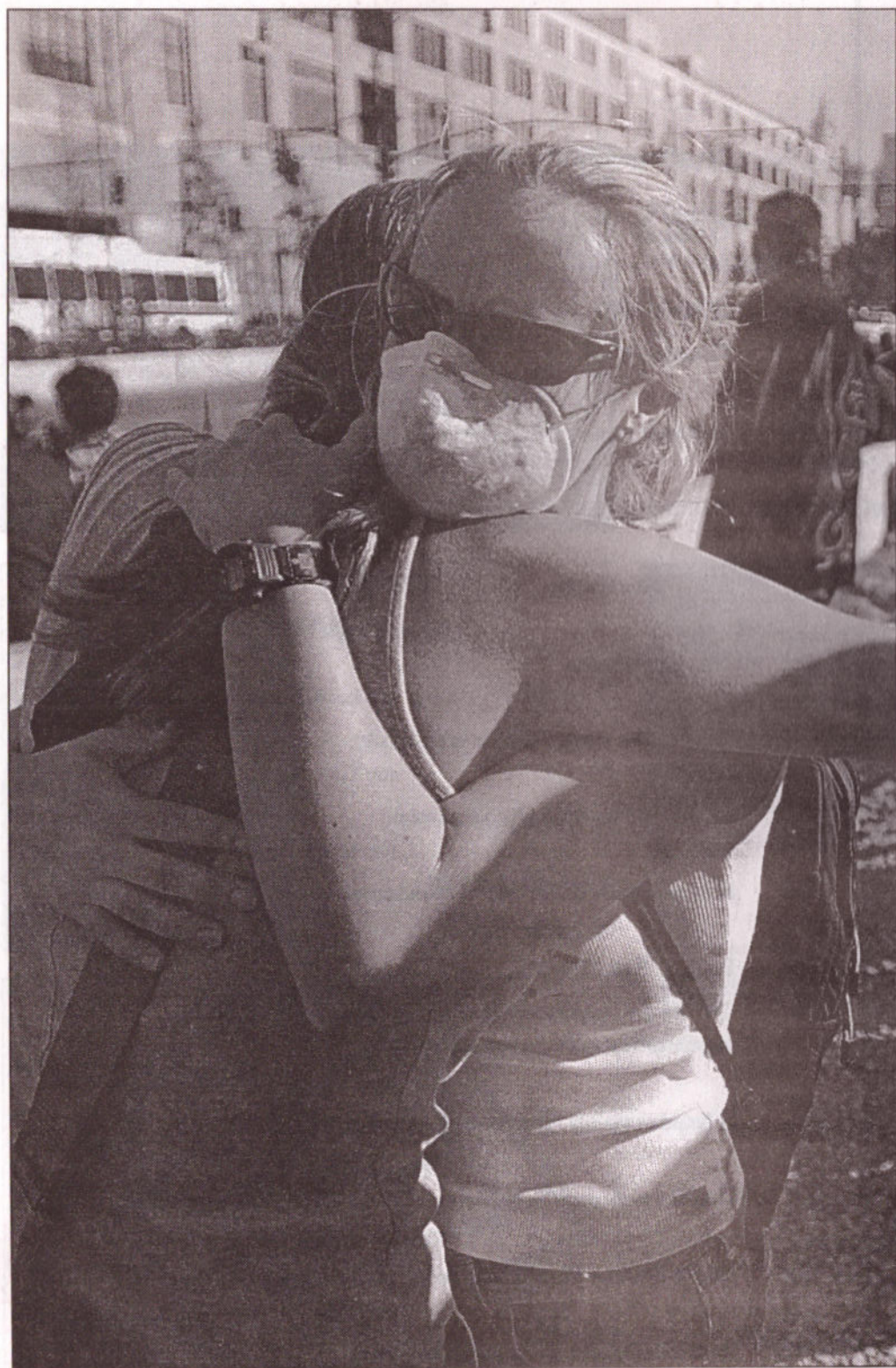
Εκτύπωση:

Τυπογραφεία ΕΡΜΗΣ
 τηλ. 482361

- 4 Το πέταγμα της Αμερικής πάνω από το φαράγγι του Παύλου Μ. Παύλου
- 6 Ο πόλεμος και η Αριστερά του Στέφανου Στεφάνου
- 8 ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ
- 13 Ποιοι δεν θέλουν λύση! του Λούπη Ηγουμενίδη
- 16 Φιάσκο οι απειλές της Τουρκίας για προσάρτηση της Β. Κύπρου του Αλή Γκιούλ
- 18 Η πολυπεριφερειακή Ομοσπονδία σαν μοντέλο λύσης του Κυπριακού του Κωνσταντίνου Ταραντινού
- 21 Εξουσία και Πολίτης του Λάρκου Λάρκου
- 24 Πωλείται Ιστορία... του Ιωσήφ Παγιάτα
- 26 Το δικαίωμα και οι ευκαιρίες συμμετοχής του Τάκη Κονί
- 28 Για όσα της και την παιδεία παιδεύουν της Χριστίνας Δ. Καρατζιά
- 30 Η Λουίζα Μαυρομάτη για τα δικαιώματα των ασθενών
- 35 ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΤΕΙΧΩΝ
- 36 Ένα νέο μακροχρόνιο ανοδικό κύμα της οικονομίας, παρά την πρόσφατη διεθνή ύφεση του Σταύρου Τομπάζου
- 44 Η διαμάχη για την Παγκοσμιοποίηση του Καίσαρ Β. Μαυράτα
- 52 Είναι οι γυναίκες πιο Ειρηνόφιλες από τους άντρες; (Β' μέρος) της Μαρίας Χατζηπαύλου-Τριγώρη
- 60 ΘΚΙΑΝΕΜΑΤΑ: Περί μνήμης και αξιοπρέπειας: «Όχι και πάλιν όλα...» του Σάββα Μενοίκου
- 62 ΚΑΦΕΝΕΙΟ: Το γήρας ουκ έρχεται μόνον

Το πέταγμα της Αμερικής πάνω από το φαράγγι

Του Παύλου Μ. Παύλου

Οι Αμερικανοί είναι οι πιο συγκρατημένοι σε πανηγυρισμούς για την ανατροπή των Ταλιμπάν. Ίσως γιατί μόνο αυτοί ξέρουν τόσο καλά τις διαστάσεις των εξελίξεων στην περιοχή. Και ότι από την ανατροπή όλοι οι άλλοι κερδίζουν περισσότερο από τους ίδιους.

Οι ΗΠΑ, μέσα στις συνθήκες έκτακτης ανάγκης, είχαν ξεκινήσει την εκστρατεία πομπήνοντας σε δυο πράγματα: Στην αξιοποίηση της δικαιολογημένης οργής τους προκειμένου άλλες χώρες να συνταχθούν χωρίς όρους μαζί τους, και στο παγκόσμιο αίσθημα ανασφάλειας για να επιβάλουν σε διεθνές επίπεδο θεσμικές αλλαγές ελέγχου - που κάτω από ομαλές συνθήκες θα απαιτούνταν χρόνια για να προωθηθούν.

Και τα δύο δεν λειτουργήσαν όπως ακριβώς προγραμματίζαν. Η Ουάσινγκτον αυτοπαγιδεύτηκε τελικά στη ρητορεία της οργής, ενώ άλλες χώρες πολύ νωρίς ευθυγραμμίστηκαν με τα κελεύσματά τους, έχοντας όμως εξαρχική το κέρδος στο μυαλό. Έτσι, οι ΗΠΑ μπήκαν τον τελευταίο μήνα σε ένα φαύλο κύκλο πληρωμών για τη συμπαράσταση χωρών οι οποίες φάνηκαν να ξέρουν πώς λειτουργούν οι μηχανισμοί της Ουάσινγκτον καλύτερα από τον Μπους και τους συνεργάτες του:

- Η Βρετανία πατά πόδι στο Αφγανιστάν και ζητά αυτόνομο κατά το δυνατόν ρόλο, πολιτικό και οικονομικό. Και θα τον έχει.

- Η Ρωσία παίρνει ήδη χοντρά ανταλλάγματα. Μέχρι πριν ένα χρόνο αγωνιούσε για τη διαφαινόμενη μετατροπή της κινέζικης οικονομικής ανόδου σε πολιτική επιρροή. Τώρα βρίσκεται τρία βήματα μπροστά.

Στρατιωτικά, πολιτικά, και οικονομικά, μετατρέπεται σε αναντικατάστατο συμπλήρωμα των αδυναμιών των ΗΠΑ στην περιοχή. Χώρια τα γνωστά και άγνωστα ανταλλάγματα από τις τριήμερες συνομιλίες Μπους-Πούιν.

- Η Τουρκία παίρνει απαλλαγές χρεών και άλλες οικονομικές διευκολύνσεις, ως αντάλλαγμα των υπηρεσιών της.

- Οι χώρες της περιοχής (Ιράν, Ουζμπεκιστάν, Τατζικιστάν κλπ) βλέπουν την επιρροή τους μέσα στο Αφγανιστάν να αυξάνεται, με τη νίκη φυλάρχων και πολεμάρχων της υποστήριξής τους.

- Ινδία και Πακιστάν ετοιμάζουν μακρύ τιμολόγιο για τις ΗΠΑ.

Βεβαίως και είναι υπερβολή να πούμε ότι οι ΗΠΑ δεν έχουν κέρδος από την πτώση των Ταλιμπάν. Πρώτ' απ' όλα αποκαθίσταται έστω και μερικώς το πληγέν γόπτρο της υπερδύναμης. Κατά δεύτερο λόγο, όπως και να έρθουν τα πράγματα, η επιρροή τους στην περιοχή αυξάνεται. Όμως, όλοι ξέρουν πως αυτά σε καμιά περίπτωση δεν αντισταθμίζουν τα όσα παραχωρούν και κυρίως τα όσα φορτώνονται για το μέλλον.

Δεν είναι λίγο, στο κάτω-κάτω, μια Αμερική να αποκαλύπτεται διαφωνούσα με την πρόωπη κατάληψη της Καμπούλ, επειδή δεν ήταν έτοιμη να ελέγξει το μετά Ταλιμπάν σκηνικό. Και να προστρέχει στον ΟΗΕ για να μπορέσει μέσω του να επιβάλει ένα αδρό πλαίσιο της μετά Ταλιμπάν εποχής.

Δεν μπορεί να αγνοηθεί το γεγονός ότι η κατάσταση στο Αφγανιστάν ενέχει τόσο ρευστότητα και τόσο ασάφεια ως προς το τι πορεία θα πάρουν

τα πράγματα αύριο. Κι αυτό το βάρος το συναισθάνεται η Ουάσινγκτον. Η ανησυχία είναι έκδηλη στις δηλώσεις ακόμη και των πιο ψυχραιμών, όπως είναι έκδηλη και η προσπάθεια για όσο το δυνατόν πιο ανοιχτές δεσμεύσεις για το μέλλον.

Το πιο σημαντικό είναι ότι μέσα σ' αυτό τον κκεύωνα, οι συμβολισμοί έχουν χάσει σημαντικό μέρος από τη δύναμή τους. Κανείς δεν εισπράττει σήμερα τόσο έντονα όσο θα αναμενόταν το μήνυμα «προσέξτε, όποιος τα βάζει με τους Αμερικανούς, την έχει άσκημα». Ούτε - ευτυχώς - λειτουργήσαν τα περί σύγκρουσης πολιτισμών και ξεσπικισμού του Ισλάμ. Ακόμη και η τυχόν σύλληψη του Μπιν Λάντεν δεν έχει πια τόση σημασία.

Το μούδιασμα είναι το βασικό χαρακτηριστικό στη συμπεριφορά των ΗΠΑ, και όχι μόνον. Κι αυτή η μηχανία δεν είναι άσχετη με τη διαισθητική τουλάχιστον αντίληψη του μεταίχμιου στο οποίο βρισκόμαστε: Οι ΗΠΑ έπαιξαν για δεκαετίες το παιχνίδι της παγκόσμιας υπερδύναμης, επενδύοντας πολλά στην εικόνα της νέου τύπου αυτοκρατορίας. Τώρα, φαίνεται ότι τα πράγ-

ματα έφτασαν στα όριά τους. Γι' αυτό οι ΗΠΑ είχαν - ίσως χωρίς να το συνειδητοποιεί πλήρως η διοίκησή τους - το δίλημμα: Είτε να εγκαταλείψουν το παιχνίδι του ενός παίκτη, είτε να υιοθετήσουν ολοκληρωτικά τις συμπεριφορές μιας παγκόσμιας αυτοκρατορικής δύναμης. Το χειρίστηκαν με αμφιταλαντεύσεις. Και γι' αυτό δεν μπορεί να αδικήσει κανείς την Ουάσινγκτον, γιατί δεν ήταν έτοιμη - ούτε και κανένας άλλος - να αντιμετωπίσει ένα τέτοιο σκληρό δίλημμα.

Όμως, στον κόσμο των αμερικανικών αρχών και προτεραιοτήτων δεν μετρούν οι προθέσεις. Μετρά μόνο το αποτέλεσμα. Και το αποτέλεσμα της αδυναμίας των ΗΠΑ να διαλέξουν θα είναι σε βάρος όχι μόνο της εικόνας αλλά και της ουσίας των δυνατοτήτων τους να λειτουργούν στο εξής ως παγκόσμια αυτοκρατορία. Και κανείς δεν πρέπει να επικαίρει γι' αυτή την εξέλιξη. Γιατί κανείς δεν μπορεί να αγνοεί τις ανηδράσεις μιας αυτοκρατορίας, όταν ανακαλύπτει πως κινδυνεύει να κλείσει τον κύκλο της. Πολύ περισσότερο όταν δεν υπάρχει στον ορίζοντα αξιόπιστη διάδοχη κατάσταση.

Οι ΗΠΑ μπήκαν τον τελευταίο μήνα σε ένα φαύλο κύκλο πληρωμών για τη συμπαράσταση χωρών οι οποίες φάνηκαν να ξέρουν πώς λειτουργούν οι μηχανισμοί της Ουάσινγκτον καλύτερα από τον Μπους και τους συνεργάτες του

Ο πόλεμος και η Αριστερά

Οταν οι επτά κυριότερες βιομηχανικές χώρες της Δύσης μαζί με τη Ρωσία έθεταν τέλος(;) στον πόλεμο του Κοσσυφοπέδιου με τη συμφωνία στην οποία είχαν καταλήξει, η Χέρμαντ Τρίμπιουν έθετε ωμά και κυνικά το μήνυμα του πρώτου πολέμου στην ιστορία που δεν είχε ούτε ένα θύμα από την πλευρά των νικητών: «Όποιο κεφάλι σπκώνεται θα κόβεται αμέσως!» Αυτό το μήνυμα συνοδεύτηκε κιάλας με παννι-

Το ζήτημα πόλεμος / μη πόλεμος, αναδεικνύεται ξανά ως ένα κομβικό σημείο τοποθέτησης και κρίσης για την παγκόσμια Αριστερά.

γυρισμούς για το θρίαμβο του ΝΑΤΟ επί του Μιλόσεβιτς, του τύπου: «Κερδίσαμε με σκορ 5000 - 0(!)», όπου τα 5000 «γκολ» ήταν οι νεκροί των Σέρβων. Η ουσία, βεβαίως, τότε δεν εντοπιζόταν τόσο στον κυνισμό των νικητών, όπως καταγραφόταν στις σπύλες των εφημερίδων, όσο στην προσπάθεια που είχε καταβληθεί η επιθετικότητα και οι στόχοι του καπιταλισμού της παγκοσμιοποίησης να αποκτίσουν μια συνεκτική ιδεολογικό-πολιτική θεωρία. Ο γνωστός, από την αρθρογραφία του στις πιο έγκριτες ευρωπαϊκές εφημερίδες,

Γερμανός κοινωνιολόγος στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου Ούλριχ Μπεκ, έγραφε τότε, ότι οι ΗΠΑ μαζί με τους συμμάχους τους, προωθούν μια πολιτική που την ονομάζει «στρατιωτικό ανθρωπισμό», η οποία επιβάλλει την αποστολή διεθνών στρατευμάτων με στόχο την επιβολή του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων πέρα από τα σύνορα των κρατών. Για να συμπληρώσει: «Η ηγεμονική δύναμη είναι αυτή που αποφασίζει τι είναι δίκαιο και ιδιαίτερα ποια είναι τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ο πόλεμος γίνεται η συνέχιση της ηθικής με άλλα μέσα. Ακριβώς αυτός είναι ο λόγος που έχει γίνει τόσο δύσκολο να αντισταθεί κανείς με την πολιτική στη λογική της κλιμάκωσης του πολέμου». Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, προσθέτει ο Μπεκ, «οι δυτικές δημοκρατίες ιδιοποιούνται τους εθνικούς και υπερεθνικούς θεσμούς -Ε.Ε., ΝΑΤΟ ή ΟΗΕ- προκειμένου να τους επιτρέψουν να δικαιολογήσουν τη δραστηριότητά τους και να σκηνοθετήσουν τις επιτυχίες τους. Ο στρατιωτικός ανθρωπισμός, εκπρόσωπος του οποίου αυτοαναγορεύεται η Δύση υπερασπίζοντας τα ανθρώπινα δικαιώματα, γεμίζει αυτό το κενό με πλήρως κατάλληλο τρόπο... Αναμφίβολα δεν αποτελεί υπερβολή να μιλήσει κανείς για δημοκρατικές σταυροφορίες, κατά τη διάρκεια των οποίων η Δύση υπερασπίζει επίσης την ανανέωση της αυτονομιστικής της. Ο πόλεμος της μετά τα εθνικά κράτη εποχής κλονίζει τις κλασικές διακρίσεις μεταξύ πολέμου και ειρήνης, εσωτερικού και εξωτερικού, επίθεσης και άμυνας, δίκαιου και μη δίκαι-

Του Στέφανου Στεφάνου*

ου, δολοφόνου και θύματος, πολιτισμένης και βαρβαρότητας». Με λίγα λόγια και σε απλά ελληνικά, οι ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ μπορούν να αποφασίζουν με το έτσι θέλω να εξαπολύουν επιθέσεις και να δολοφονούν πολίτες οποιασδήποτε χώρας, αλλά παρόλα αυτά να είναι... η «πολιτισμένη κοινωνία» που «αμύνεται» ως «θύμα» βάσει του «δικαίου» και οι «δολοφόνοι» που «επιτίθενται» να είναι οι «βάρβαροι» νεκροί βομβαρδιζόμενοι! Οι δυτικοί στον πόλεμο του Κόλπου δημιούργησαν ένα αρχέτυπο μοντέλου επιβολής της νέας τάξης πραγμάτων, στο Κόσοβο το συνέθεσαν, για να το ολοκληρώσουν τώρα στο Αφγανιστάν με τη χρυσή ευκαιρία που τους παραχώρησε ο εγκληματίας Μπιν Λάντεν. Η πολιτική του «στρατιωτικού ανθρωπισμού» στο Αφγανιστάν βρήκε έδαφος απόλυτης εφαρμογής αφού όσοι δεν είναι με το μέρος των Αμερικανών είναι, περίπου, υποστηρικτές των... βαρβάρων. Το ζήτημα πόλεμος / μη πόλεμος, με την πολεμική εκστρατεία των Αμερικανών στο Αφγανιστάν, αναδεικνύεται ξανά ως ένα κομβικό σημείο τοποθέτησης και κρίσης για την παγκόσμια Αριστερά. Είναι ένα σημείο, μια γραμμή στην οποία δοκιμάζεται και κρίνεται η Αριστερά στο επίπεδο της πολιτικής πρακτικής πέρα από θεωρητικές και γενικόλογες διακηρύξεις. Η Αριστερά είχε οικοδομήσει, ακόμα από τα πρώτα χρόνια του 20ου αιώνα, έντονη αντιπολεμική δράση. Η στάση και η προσέγγιση σε σχέση με τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν η Λυδία λίθος του διαχωρισμού

των γνήσιων αριστερών από τους «σοσιαλπροδότες» που είχαν σπιντρίζουν στον ιμπεριαλιστικό πόλεμο τις αστικές κυβερνήσεις τους για «εθνικούς λόγους». Το σύνθημα «Κάτω ο πόλεμος», κεντρικό σύνθημα των μπολεβίκων, οδήγησε στην οργάνωση των σοβιέτ των στρατιωτών και στη θεαματική αύξηση του κύρους και της παρουσίας τους στα υπόλοιπα. Τα συνθήματα «Κάτω ο πόλεμος» και «Όχι άλλος ιμπεριαλιστικός πόλεμος» ήταν, επίσης, τα κεντρικά συνθήματα της 3ης Διεθνούς στο μεσοπόλεμο και όλα τα κομμουνιστικά, σοσιαλιστικά, αναρχικά, αντιφασιστικά κινήματα του μεσοπολέμου διακατέχονταν από ένα έντονο αντιπολεμικό πνεύμα. Αυτό το πνεύμα έγινε καθοριστικό σημείο της ιδεολογίας και της πολιτικής της Αριστεράς. Παρ' όλον τον ειρηνισμό της, η παγκόσμια Αριστερά προσέτρεξε σε βοήθεια των δημοκρατικών δυνάμεων της Ισπανίας πολεμώντας εναντίον του Φράνκο και των φασιστικών οрдών του, αποδεικνύοντας ότι οι γνήσιοι αριστεροί που απεχθάνονται και εναντιώνονται τον πόλε-

μο, ξέρουν να διακρίνουν την ποιτική διαφορά μεταξύ ενός ληστρικού και άδικου πολέμου, από ένα δίκαιο πόλεμο υπεράσπισης των ταξικών συμφερόντων και των δημοκρατικών κατακτήσεων του λαού. Αυτό έπραξε η Αριστερά και στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, που άρχισε ως ιμπεριαλιστικός και μετατράπηκε στη συνέχεια σε αγώνα της ανθρωπότητας κατά του φασιστικού θηριού. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο οι αριστεροί ήταν οι συνεπότεροι υπηρέτες της αρχής ότι ο πόλεμος δεν μπορεί να είναι μέσον επίλυσης διαφορών και στη γραμμή πόλεμος / μη πόλεμος, δοκιμαζόταν η αυθεντικότητα και η συνέπεια της Αριστεράς. Πολύ περισσότερο δε στη σημερινή εποχή, στην εποχή της νέας ιμπεριαλιστικής τάξης πραγμάτων όπου ο ιμπεριαλισμός, με αιχμή του δόρατος τις ΗΠΑ, ξεστσίπωτα ή κεκαλυμμένα, επιχειρεί ενίσχυση της παγκόσμιας ηγεμονίας του και επαναδιαμοίραση της πίτας στην εκμετάλλευση του πλούτου των αδύνατων χωρών. Η Αριστερά πίσω από όποιες προφάσεις ή αιτιάσεις, πίσω από τον όποιο «στρατιωτικό ανθρωπισμό»,

αναζητεί και ανακαλύπτει τα ταξικά συμφέροντα και ανάγκες του κεφαλαίου. Συμφέροντα για συντήρηση και ενίσχυση της παγκόσμιας ηγεμονίας του, ανάγκες για την αναπαραγωγή του συστήματος. Οι ανάγκες συσσώρευσης του κεφαλαίου προϋποθέτουν και συνεπάγονται τον πόλεμο. Αυτή είναι πάγια αλήθεια της ιδεολογίας της Αριστεράς που διατηρεί τη ζωντάνια, την εγκυρότητα και την επικαιρότητά της. Αυτά σε σχέση με την ιδεολογική μάχη που δίνει η Αριστερά. Υπάρχουν, όμως, και οι ανάγκες της πολιτικής δράσης, γιατί χωρίς πολιτική δράση οι θεωρίες δεν αξίζουν ούτε καν για εκθέματα στο μουσείο της Ιστορίας. Το «Όχι στον πόλεμο» της Αριστεράς στο σημερινό κόσμο πρέπει να παίρνει μορφή διαμόρφωσης και διακήρυξης θέσεων που θα σπιντρίζουν τη μάχη πολιτική της. Η έννοια της ασφάλειας σήμερα για να είναι παραδεκτή και να παράγει αποτελέσματα θα πρέπει να προσεγγίζεται πολυδιάστατα και όχι απλώς ως θέμα στρατιωτικών μέτρων και λογικής. Δεν μπορεί να θεωρείται ασφαλής ο κόσμος όσο

Η Αριστερά θα πρέπει να σταθεί επικεφαλής του αγώνα κατά της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης.

υπάρχουν ζώνες φτώχειας και εξαθλίωσης, όσο υπάρχουν οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες που διευρύνονται από τη νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση. Όσο οι διεθνείς θεσμοί, και πρώτα απ' όλα ο ΟΗΕ, είναι υποβαθμισμένοι, παρακάμπτονται και ποδηγετούνται από τους ισχυρούς. Όσο υπάρχουν εστίες έντασης και αδικίας όπως η Κύπρος και η Παλαιστίνη. Γι' αυτό η Αριστερά θα πρέπει να σταθεί επικεφαλής του αγώνα του προοδευτικού κινήματος, σε εθνικό και σε παγκόσμιο επίπεδο, κατά της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης, κατά της νέας τάξης πραγμάτων των δύο μέτρων και σταθμών, κατά της πολιτιστικής υποβάθμισης και ισοπέδωσης, κατά των προσπαθειών εκμαυλισμού των συνειδησεων και της αλλοτρίωσης του ανθρώπου που καθιλώνει την ανθρωπινή σκέψη και δράση. Η Αριστερά θα πρέπει να είναι η ψυχική και η καρδιά ενός ζωντανού και μαχητικού αντιπολεμικού κινήματος που θα αντισταθεί και θα ξεσκεπάσει τη βαρβαρότητα του ιμπεριαλιστικού «στρατιωτικού ανθρωπισμού».

* Μέλος Κ.Ε. ΑΚΕΛ

Προβολή μεν αλλά...

Δεν είναι λίγες οι φορές που ανώτατοι αξιωματούχοι του Κράτους εμφανίζονται από πλεοράσεως για ασπμαντότητες, μερικές δε φορές και να διαπληκτίζονται μεταξύ τους. Έτσι πρόσφατα για κάποιες μέρες βλέπαμε το βουλευτή κ.Ματσάκη και τον Υπουργό Υγείας να ανταλλάσσουν βαρειούς χαρακτηρισμούς και απειλές για καταφυγή στα δικαστήρια, με αντικείμενο κάποια νεκροψία, της οποίας αμφισβητείτο το αποτέλεσμα. Δυστυχώς, το φαινόμενο αυτό έχει πάρει διαστάσεις τα τελευταία χρόνια και το τροφοδοτεί η ανάγκη για προβολή. Είτε των ιδίων των ατό-

μων, είτε του «έργου της Κυβέρνησης». Χωρίς να μου διαφεύγει ότι η προβολή από τα μίντια συνέβαλε στο να εκλεγεί ο κ. Ματσάκης στη Βουλή δυο φορές και ότι και άλλους συναδέλφους του βοήθησε, είναι η άποψή μου ότι αυτού του είδους οι εμφανίσεις καθώς και οι συχνές παρουσιάσεις, μειώνουν την εικόνα σοβαρότητας που θα πρέπει να χαρακτηρίζει τους ανώτατους αξιωματούχους του Κράτους. Αν ανατρέξει κανείς μερικά χρόνια πίσω, θα συνειδητοποιήσει ότι οι εμφανίσεις των Υπουργών και του Γενικού Εισαγγελέα στα ραδιο-

λεοπτικά κανάλια, για γεγονότα που αφορούσαν την καθημερινότητα, κάθε άλλο παρά συχνές ήταν. Μάλιστα για εξειδικευμένα θέματα εμφανίζονταν οι ειδικοί. Εν αντιθέσει με σήμερα, όπου οι Υπουργοί εμφανίζονται διαρκώς για όλα τα θέματα, προφανώς αφού προηγουμένως τύχουν της αναγκαίας ενημέρωσης και ενδεχομένως εκπαίδευσης από τους ειδικούς... Για τη σχεδόν καθημερινή για μερικούς και τακτική για πολλούς υπουργούς παρουσία στα ραδιο-ηλεοπτικά κανάλια, μεγάλη ευθύνη φέρουν και τα ίδια τα μίντια. Τα τελευταία αντί να προσπαθήσουν να μεταφέρουν αξιόλογες ειδήσεις από τα διεθνή πρακτορεία ειδήσεων και ευρωπαϊκούς ραδιοηλεοπτικούς σταθμούς, «μπουκλώνουν» κυριολεκτικά στους υπουργούς τα μικρόφωνα τους, για να αναπληρώσουν έτσι τη φτώχεια των δικών μας, ντόπιων ειδήσεων. Και δυστυχώς οι υπουργοί μπαίνουν στον πειρασμό να μιλούν... Η λογική αλλά και ο νόμος των πιθανοτήτων, υποβάλλουν ότι στις πολλές δηλώσεις θα υπάρξουν και στραβοπατήματα και εκτροχιασμοί... Είναι η άποψή μου ότι ο Πρόεδρος Κληρίδης, θα έπρεπε να «φρενάρει» κάπως ή μάλλον αρκετά τους υπουργούς του, συναισθανόμενος -για να χρησιμοποιήσω οικονομικούς όρους- ότι το οριακό κόστος από πλευράς απώλειας σοβαρότητας είναι μεγαλύτερο του οριακού οφέλους από πλευράς προβολής του κυβερνητικού έργου. Άλλωστε η ρήση «τοίς φρονίμοις ολίγα» εξακολουθεί πάντα να ισχύει...
Ι.Π. ■

Το οριακό κόστος από πλευράς απώλειας σοβαρότητας είναι μεγαλύτερο του οριακού οφέλους από πλευράς προβολής του κυβερνητικού έργου

Αναχρονισμός

Αναχρονιστικό αλλά και δείγμα υπανάπτυξης να θεωρείται ως αργία η ονομαστική γιορτή εν ενεργεία και ζώντος αξιωματούχου της Πολιτείας ή της Εκκλησίας

Στις 13 Νοεμβρίου, η Εκκλησία γιορτάζει τη μνήμη του Αγίου Χρυσόστομου. Την ημέρα αυτή γιορτάζουν οι διάφοροι Χρυσόστομοι, τρεις από τους οποίους διαθέτει και η κατευφημισιμόν τα τελευταία τρία χρόνια "Ιερά Σύνοδος", ¹ οι οποίοι δύσκολα θα εθεωρούντο "χρυσόστομοι" με μικρό "x". Ωστόσο με μεγάλο "X" εξακολουθούν να είναι πάντα Χρυσόστομοι. Ένας απ' αυτούς είναι ο Αρχιεπίσκοπος, του οποίου η ονομαστική γιορτή θεωρείται σχολική αργία, πρακτική που ισχύει από της εποχής Μακαρίου. Τη στιγμή που ετοιμαζόμαστε να μπούμε στην Ευρώπη, κρίνω ως αναχρονιστικό αλλά και δείγμα υπανάπτυξης να θεωρείται ως αργία η ονομαστική γιορτή εν ενεργεία και ζώντος αξιωματούχου της Πολιτείας ή της Εκκλησίας. Εκεί που τούτο πάει να καταργηθεί για τους βασιλιάδες, εμείς θελήσαμε να το θεσμοθετήσουμε για τον Αρχιεπίσκοπο, χωρίς να συνειδητοποιούμε ότι επαναφέρουμε οθωμανικές πρακτικές, όταν ο εκάστοτε αρχιεπίσκοπος ήταν ο αρχηγός του "μιλλέτ" των Ελλήνων της Κύπρου. Είναι η άποψή μου ότι λόγοι ουσίας, αυτοσεβασμού και συνειδητοποίησης της ευρωπαϊκής ιδιότητας, την οποία πολλές φορές επικαλούμαστε, επιβάλλουν να καταργηθεί η μειωτική για την Πολιτεία αλλά και τους πολίτες αυτή αργία. Κοντά στα άλλα το γεγονός αυτό δίνει και τα λανθασμένα μηνύματα για το σημερινό ρόλο του Αρχιεπισκόπου, που δεν ασκεί κοσμική εξουσία και στον οποίο δεν υπάγεται η Παιδεία που διοικείται από τον αρμόδιο υπουργό.

Και αν οι δάσκαλοι και οι καθηγητές δεν μπορούν να στερηθούν μια από τις όχι λίγες μέρες της ξεκούρασής τους, να τους δοθεί κάποια άλλη μέρα ως αργία. Τόσο η επικείμενη ένταξη μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όσο και το κύρος της Εκκλησίας που περίπου βρίσκεται στο ναδίρ του, συνηγορούν υπέρ της αλλαγής. Είναι ίσως άλλη μια περίπτωση όπου η ευθυνοφοβία θα πρέπει να παραχωρήσει τη θέση της στην ευθύνη και τη σοβαρότητα.
Ι.Π. ■

¹ Μετά τα όσα διαδραματίστηκαν τα τελευταία χρόνια στους κόλπους της Κυπριακής Εκκλησίας και ακόμη συνεχίζουν, έχω την αίσθηση ότι καθόλου δεν προσιδιάζει ο όρος "Ιερά" στην ανώτατη ηγεσία της Κυπριακής Εκκλησίας και μάλλον είναι αδόκιμος. Εξού και κατά κανόνα προτιμώ να αναφέρομαι στην Εκκλησιαστική Σύνοδο.

Ο έρωτας της Ευρώπης για την Αφροδίτη

Για αρκετό καιρό επικρατούσε η αντίληψη ότι η επιθυμία για ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν μονομερής επιθυμία της Κυπριακής Δημοκρατίας. Βέβαια δεν έλεγε κανείς ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση είχε αντίθετη επιθυμία ή αντίθετα συμφέροντα αλλά λεγόταν και γραφόταν ότι το όλο πλέγμα συμφερόντων της Ε.Ε. στην περιοχή δεν άφηνε πολύ χώρο για εμπλοκή της Ε.Ε. στους πονοκεφάλους του Κυπριακού. Βέβαια τα τελευταία χρόνια επιβεβαιώνουν τη σταθερή και επίμονη πολιτική της Ε.Ε. να εμπλακεί στο Κυπριακό.

Τους τελευταίους μήνες, ιδιαίτερα με τις τελευταίες επισκέψεις Ευρωπαίων επισήμων στη χώρα μας, είναι εμφανής η Ευρωπαϊκή πρόθεση να πεισθούν οι Κύπριοι ότι η ένταξη είναι προ των πυλών και ότι η ένταξη είναι όντως δυνατή έστω και χωρίς λύση του Κυπριακού. Ταυτόχρονα είναι εμφανής η επιθυμία της Ε.Ε. να εμπλακεί στη λύση του Κυπριακού, χρησιμοποιώντας για παράδειγμα τα ευρωπαϊκά κονδύλια για τη δημιουργία καλύτερων δικαιοδικών σχέσεων, και καλύτερων σχέσεων των Τουρκοκυπρίων μαζί της.

Η Ευρωπαϊκή κίνηση προς την Κύπρο αποκτά μεγαλύτερη σημασία όταν σημειώσει κάποιος ότι η Ε.Ε. προβαίνει σε παράλληλες κινήσεις προς τα Βαλκάνια, το Παλαιστινιακό και την Τουρκία. Βέβαια, δεν μπορεί να πει κάποιος ότι όλα αυτά είναι επίτευγμα του Μπιν Λάντεν αλλά νομίζω ότι το κτύπημα της 11ης Σεπτεμβρίου επιτάχυνε μια προϋπάρχουσα δυ-

ναμική. Προς την ίδια κατεύθυνση δείχνει από ένα άλλο σημείο η πρόσφατη δήλωση του Τόνι Μπλερ για «ακαμένα ραντεβού» της Βρετανίας στην πορεία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, και βεβαίως ισχύει πάντα η πρόθεση αποφυγής προσκομμάτων που θα μπορούσε να θέσει η Ελλάδα στη διαδικασία της διεύρυνσης.

Συμπληρωματικά όλα αυτά δείχνουν ότι η Ε.Ε. έχει έντονο συμφέρον να εντάξει την Κύπρο στην επικράτεια της για λόγους γεωστρατηγικής. Παραμένει να κατανοήσουν οι Κύπριοι ότι το ενδιαφέρον αυτό δεν οδηγεί στην Ελληνοκυπριακή αντίληψη του Κυπριακού και ούτε βέβαια στην τουρκοκυπριακή.

Κι αν η πιο πάνω προβληματική είναι ορθή, αν δηλαδή η Ε.Ε. θα αγωνισθεί για την ένταξη της Κύπρου στο χώρο της, σημαίνει ότι η επιστροφή του Ντενκτάς στις συνομιλίες δεν είναι τέχνασμα τακτικής, όπως τείνουν να το εκλάβουν η πλειοψηφία των αρθρογράφων μας, αλλά αντίθετα σημαίνει ότι η Τουρκία υποχρεώνεται να κινηθεί κάτω από την πίεση της ανάγκης θετικών ευρω-τουρκικών σχέσεων.

Γ.Α.

Αλίμονο: λέτε το Κυπριακό να μπαίνει σε τροχιά λύσης;

Την τελευταία στιγμή τρέχει η κυβέρνηση να διαμορφώσει «τουρκοκυπριακή στρατηγική». Θα πρέπει σύντομα να βρει τρόπο να εξηγήσει στους αδιάκριτους πολιτικούς της Ε.Ε. πως είναι δυνατόν να είναι το Κυπριακό «απλό πρόβλημα εισβολής και κατοχής» και την ίδια στιγμή να μην μπορούν οι Τουρκοκύπριοι να έχουν τη γη τους στις περιοχές που ελέγχει το κράτος «δικαίου», να μην μπορούν να παν σε σχολείο που μιλά τη γλώσσα τους, να μην μπορούν να εργαστούν και να κατοικήσουν ελεύθερα κ.λπ.

Η ίδια κυβέρνηση δεν άκουσε πρόσφατα τον Ζακ Πόος να λέει ότι «η Κύπρος δεν πρόκειται να ενταχθεί στην Ε.Ε. ως αποικία της Ελλάδας αλλά ότι δίπλα από την Κυπριακή σημαία θα κυματίζει η ευρωπαϊκή». Όταν ο ίδιος ανέφερε σε Κύπριο πολιτικό ότι... «νομίζει πως κάπου ξανάκουσε... αυτό τον εθνικό ύμνο», εκείνος νόμισε ότι ο άνθρωπος σοβαρολογούσε και τον συμβούλεψε

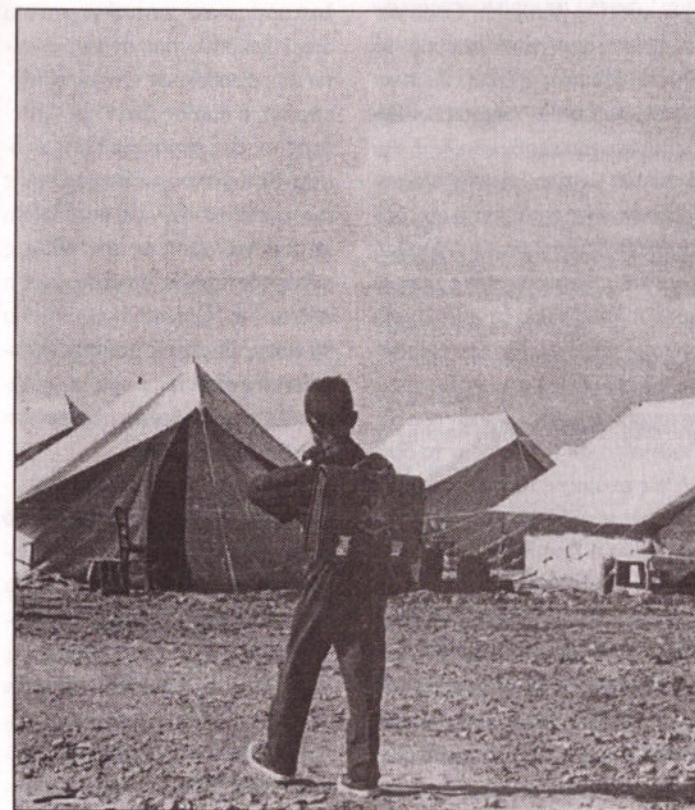
«να... προσπαθήσει να θυμηθεί καλύτερα».

Όταν πρόσφατα ανέφερα σε σοφό σχολιαστή των τεκταινομένων ότι η Κύπρος θα εισαγάγει με την ένταξη την τουρκική γλώσσα στις επίσημες γλώσσες της Ε.Ε., εκείνος γέλασε για το «αστείο» μου.

Μικροί πολιτικοί, μικρή ευθύνη έχουν.

Έχω την άποψη ότι ο Ιμπραήμ Αζίζ, μόνος του κάνει περισσότερη «τουρκοκυπριακή πολιτική» από την κυβέρνηση.

Γ.Α.

ΕΞ υπαρχής ■ Δελτίο εγγραφής συνδρομητών

Όνοματεπώνυμο:

Διεύθυνση:

Πόλη: Τ.Τ.:

Επαρχία:

Τηλ. Οικίας: Φαξ Οικίας:

Τηλ. Οικίας: Φαξ Εργασίας:

Επάγγελμα:

Τιμή συνδρομής: εσωτερικού επίσης £25.00. Υπόλοιπες χώρες Ευρώπης £30.00. ΗΠΑ £32.00. Αυστραλία £41.00.

Επιταγές στο όνομα: Επικοινωνία Πολιτών Γέφυρα Λτδ

Περιορίστε τους...

Δεν ξέρω εσάς, αλλά εμένα προσωπικά ουδόλως με απασχολεί η κόντρα στους κόλπους της Εκκλησίας μεταξύ των... αγίων πατέρων, που τότε υποβόσκει και τότε αναζωπυρώνεται. Στο κάτω-κάτω, οι άνθρωποι είναι συνεχιστές του έργου των

φέρει ποιος έχει δίκιο και ποιος άδικο. Είμαι σίγουρος ότι όλοι βράζουν στο ίδιο καζάνι και ότι ο καβγάς είναι για... το πάπλωμα. Όπου πάπλωμα εστί αρχιεπισκοπικός θρόνος, δηλαδή εξουσία, άρα και εδώ είναι πιστοί συνεχιστές του έργου των Βυζαντινών.

Αυτό που με ενοχλεί στην όλη κατάσταση, είναι η αδράνεια που δείχνουν τα οργανωμένα σύνολα και φορείς που ανήκουν στον αριστερό προοδευτικό χώρο στην ευκαιρία που τους δίνεται. Να περιορίσουν δηλαδή το ρόλο του προκαθήμενου, μετακαθήμενων και λοιπών στα της Εκκλησίας και να κλείσουν το δρόμο της ανάμιξης τους στην κοινωνική και, κυρίως, πολιτική ζωή του τόπου. Αντί λοιπόν η Αριστερά να δράσει όπως όφειλε, ακούμε κατά καιρούς ηγετικά της στελέχη, όταν ερωτηθούν για την κρίση στην Εκκλησία, να δηλώνουν, συνταυτιζόμενα με όλους τους άλλους, ότι λυπόμαστε για τα όσα συμβαίνουν, ιδιαίτερα τώρα, που το Κυπριακό βρίσκεται σε κρίσιμη φάση. Αλλά κυρίως περί αυτού πρόκειται, του Κυπριακού και των όσων διαδραματίζονται για τη λύση του. Η μετά-Μακάριο ηγεσία της Εκκλησίας έχει υιοθετήσει την πιο ακραία εθνικιστική γραμμή στο Κυπριακό, απορρίπτοντας κάθε τι που μπορεί να οδηγήσει σε, μικρά έστω, βήματα προς μια σωστή κατεύθυνση. Θα ήθελε λοιπόν η Αριστερά, η οποία έχει μια εντελώς αντίθετη γραμμή ως προς το Κυπριακό, αυτή την ανάμιξη; Λογικά όχι. Ας αρπάξει λοιπόν την ευκαιρία και ας περιορίσει το ρόλο της Εκκλησίας.

Και επειδή το ΑΚΕΛ -και γενικότερα η Αριστερά στην Κύπρο- δεν φαίνεται να ευνοούν τα μεγάλα και απο-

φασιστικά βήματα, ας αρχίσουν με κάποια μικρά. Για παράδειγμα, ας απαιτηθεί να καταργηθεί από σχολική αργία η ονομαστική γιορτή του αρχιεπισκόπου, που στο κάτω-κάτω είχε οριστεί σαν τέτοια επί Μακαρίου, ο οποίος ήταν και πρόεδρος της Δημοκρατίας. Προς αποφυγή δε της σίγουρης διαμαρτυρίας των εκπαιδευτικών για κατάργηση κεκτημένων τους, ας προταθεί ως αντικατάσταση να οριστεί αργία η επέτειος του Πολυτεχνίου, κάτι που θα επιτρέψει στους μαθητές να τιμούν τη μνήμη της χωρίς τον μπαμπούλα των αποβολών που επισείει ο υπουργός Παιδείας.

Ένα άλλο μέτρο, είναι και ο αποκλεισμός του αρχιεπισκόπου από το επίσημο Πρωτόκολλο της Δημοκρατίας. Αυτό το μέτρο βέβαια θα μπορούσε να ερμηνευθεί και ως προσασία του ιδίου του αρχιεπισκόπου, διότι, αν όντως δεν είναι καλά στην υγεία του, όπως διατείνονται κάποιοι Συνοδικοί, και ξεχνάει, φανταστέται να ξεχάσει ποιον επισημο έχει απέναντί του, και, αντί για το Κυπριακό, να αρχίσει να του λέει για τον Πάφου και τον Κυρηνείας! Αν πάλι είναι καλά, φανταστέτε την ώρα που πρέπει να δει κάποιον ξένο επίσημο, να συνεδριάζει κάποια επιτροπή επισκόπων, την οποία να θέλει να παρακολουθήσει μέσω του πομπού του Κιτίου! Πέρα από τα πιο πάνω, είμαι σίγουρος ότι, αν θέλει η Αριστερά, μπορεί να βρει αρκετούς τρόπους για να περιορίσει το ρόλο της Εκκλησίας. Εκτός κι αν νιώθει ένοχη επειδή ο σημερινός αρχιεπίσκοπος ήταν δική της επιλογή. Δε λέω βέβαια ότι έπρεπε να διαλέξει κάποιον άλλο, όχι, απλά... τι γυρεύει η αλεπού στο παζάρι; Χρ.Χρ. ■

Ενοχλεί η αδράνεια που δείχνουν τα οργανωμένα σύνολα και φορείς που ανήκουν στον αριστερό προοδευτικό χώρο έναντι της εκκλησίας

Βυζαντινών αδελφών τους, και κάνουν οπδήποτε για να το επιβεβαιώσουν. Ίντριγκες, αλληλοκατηγορίες, πισώπλατες μαχαιριές και όλα τα σχετικά. Ακόμη και την τεχνολογία δεν άφησαν ανεκμετάλλευτη. Πομποί σε σχήμα στυλογράφου, παρακολουθήσεις τηλεφώνων και άλλα, μπήκαν κι αυτά στο... παιχνίδι. Εκτός λοιπόν από το χάζι και την πλάκα που έχει η όλη υπόθεση, δεν σκοτίζομαι καθόλου αν θα βγάλουν τα μάτια τους οι Συνοδικοί, ούτε με ενδια-

Προβάλλοντας διαδικαστικές αντιρρήσεις αποκαλύπτονται... Ποιοι δεν θέλουν λύση!

Ας πούμε τα πράγματα με τ' όνομά τους

Του Λούπη Ηγουμενίδη

Ενώ ο πρόεδρος της Δημοκρατίας και η ομάδα που χειρίζεται το κυπριακό βρισκόταν στη Νέα Υόρκη, για να προσφωνήσει τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ και να πραγματοποιήσει επαφές ανωτάτου επιπέδου, με στόχο ν' αντιμετωπιστεί το αδιέξοδο που δημιουργούσε η άρνηση Ντενκτάς να προσέλθει στις συνομιλίες και ν' απειληθούν οι απειλές του κ. Ετσεβίτ και άλλων Τούρκων αξιωματούχων, για προσαρτηση των κατεχομένων, σε περίπτωση ένταξης της Κύπρου πριν τη λύση του κυπριακού, προέκυψε η γραπτή πρόταση Ντενκτάς για κατ' ευθείαν συνάντησή του με τον πρόεδρο Κληρίδη στη Λευκωσία, ή οπουδήποτε αλλού, με σκοπό τη συζήτηση της ουσίας των διαφορών των δύο πλευρών.

Ο πρόεδρος Κληρίδης, παρά το σκεπτικισμό ορισμένων παραγόντων και τις αρνητικές αντιδράσεις μερικών της κυπριακής πολιτικής ηγεσίας, αποφάσισε, ορθότατα ποιών, να αποδεχθεί την πρόταση Ντενκτάς, φροντίζοντας να διασφαλίσει ότι η συνάντηση θα γίνει στα πλαίσια του ΟΗΕ και στην παρουσία αντιπροσώπων του Γ.Γ. του ΟΗΕ, γεγονός που θα αποτελεί εγγύηση ότι δεν εκτρέπεται η διαδικασία από τα πλαίσια του διεθνούς οργανισμού και των αρχών του. Δηλαδή ο πρόεδρος Κληρίδης, παρά τις «εκκλήσεις» ορισμένων «να μην πέσει στην παγίδα» του κ. Ντενκτάς, αντελήφθη αμέσως το πραγματικό νόημα της κίνησης του Τουρκοκύπριου ηγέτη και, νοουμένου ότι δεν παρβίαζε καμία αρχή και δεν αποδεχόταν καμία διαφορετική, από τις υφιστάμενες, δέσμευση, ανταπο-

κριθηκε θετικά, αποδεικνύοντας για μια ακόμη φορά τις αληθινές του προθέσεις, που επιδιώκουν ειλικρινείς συνομιλίες αρχών και δίκαιη και βιώσιμη επίλυση του κυπριακού, πριν την ένταξή μας στην Ε.Ε. και σύμφωνη με τις αποφάσεις του ΟΗΕ και τις συμφωνίες κορυφής.

Τι φέρνει τον Ντενκτάς στις συνομιλίες....

Όλοι ανεξαιρέτα οι πολιτικοί ηγέτες της Κύπρου και της Ελλάδας, παραδέχονται ότι η πολιτική του Ελσίνκι άρχισε να αποδίδει καρπούς και μάλιστα εντυπωσιακούς. Ιδιαίτερα οι εκθέσεις για την πορεία ένταξης της Τουρκίας και της Κύπρου είναι ενδεικτικές αυτής της πραγματικότητας. Γίνεται πλέον από όλους σαφές προς την Άγκυρα ότι, κυρίως εξ αιτίας της αδιάλλακτης στάσης της στο κυπριακό, δεν διευκολύνει την ενταξιακή της πορεία, γιατί δεν ανταποκρίνεται στους στοιχειώδεις όρους που της έθεσε το Ελσίνκι και που ορίστηκαν στην Κοπεγχάγη και σε άλλες συσκέψεις. Όπως γίνεται σαφέστατο και το ότι η Κύπρος θα προχωρήσει απρόσκοπτα προς την ένταξή της στην Ε.Ε., με την πρώτη διευκρίνηση, χωρίς να αποτελεί εμπόδιο η μη λύση του προβλήματός της. Επιθυμία όλων, βέβαια, είναι η εξεύρεση λύσης πριν την ένταξη και η συμμετοχή και των Τουρκοκυπρίων στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις. Παράλληλα και σε όλα τα επίπεδα, εκφράστηκε απαρέσκεια για τις απειλές της Άγκυρας για προσαρτηση και η Ελλάδα κατέστησε σαφές ότι δεν θα παραμείνει απαθής μπροστά σε ένα τέτοιο τραγικό εν-

δεχόμενο. Γίνεται μάλιστα φανερό, ότι η πορεία της Τουρκίας προς την Ευρώπη ενταφιάζεται οριστικά αν επιμείνει στην υλοποίηση των απειλών της. Και κάτι τέτοιο δεν αφήνει αδιάφορη την τουρκική κοινωνία και κυρίως τους οικονομικούς και άλλους παράγοντές της, που επιθυμούν διακαώς τη σύνδεση της χώρας τους με την Ενωμένη Ευρώπη.

Επίσης, στο εσωτερικό της Κύπρου, οι αντιδράσεις προς την πολιτική αδιαλλαξίας του κ. Ντενκτάς πυκνώνουν και διευρύνονται μέσα στον πολιτικό κόσμο και τα διάφορα στρώματα της τουρκοκυπριακής κοινής γνώμης. Η επιθυμία για λύση και κυρίως η προσδοκία να ενταχθούν και οι Τουρκοκύπριοι στην Ε.Ε. καθιστούν τη θέση του κ. Ντενκτάς δύσκολη και του επιβάλλουν στροφή στην πολιτική του στάση. Αναγκάζεται, λοιπόν, ο κ. Ντενκτάς να προσέλθει σε συνομιλίες και προσπάθησε να εξεύρει τρόπο μείωσης των εντυπώσεων, που θα δημιουργούσε μια, χωρίς όρους επιστροφή του στο τραπέζι των συνομιλιών, υπό την καθοδήγηση του ΟΗΕ. Αν είναι ειλικρινής ή όχι, αν δηλαδή επιδιώκει διάλογο γιατί θέλει να φτάσουμε σε λύση, ή αν θα κωλυσιεργήσει και πάλι για να κερδίσει χρόνο και να αναβάλει το πικρό ποτήρι της ένταξής μας στην Ε.Ε., θα φανεί στην πορεία. Δεν θα συνομιλεί μόνος του και ο πρόεδρος Κληρίδης δεν είναι ούτε αφελής ούτε ανεπαρκής για να ξεγελαστεί. Έχει και υπομονή και διορατικότητα και προπαντός ψυχραιμία, για να κερδίζει τις μάχες χωρίς τυμπανοκρουσίες.

Ο κ. Ντενκτάς δεν θα συνομιλεί μόνος του και ο πρόεδρος Κληρίδης δεν είναι ούτε αφελής ούτε ανεπαρκής για να ξεγελαστεί.

Στην περίπτωση που ο κ. Ντενκτάς και Άγκυρα φανούν και πάλι ασυνεπείς και περιφρονητές του διεθνούς παράγοντα και των αρχών του ΟΗΕ και της Ε.Ε., εμείς θα βγούμε αλώβητοι και κερδισμένοι στα μάτια του κόσμου.

Τι θα επιδιώξει ο κ. Ντενκτάς
Είναι βέβαιο ότι στη συνάντηση, ή τις συναντήσεις, που θα έχει ο κ. Ντενκτάς με τον πρόεδρο Κληρίδη, θα επιδιώξει να προωθήσει τις θέσεις του στο κυπριακό και στην περίπτωση που δεν μπορέσει να το πράξει τούτο, θα επιδιώξει κλωσειεργία με την ελπίδα να παρεμποδίσει την είσοδο της Κύπρου στην Ε.Ε. με την πρώτη διεύρυνση.

Όσον αφορά στο δεύτερο, δηλαδή στην περίπτωση που ο κ. Ντενκτάς καταφύγει στην κλωσειεργία, νομίζω ότι δεν θα είναι δύσκολο να αποκαλυφθεί ότι είναι ήδη προετοιμασμένος ο διεθνής παράγοντας να του καταλογίσει μια ακόμη άρνηση και ένα ακόμη ανηπερισπασμό προς την ορθή και μοναδική διαδικασία των ειρηνικών διαπραγματεύσεων προς εξεύρεση λύσης. Σ' αυτή την περίπτωση και η θέση του κ. Ντενκτάς και κυρίως, η θέση της Άγκυρας θα καταστούν δύσκολες, γιατί η αξιοπιστία και η συμπεριφορά της θα υποστούν την καταδίκη της διεθνούς κοινότητας. Αν επιχειρήσουν και πάλι να κοροϊδέψουν το διεθνή παράγοντα, οι συνέπειες που θα υποστούν θα είναι πολύ δυσάρεστες και η τουρ-

κική και τουρκοκυπριακή κοινή γνώμη δεν θα μείνουν απαθείς. Όσον αφορά στις θέσεις που θα επιδιώξει να προωθήσει ο κ. Ντενκτάς είναι, νομίζω, γνωστές, αλλά θα πρέπει να τύχουν σοβαρής, συγκεκριμένης και πειστικής αντιμετώπισης, εκ μέρους της πλευράς μας και πάνω στο τραπέζι των συνομιλιών. Τη θέση του για αναγνώριση πριν τη λύση, για να γίνονται «ισότιμες» διαπραγματεύσεις, μπορούμε να την αντικρούσουμε εύκολα επικαλούμενοι τις αποφάσεις του ΟΗΕ και την άρνηση της διεθνούς κοινότητας να νομιμοποιεί ανταρσίες και αμφισβητήσεις νόμιμων και διεθνώς αναγνωρισμένων καθεστώτων. Το ζήτημα του νέου συνεταιρισμού και της πολιτικής ισότητας των κοινοτήτων θα πρέπει να το αντικρίσουμε με γνώμονα να μην παραμείνουν διέξοδοι απόσχισης, ούτε να εκφράζεται το νέο κράτος διεθνώς με δύο προσωπικότητες και δύο κυριαρχίες. Από κει και πέρα στο ζήτημα της ενταξιακής μας πορείας, θα πρέπει να είμαστε ανυπόχωρητοι, εκφράζοντας ταυτόχρονα την ειλικρινή μας ετοιμότητα για εμπλοκή και των Τουρκοκυπρίων

στις διαπραγματεύσεις, χωρίς ακόμη να έχει επιτευχθεί λύση, αλλά με γνώμονα την απρόσκοπτη πορεία μας προς την ένταξη με την πρώτη διεύρυνση της Ε.Ε.

Με αυτά τα δεδομένα η πλευρά μας θα έπρεπε να χαιρετήσει αυτή την εξέλιξη, διότι μόνο κέρδος μπορεί να αποκομίσει νοούμενο ότι οι προθέσεις και οι διακηρύξεις της είναι ειλικρινείς. Είναι κέρδος το γεγονός ότι επιδεικνύουμε ετοιμότητα για συνομιλίες με σκοπό τη λύση, υπό οποιεσδήποτε προϋποθέσεις, αρκεί να μην απομακρυνόμαστε από το πλαίσιο του ΟΗΕ. Είναι κέρδος, γιατί θα αποδείξουμε ότι εμείς θέλουμε λύση και οι προτάσεις μας είναι πιο δίκαιες και πιο ρεαλιστικές, βρίσκονται δε σε αντιστοιχία με τις αρχές του διεθνούς δικαίου και της παγκόσμιας νομιμότητας. Στην περίπτωση που ο κ. Ντενκτάς και Άγκυρα φανούν και πάλι ασυνεπείς και περιφρονητές του διεθνούς παράγοντα και των αρχών του ΟΗΕ και της Ε.Ε., εμείς θα βγούμε αλώβητοι και κερδισμένοι στα μάτια του κόσμου. Είναι γι' αυτό που ακούω με σκεπτικισμό τις αντιδράσεις ορισμένων, προς τη θετική ανταπόκριση του προέδρου στις επιστολές Ντενκτάς. Δεν μου περνά απ' το μυαλό ότι δεν κατανοούν τη σημασία της αποδοχής αυτής της πρότασης. Γι' αυτό και υποψιάζομαι ότι οι αντιδράσεις υποκρύβουν την απροθυμία τους να φτάσουμε σε λύση, γιατί ο συμβιβασμός που προδιαγράφηκε δεν τους βρίσκει σύμφωνους. Δεν έχουν κωλύσει την αναγκαιότητα και ορθότητα της λύσης της διζωνικής-δικοινοτικής ομοσπονδίας.

Τι θα πρέπει να επιδιώξουμε

Προσερχόμενος ο πρόεδρος της Δημοκρατίας στη συνάντηση με τον κ. Ντενκτάς είναι, νομίζω, επαρκώς εξοπλισμένος για να διαπραγματευθεί λύση του κυπριακού. Το Εθνικό Συμβούλιο που συνήλθε προχθές δεν προσέθεσε, νομίζω, τίποτε σημαντικό στην υπάρχουσα απόφαση και πολιτική βούληση για λύση διζωνικής-δικοινοτικής ομοσπονδίας, όπως την ορίζουν οι αποφάσεις του ΟΗΕ και οι συμφωνίες υψηλού επιπέδου. Γι' αυτό και θα πρέπει, ο πρόεδρος να επιδιώξει από την πρώτη στιγμή τη διαπραγμάτευση επί της ουσίας, χωρίς να εξαντλεί το χρόνο σε γενικές διακηρύξεις αρχών και αναφορές σε σχήματα και σύμβολα κλιόεπωμένα.

Αντί, λοιπόν, να επαναλάβουμε για πολλοστή φορά την εμμονή μας στις αποφάσεις του ΟΗΕ και τις συμφωνίες υψηλού επιπέδου, θα πρέπει να προχωρήσουμε σε συγκεκριμένες προτάσεις, επί όλων των πτυχών του κυπριακού, αξιοποιώντας και τα υφιστάμενα άτυπα έγγραφα που μας έχουν επιδοθεί από τον αντιπρόσωπο του Γ.Γ. στον προηγούμενο κύκλο των συνομιλιών.

Θα πρέπει να διευκρινίσουμε τι είναι αδύνατο να δεχθούμε από τις προτάσεις Ντενκτάς. Δεν δεχόμαστε δύο χωριστά κράτη, δεν δεχόμαστε δικαιώμα απόσχισης των μερών και ενσωμάτωσής τους σε άλλο κράτος, δεν δεχόμαστε μόνιμη παραμονή των τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο, δεν δεχόμαστε τη διατήρηση του σημερινού status quo στο εδαφικό και την ανεξέλεγκτη αλλοίωση του δημογραφικού χαρακτήρα της νήσου από τους εποίκους. Είμαστε έτοιμοι για ένα ισότιμο συνεταιρισμό στα πλαίσια της διζωνικής-δικοινοτικής ομοσπονδίας που θα κατοχυρώνει συνταγματικά την

πολιτική ισότητα των κοινοτήτων, επιμένουμε στο ένα κράτος με μια διεθνή προσωπικότητα και μια κυριαρχία, ζητούμε συνταγματικό αποκλεισμό της απόσχισης της ένωσης, της διχοτόμησης ή της διπλής ένωσης με άλλα κράτη, θέλουμε διεθνείς εγγυήσεις της ασφάλειας των κοινοτήτων και του νέου κράτους, αξιόπιστες και αποδεκτές από τις δύο πλευρές, ζητούμε λογικό διακανονισμό του εδαφικού για να επιστρέψει μεγάλο μέρος των προσφύγων μας σε εδάφη υπό ελληνοκυπριακή διοίκηση και αναγνωρίζουμε ότι θα υπάρχουν εδάφη υπό τουρκοκυπριακή διοίκηση, με πλειοψηφία πληθυσμού και ιδιοκτησίας Τουρκοκυπρίων, και επιθυμούμε η πληθυσμιακή αναλογία να μην διαταράσσεται αυθαίρετα και να εκκεντρικώς εξουσιάζει. Η είσοδός μας στην Ε.Ε. θα πρέπει να γίνει απρόσκοπτα και το κοινοτικό κεκτημένο θα εφαρμόζεται σ' όλη την κυπριακή επικράτεια χωρίς διακρίσεις και ανάλογα με τις ανάγκες της κάθε κοινότητας.

Οι τρόποι εφαρμογής αυτών των αρχών, αν συμφωνηθούν, θα είναι αντικείμενο διαπραγμάτευσης και θα στηρίζονται σε προτάσεις και υπαλλακτικές διεξόδους που πρότεινε ήδη ο Γ.Γ. του ΟΗΕ. Θα πρέπει να επιμένουμε δε ξεκάθαρα και λέγοντας τα πράγματα με τ' όνομά τους να δώσει και η άλλη πλευρά τις θέσεις της αναλυτικά επί όλων των σημείων και των αρχών, που σε γενικές γραμμές ανέφερα πιο πάνω.

Η μορφή της λύσης και ο διεθνής παράγοντας

Η μορφή της λύσης, που πρέπει να επιδιωχθεί πριν την ένταξη μας στην Ε.Ε. προδιαγράφεται καθαρά από τις αρχές που τέθηκαν πιο πάνω. Θα είναι, αν γίνει αποδεκτή και από

την τουρκική πλευρά, μια λύση ομοσπονδίας διζωνικής-δικοινοτικής με κατοχυρωμένη την πολιτική ισότητα των κοινοτήτων και με διασφάλιση των συμφερόντων όλων των Κυπρίων, Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, υπό τις συνθήκες βέβαια που έχουν δημιουργήσει οι συνέπειες του πολέμου και της κατοχής για τριάντα σχεδόν χρόνια της μισής Κύπρου από τους Τούρκους. Η Ευρώπη και οι προοπτικές που ανοίχθηκαν από την Ελλάδα και την Κύπρο στο Ελσίνκι, αποτελούν την εγγύηση ότι μια τέτοια λύση έχει μέλλον και θα είναι προς όφελος του συνόλου του κυπριακού λαού. Η διεθνής κοινότητα, είμαι βέβαιος, θα υποδεχθεί με ενθουσιασμό μια τέτοια λύση και η συνεισφορά της για τη σπέρξη της θα είναι τεράστια και συνεχής. Βέβαια πολλοί θα αντιδράσουν σ' αυτές τις σκέψεις μου και μερικοί θα τις χαρακτηρίσουν και πάλι επικίνδυνες και «φιλοτουρκικές». Δεν με διακατέχει φόβος γι' αυτή τη μικροψυχία, γιατί είμαι πεπεισμένος ότι η τολμηρή υποστήριξη της αλήθειας και η προσήλωσή στα αληθινά συμφέροντα του κυπριακού λαού, που πλήρωσε τόσο ακριβά ως τώρα την απειροσκεψία των «υπερπατριωτών» θα δικαιώσει σίγουρα και τώρα, όσους δεν υποκύπτουν στις ιδεοληψίες και τα σύνδρομα των πτηνών.

Η Ευρώπη και οι προοπτικές που ανοίχθηκαν από την Ελλάδα και την Κύπρο στο Ελσίνκι, αποτελούν την εγγύηση ότι μια τέτοια λύση έχει μέλλον και θα είναι προς όφελος του συνόλου του κυπριακού λαού.

Φιάσκο οι απειλές της Τουρκίας για προσάρτηση της Β. Κύπρου

Οι απόψεις μας για το στάτους κβο στην Κύπρο

Πρώτα απ' όλα είναι απαραίτητο να δηλώσουμε ότι η DEVIS (Επαναστατική Συνδικαλιστική Ομοσπονδία) είναι αντίθετη στο σημερινό στάτους κβο στην Κύπρο. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το βλέπουμε ως προϊόν των γεγονότων του 1974, δηλαδή του φασιστικού πραξικοπήματος που κατέληξε στην τουρκική εισβολή - και τα δύο υπό την

αιγίδα του αγγλο-αμερικανικού ιμπεριαλισμού που προωθούσε πολιτικές χωρισμού και διαίρεσης της Κύπρου στη διάρκεια του ψυχρού πολέμου. Αυτές οι πρωτοβουλίες οδήγησαν τελικά στον ντε φάκτο χωρισμό του νησιού. Το σημερινό στάτους κβο θέτει μια σοβαρή απειλή στην ύπαρξη και των δύο κοινοτήτων στην Κύπρο, καθώς στο νησί

ενυπάρχει το ενδεχόμενο ενός πολέμου και αιματοχυσίας, που οφείλεται στους διαρκείς εξοπλισμούς και τις εθνικιστικές προσδοκίες των εξτρεμιστικών δυνάμεων και από τις δύο πλευρές της πράσινης γραμμής. Έτσι, οι Έλληνο-Κύπριοι και Τουρκο-Κύπριοι ζουν πάνω σ' ένα στρατιωτικό ηφαίστειο που μπορεί να εκραγεί κάθε στιγμή.

Του Αλή Γκιούλ
Πρόεδρος της Ομοσπονδίας Επαναστατικών
Συνδικάτων της Τουρκοκυπριακής Κοινότητας
Μετάφραση: Σ. Βα.

Μια γενική επισκόπηση της κατάστασης στη Βόρεια Κύπρο

Η σημερινή κατάσταση στη Βόρεια Κύπρο είναι εξαιρετικά οξεία. Ο κύριος λόγος γι' αυτή την εξέλιξη είναι το στάτους κβο ή, με άλλα λόγια, η συνέχιση του κυπριακού προβλήματος. Απ' αυτό το λόγο, η τ/κ κοινότητα υφίσταται μεγάλες δυσκολίες. Είμαστε απομονωμένοι από τη διεθνή κοινότητα. Έχουμε γίνει εξαιρετικά εξαρτημένοι από την Τουρκία, τόσο πολιτικά όσο και οικονομικά. Εδώ είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι αυτή η εξάρτηση συνέβη χωρίς τη συγκατάθεση και τη θέληση της τ/κ κοινότητας. Ως αποτέλεσμα αυτής της εσκεμμένης εξάρτησης, που υποβάλλεται από τις τουρκικές κυβερνήσεις στην Τουρκία και τους ντόπιους συνεργάτες στη Βόρεια Κύπρο, η τ/κ κοινότητα έχει στερηθεί το δικαίωμά της αυτο-διοίκησης. Σ' αυτό το στάδιο είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι η πολιτική της εξάρ-

τησης πάει χέρι-χέρι με τη διαδικασία της ενσωμάτωσης της Βόρειας Κύπρου στην Τουρκία, που σκοπεύει να εξυπηρετήσει τα στρατηγικά και στρατιωτικά συμφέροντα της Τουρκίας εις βάρος της ευημερίας της τ/κ κοινότητας.

Η συνέχιση του Κυπριακού έχει επίσης οδηγήσει την τ/κ κοινότητα σε σκληρά οικονομικά βάρη. Ως αποτέλεσμα της πεισματάρικης στάσης της Τουρκίας και της τ/κ ηγεσίας στη διατήρηση του σημερινού στάτους κβο, η τ/κ κοινότητα είναι εκτεθειμένη σε σκληρά οικονομικά εμπάρκο. Επιπροσθέτως, η πηλεμένη διαδικασία εξάρτησης από την Τουρκία και η βλαπτική πολιτική της ενσωμάτωσης, έχει καταλήξει σε φτώχεια και σκληρούς οικονομικούς καταναγκασμούς. Στη γραμμή της ανωτέρω διαδικασίας και πολιτικής, η τουρκική λίρα χρησιμοποιείται δυ-

συχώς στη Βόρεια Κύπρο. Έτσι, όποτε υπάρχει οικονομική κρίση ή υποτίμηση του νομίσματος αυτού, κάτι πολύ συχνό τα τελευταία χρόνια, η αντανάκλασή της στη Βόρεια Κύπρο είναι πολύ πιο βίαιη. Εκτός από την πρόσφατη οικονομική κρίση και την υποτίμηση της τουρκικής λίρας, αρκετές τράπεζες έχουν χρεωκοπήσει με αποτέλεσμα μεγάλες απώλειες καταθέσεων τ/κ. Και σαν να μην έφτανε αυτό, οι κυβερνήσεις της Τουρκίας έχουν επιβάλει πολλά οικονομικά πακέτα και πρωτόκολλα στην τ/κ κοινότητα, με τη βοήθεια των ντόπιων συνεργατών τους, που έχουν οδηγήσει σε μεγαλύτερη εξάρτηση και δεσμά σε διαπλοκή μεταξύ τους. Δηλαδή, στερούν τους τ/κ από την παραγωγή, επιτρέπουν τη διείσδυση παράνομου εργατικού δυναμικού χωρίς άδεια, με τη μορφή της φθηνής εργασίας, έτσι αυξάνε-

ται η ανεργία, γίνονται περικοπές σε οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα, έχουμε κατάρρευση και ύφεση πολλών τομέων κ.λπ. Με λίγα λόγια, υπάρχει μια σοβαρή οικονομική κατάρρευση από την οποία υποφέρουν οι Τουρκοκύπριοι. Μπορεί έτσι κανείς να φανταστεί τη θέση της εργατικής τάξης στη Βόρεια Κύπρο. Ως αποτέλεσμα αυτής της συστηματικής και εσκεμμένης πολιτικής και οικονομικής κατεύθυνσης, που εφαρμόζεται από το 1974, η τ/κ κοινότητα μετανάστευσε ταχύτατα από το νησί. Οι τ/κ που ζουν στο εξωτερικό υπερβαίνουν κατά πολύ αυτούς που ζουν στην Κύπρο. Ενώ η γρήγορη μετανάστευση των τ/κ συνεχίζεται, μεγάλος αριθμός εποικιστών από την Τουρκία μεταφέρονται στη Βόρεια Κύπρο. Η έκβαση αυτής της διαδικασίας είναι προφανής: μια εισβολή στη θέληση των τ/κ.

Η εναλλακτική λύση στο στάτους κβο: Επίλυση του Κυπριακού και ένταξη στην Ε.Ε.

Ως ομοσπονδία, πιστεύουμε ότι ο μόνος τρόπος με τον οποίο η τ/κ κοινότητα μπορεί να υπερβεί τα εντονότατα προβλήματα που αντιμετωπίζει, είναι η επίλυση του Κυπριακού. Υποστηρίζουμε και αγωνιζόμαστε με άλλες προοδευτικές και δημοκρατικές δυνάμεις για την εγκαθίδρυση μιας δι-κοινοτικής, δι-ζωνικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας, βασισμένης στην πολιτική ισότητα σε ευθυγράμμιση με τις αποφάσεις του ΟΗΕ και τις Συμφωνίες Κορυφής 1977-1979. Η ένταξη στην Ε.Ε. πρέπει να συνδυαστεί με μια τέτοια λύση. Λύση του Κυπριακού και ένταξη θα προσφέρουν στην τ/κ κοινότητα την ευκαιρία να πάρει τη θέση της στη διεθνή κοινότητα, την οποία έχει στερηθεί για πολλές δεκαετίες. Επιπροσθέτως, οι απειλές που είναι προϊόν του παρόντος στάτους κβο θα μειωθούν κατά πολύ. Εκτός από την υπέρβαση της απειλής για την ύπαρξη της τ/κ κοινότητας που οφείλεται στη διαδικασία και την πολιτική που εκθέτουμε ανωτέρω, θα δημιουργηθεί ένα περιβάλλον (πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικής ευμάρειας) όπου πολλοί τ/κ θα έχουν την ευκαιρία να επιστρέψουν στην πατρίδα τους. Αυτό είναι ένα μεγάλο παράθυρο ευκαιρίας για τους τ/κ, παρ' ότι έχουμε περιορισμένο χρόνο τον οποίο πρέπει να χρησιμοποιήσουμε με σοφία.

Σχετικά με τη διαδικασία ένταξης της Δημοκρατίας της Κύπρου στην Ε.Ε., το ημερολόγιο προχωρά χωρίς εμπόδια. Είναι μια από τους πιο ξεχωριστούς υποψήφιους στο εγγύτερο πακέτο διεύρυνσης. Εμείς, ως ομοσπονδία, πιστεύουμε ακράδαντα ότι μπορεί και πρέπει να βρεθεί μια φόρμουλα που να κάνει ικανούς τους τ/κ να συμμετάσχουν στη διαδικασία ένταξης με τους ε/κ συμπατριώτες, καθώς η ένταξη στην Ε.Ε. θα επιδράσει στο μέλλον ολόκληρης της Κύπρου και καθώς είμαστε συστατικό μέρος στη Δημοκρατία της Κύπρου, δικαίωμα που κερδήθηκε στο σύνταγμα του 1960. Παρά το γεγονός ότι πιστεύουμε πως η επίλυση του Κυπριακού και η ένταξη πρέπει να είναι συνδυασμένες, η Τουρκία και ο Ντενκτάς προσπαθούν να ανακόψουν την όλη διαδικασία. Στη Σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι το 1999, η Τουρκία αποδέχθηκε ότι το Κυπριακό πρόβλημα δεν είναι μια προϋπόθεση για την ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. Παρά αυτή την πραγματικότητα, η Τουρκία έχει αρχίσει να προπαγανδίζει και να διαχέει απειλές ότι εάν η Δημοκρατία της Κύπρου κερδίσει την ένταξη μονομερώς, τότε θα προσαρτήσει τη Βόρεια Κύπρο στην Τουρκία. Αυτό είναι πολιτικό φιάσκο. Παρ' ότι υπάρχουν πολλοί άνθρωποι στην Τουρκία που καταδικάζουν αυτές τις θέσεις και υποστηρίζουν μια βιώσιμη λύση στο Κυπριακό και τονίζουν ότι μια τέτοια πολιτική, θα οδηγήσει σε σκληρές επιπτώσεις που η Τουρκία μπορεί να μην είναι σε θέση να πληρώσει. Ελπίζουμε ότι η διεθνής κοινότητα θα ασκήσει πίεση στην Τουρκία και τον Ντενκτάς να επιστρέψουν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων πριν είναι πολύ αργά. Εάν όχι, κανείς δεν έχει το δικαίωμα να εμποδίσει τη Δημοκρατία της Κύπρου από το να ενταχθεί στην Ε.Ε. και παράλληλα η τ/κ κοινότητα δεν πρέπει να καταφύγει στη χρήση του δικαιώματος που παρέχει το σύνταγμα του 1960, παρά το γεγονός ότι δυστυχώς θα οδηγήσει στην επιτάχυνση της εγκατάλειψης της Κύπρου από τους Τουρκοκύπριους.

Η πολυπεριφερειακή Ομοσπονδία σαν μοντέλο λύσης του Κυπριακού

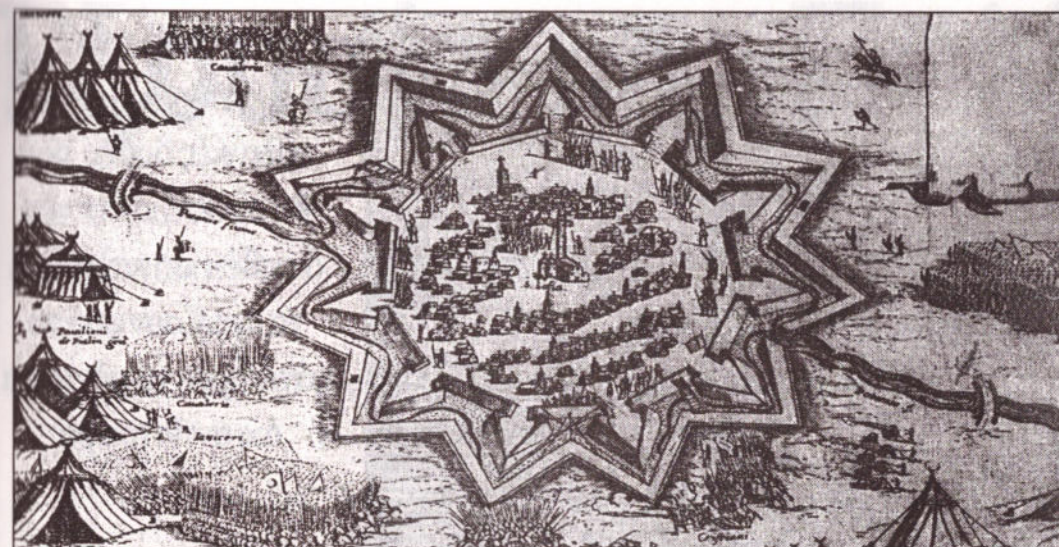
Του Κωνσταντίνου Ταραντινού

Συχνά τα βάζουμε με την «Ομοσπονδία», την οποία θεωρούμε συγκαλυμμένη διχοτόμηση. Ομοσπονδίες όμως υπάρχουν πολλών ειδών και η διζωνική δεν είναι η μόνη δυνατή. Με το παρόν άρθρο θα ήθελα να παρουσιάσω μια διαφορετική ιδέα της Ομοσπονδίας, η οποία θα επιχειρη-

ρικά και πολιτικά θέματα. Εμπλοκοσμός της πολιτικής συζήτησης γύρω από το Κυπριακό με τη συμπεριληψη και άλλων ιδεών σίγουρα δεν μπορεί να βλάψει. Μπορούμε να απορρίψουμε το στοιχείο της «διζωνικότητας» χωρίς να εγκαταλείψουμε την ιδέα της ομοσπονδίας. Διζωνική ομοσπονδία είναι ένα κράτος το οποίο αποτελείται από δυο συστατικά μέρη ενώ πολυπεριφερειακή ομοσπονδία στην περίπτωση της Κύπρου θα σήμαινε, λόγου χάριν, αποκεντρωμένη εξουσία σε οκτώ ή ακόμα προτιμότερο δέκα περιφέρειες ή περιοχές. Ένα πρώτο πλεονέκτημα το οποίο γίνεται αμέσως εμφανές είναι ότι στην περίπτωση που τα συστατικά μέρη της Κυπριακής Ομοσπονδίας ήταν δέκα αντί δύο ο κίνδυνος οποιουδήποτε από τα συστατικά μέρη της ομοσπονδίας να αποσπασθεί, να επιδιώξει και να πετύχει δική του ανεξάρτητη διεθνή προσωπικότητα θα ήταν κατά πολύ μειωμένος. Ούτε θα υπήρχε πραγματικό ενδεχόμενο οι γραμμές που θα οριοθετούν τις Περιοχές να μετεξελιχθούν σε σύνορο. Αυτό αυτόματα μας απελευθερώνει από τον κίνδυνο οι εξουσίες που θα δοθούν στις περιφέρειες να αποβούν εις βάρος της ενότητας της χώρας. Θα μπορούσαμε, π.χ. άφοβα να μιλάμε και για «κυριαρχία» των περιοχών χωρίς ιδιαίτερο πρόβλημα. Το Ελβετικό μοντέλο, που επικαλείται κάποτε ο κ. Ντενκτάς, αποτε-

λείται από 26 Περιοχές. Δεν μπορεί να εφαρμοσθεί το Ελβετικό σύνταγμα σε μια διζωνική δομή. Με δέκα όμως ομοσπονδιακές περιοχές θα μπορούσαμε να το σκεφτούμε σοβαρά. Σε διζωνική βάση «κυριαρχία» σημαίνει, λίγο ή πολύ, δικαίωμα απόσχισης. Σε πολυπεριφερειακή βάση «κυριαρχία» θα σήμαινε απλώς ότι οι περιφέρειες έχουν τον πρώτο, ή εάν προτιμάτε τον τελευταίο, λόγο σε κάποια θέματα.

Η πολιτική ζωή του τόπου θα χαρακτηριζόταν από μια άμυλα των περιφερειών, καθόλα υγιή, αντί από μια άμυλα ανάμεσα σε δυο εθνικές ομάδες η οποία είναι άκρως επικίνδυνη. Ας φανταστούμε για παράδειγμα ότι η πόλη της Αμμοχώστου, όπως η πόλη του Αμβούργου στη Γερμανία, ήταν από μόνη της μια από τις δέκα ομοσπονδιακές περιοχές κατοικούμενη από ίσο αριθμό περίπου Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων. Οι πολιτικοί εκπρόσωποι της περιφέρειας αυτής στο Κέντρο θα ήταν φυσολογικό να εργάζονται για να πετύχουν το μέγιστο όφελος για την Περιοχή τους, ας πούμε στο θέμα χρηματοδότησης των σχολικών κτιρίων. Θα βλέπαμε έτσι μια μικτή ομάδα πολιτικών η οποία θα επεδίωκε το όφελος της μικτής τους περιοχής σε δημοκρατικό αγώνα με τους πολιτικούς εκπροσώπους άλλων περιοχών. Η όποια επιτυχία των πολιτικών εκπροσώπων μιας μικτής ομοσπονδιακής πόλης της Αμμοχώστου θα μεταφραζόταν σε πρακτικό

όφελος τόσο για τα ΕΚ όσο και για τα ΤΚ σχολεία της πόλης. Μια τέτοια κατάσταση θα ήταν σίγουρα καλύτερη από ένα ανταγωνισμό ανάμεσα στους εκπροσώπους των ΕΚ να διεκδικούν κονδύλια για τα ΕΚ σχολεία και τους εκπροσώπους των ΤΚ να διεκδικούν κονδύλια για τα ΤΚ σχολεία.

Ενώ σε μια διζωνική ομοσπονδία ο πολιτικός ανταγωνισμός θα ήταν ανάμεσα στις δυο εθνικές ομάδες και θα παρέμενε πάντοτε ένας ανταγωνισμός φορτισμένος με συναισθημα και υποψία, σε μια πολυπεριφερειακή ομοσπονδία ο πολιτικός ανταγωνισμός θα ήταν ανάμεσα σε γεωγραφικές περιοχές.

Εκτός από την πόλη της Αμμοχώστου και η πόλη της Λευκωσίας θα μπορούσε να αποτελέσει ξεχωριστή ομοσπονδιακή Περιοχή. Στις δύο αυτές Περιοχές η ανάμειξη του πληθυσμού θα ήταν περίπου ίση και οι περιοχές αυτές θα αποτελούσαν το πιο καθαρό μοντέλο συνύπαρξης των δυο κοινοτήτων. Όπως είναι φυσικό θα λειτουργούσαν και σαν πόλοι έλξης για μια κουλτούρα συμβίωσης. Οι άλλες περιοχές θα είχαν φυσολογικά διαφορετικό ποσοστό ανάμειξης του πληθυσμού. Γενικά ομιλούντες θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι περιοχές, που είναι πιο απομακρυσμένες από τον νοτιό άξονα Λευκωσίας-Αμμοχώστου, θα είχαν το μικρότερο ποσοστό ανάμειξης, π.χ. η Πάφος και η Κερύνεια. Έτσι, π.χ. ο πληθυσμιακός χάρτης θα πα-

ρουσίαζε στο μέλλον ομοσπονδιακές περιοχές όπως την πόλη της Λευκωσίας και της Αμμοχώστου με ποσοστό ανάμειξης περίπου 50-50 ενώ η Πάφος και η Κερύνεια με ποσοστά ανάμειξης πιο κοντά στο 90-10. Η βόρεια και νότια περιοχή Αμμοχώστου, εξαιρουμένων των πόλεων, θα παρουσίαζαν μια ενδιάμεση κατάσταση, κ.ο.κ.

Θα είχαμε έτσι δέκα Περιοχές ας πούμε ως ακολούθως:

- 1-2 Πόλη της Λευκωσίας και πόλη της Αμμοχώστου, ποσοστό ανάμειξης 50-50
 - 3 Νότια περιοχή Λευκωσίας (εξαιρουμένης της πόλης αλλά συμπεριλαμβανομένης της Πιτσιλιάς και Τυλληρίας), 60-40
 - 4 Βόρεια περιοχή Λευκωσίας (εξαιρουμένης της πόλης) - κεντρική και ανατολική Μεσαορία, 60-40
 - 5 Βόρεια περιοχή Αμμοχώστου και Καρπασία, 70-30
 - 6 Νότια περιοχή Αμμοχώστου Χ-(100-X)
 - 7 Περιοχή Λάρνακας, 70-30
 - 8 Περιοχή Λεμεσού, 80-20
 - 9 Περιοχή Πάφου και Πόλης Χρυσού, 90-10
 - 10 Περιοχή Κερύνειας, 90-10
- Περιττό να πούμε ότι μια πληθυσμιακή διασπορά όπως αυτή που περιγράψαμε θα επέτρεπε στον πολίτη να επιλέξει το βαθμό επαφής που θα ήθελε να έχει πάνω σε καθημερινή βάση με πολίτες από την άλλη κοινότητα. Επιλέγοντας με άλλα λό-

για την περιοχή στην οποία θα ζούσε θα επέλεγε και σε ένα βαθμό την έκταση της επαφής του με την άλλη κοινότητα.

Με τον τρόπο αυτό εξαφανίζεται και το «εδαφικό» πρόβλημα, όπου μιλούμε για πλήρη πολιτικό έλεγχο της μιας κοινότητας πάνω στη μια περιοχή και της άλλης κοινότητας πάνω στην άλλη.

Προτεραιότητα δίδεται στο προσωπικό πρόβλημα που αποσυνδέεται με αυτό τον τρόπο από το εδαφικό ζαζάρι και μπορεί να ακολουθήσει μια πιο φυσολογική πορεία με βάση τις επιλογές του ατόμου αντί τις αναγκαιότητες συνοπτικών διευθετήσεων.

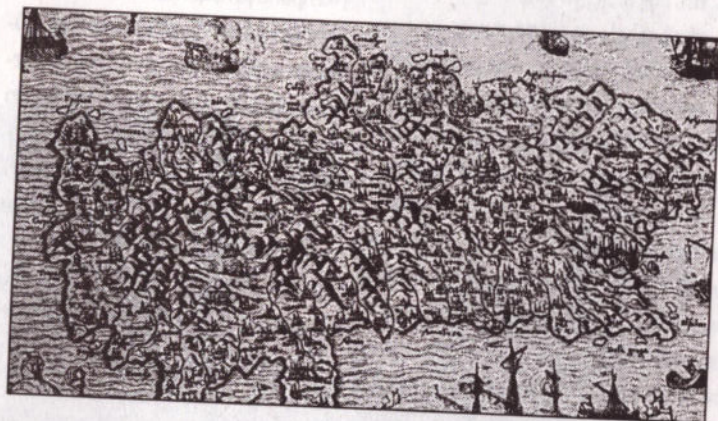
Αυτό δεν σημαίνει ότι η επιστροφή κατοίκων από την άλλη κοινότητα δεν μπορεί να γίνει προοδευτικά. Μάλιστα φαίνεται φυσιολογικό ότι οι περιοχές με ψηλή ανάμειξη που είναι και κοντινότερα στη σημερινή ΓΚΠ θα προηγηθούν χρονικά των πιο απομακρυσμένων περιοχών όπου η επανεγκατάσταση θα είναι πιο αργή. Το χρονοδιάγραμμα εγκατάστασης θα πρέπει να κινείται παράλληλα με μέτρα μείωσης της ανηπαράθεσης στον στρατιωτικό τομέα. Απόσυρση στρατευμάτων από τις πόλεις της Λευκωσίας και της Αμμοχώστου θα επέτρεπε την επάνοδο κατοίκων (περιπτώση Αμμοχώστου) ή την αποκατάσταση της ελεύθερης διακίνησης (περίπτωση Λευκωσίας). Η εγγύτητα των κατοίκων προς την «πλευρά τους» θα ήταν αναγκαία

Σε μια πολυπεριφερειακή ομοσπονδία ο πολιτικός ανταγωνισμός θα ήταν ανάμεσα σε γεωγραφικές περιοχές.

στην αρχή για ψυχολογικούς λόγους. Η πρόοδος της εγκατάστασης θα ήταν στενά συνυφασμένη με την προοδευτική απόσυρση στρατευμάτων από τη Γραμμή Αντιπαράθεσης σε κάποια στρατόπεδα μακριά από τις πόλεις καταρχήν μέχρι την τελική αποστρατικοποίηση του νησιού.

Το μοντέλο που παρουσιάζω σκόπιμα επιλέγει υπέρ μιας σχετικά πολύπλοκης ανάμειξης του πληθυσμού αντί του αντιθέτου, γιατί πιστεύω ότι αυτό επιτυγχάνει περισσότερη ασφάλεια μακροχρόνια και επαναφέρει τα πράγματα πιο κοντά στην ιστορική μας δημογραφία. Διαπρέπεται παρόλα αυτά κάποιο ισοζύγιο ανάμεσα στην ανάγκη για κάποια συγκέντρωση της κάθε ομάδας και στην ανάγκη για εγγύτητα και ανάμειξη.

Όσον αφορά την κεντρική εξουσία, οι περιφέρειες θα συμμετείχαν σε αυτή σαν πολιτικά ίσες αλλά πληθυσμιακά ανισόβαρες, παρόλο ότι θα πρέπει να γίνει προσπάθεια για οριοθέτηση των περιοχών με τέτοιο τρόπο ούτως ώστε να υπάρχει όσο το δυνατό μεγαλύτερος ισοζυγισμός του πληθυσμού κατά περιοχή. Με ένα σύστημα Άνω και Κάτω Βουλής ή διττή αυτή ιδιότητα μπορεί να θεσμοθετηθεί. Η Άνω Βουλή ή η Γερουσία ανηπρωσώπει την ισότητα των περιοχών ανεξάρτητα μεγέθους ή πληθυσμού. Θα μπορούσε να αποτελείται, π.χ. από είκοσι γεωρυσιαστές, δυο από κάθε περιο-

Δεν θα ασχοληθώ με τις προοπτικές εφαρμογής αυτής της λύσης. Την προτείνω έτσι σαν ένα ιδεατό τύπο η συζήτηση του οποίου αποτελεί κάποιο είδος διανοητικής άσκησης.

ματολογίσω υπερτερεί σε πλεονεκτήματα άλλων μοντέλων λύσης του Κυπριακού, ομοσπονδιακών και μη, που συζητούνται. Δεν θα ασχοληθώ με τις προοπτικές εφαρμογής αυτής της λύσης. Την προτείνω έτσι σαν ένα ιδεατό τύπο η συζήτηση του οποίου αποτελεί κάποιο είδος διανοητικής άσκησης. Δεν θα συζητήσω το πόσο δεσμευμένοι είμαστε με την ιδέα της διζωνικότητας η οποία έχει ενσωματωθεί στα ψηφίσματα των Η.Ε. τα τελευταία χρόνια παρόλο ότι δεν υπάρχει η λέξη «διζωνικότητα» στις Συμφωνίες Υψηλού Επιπέδου του 1977 και 1979 ούτε θα εξετάσω άλλα ιστο-

Γενικά θα έλεγα ότι οι συζητήσεις για τις πολιτικές δομές που θα συνιστούν τη νέα διευθέτηση καλύτερα να αρχίζουν από τα κάτω προς τα πάνω και όχι αντίστροφα.

χή. Η Γερουσία θα είχε την ευθύνη προστασίας της συνταγματικής τάξης και θα αποτελούσε η ίδια ή θα είχε τον έλεγχο της ανώτατης συνταγματικής αρχής του κράτους. Θα μπορούσε έτσι, μεταξύ άλλων, να κρίνει τη συνταγματικότητα συγκεκριμένων νόμων εάν απαιτείτο.

Σύμφωνα με το χάρτη που προτείνουμε η σύνθεση της Γερουσίας θα ήταν δώδεκα ΕΚ και οκτώ ΤΚ, μια και θα είχαμε δυο μικτές περιοχές όπου η κάθε κοινότητα θα εξέλεγε λογικά από ένα γεροισιαστή, πέντε περιφέρειες με ΕΚ πλειοψηφία και 3 περιφέρειες με ΤΚ.

Ταυτόχρονα η Βουλή θα αντικατόπτριζε την πληθυσμιακή δύναμη της κάθε Περιφέρειας και θα είχε τον έλεγχο των οικονομικών του κράτους και την κύρια δικαιοδοσία της εσωτερικής διακυβέρνησης μοιραζόμενη την ευθύνη και τους πόρους με τις περιφέρειες. Γι' αυτό και δεν έχει ιδιαίτερη σημασία εάν η ΤΚ πλευρά επιθυμούσε ισότητα στην Άνω Βουλή καθώς αυτό δεν θα επηρέαζε τη σύνθεση της Κάτω Βουλής.

Ένα τέτοιο σύστημα θα χαρακτηριζόταν από μεγάλης έκτασης αποκέντρωση. Η αποκέντρωση της εξουσίας προς τις περιφέρειες ταυτόχρονα με την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ, που σημαίνει πρωτίστως μεταφορά εξουσιών από το εθνικό επίπεδο στο υπερεθνικό, θα διευκόλυνε κατά πολύ τα προβλήματα κατανομής της εξουσίας ανάμεσα σε δυο κοινότητες οι οποίες καλούνται να

συμμεριστούν την κρατική εξουσία. Έτσι το «εθνικό» επίπεδο, όπου οι εθνικές ομάδες φυσιολογικά ανταγωνίζονται, θα παραμείνει με μειωμένες εξουσίες μια και πολλές εξουσίες θα έχουν φύγει είτε προς το υπερεθνικό είτε προς το υπό-εθνικό επίπεδο.

Με τη δικαιοδοσία για την εσωτερική διακυβέρνηση να πέφτει στους ώμους των περιφερειών και της Βουλής, η εκτελεστική εξουσία στα χέρια της προεδρίας θα επικεντρωνόταν στις εξωτερικές σχέσεις, στην προστασία του περιβάλλοντος και στην μακροοικονομική διαχείριση καθώς επίσης και στη διαφύλαξη και ενδυνάμωση της ενότητας της χώρας. Κάτω από τον τελευταίο αυτό τίτλο μπορούμε να φαντασθούμε διάφορες ενέργειες και δραστηριότητες σύμφωνα με ένα ευρύ ορισμό.

Η Περιφέρεια δεν θα ήταν, βεβαίως, η κατώτατη βαθμίδα κρατικής εξουσίας.

Προσωπικά θα υποστήριζα ένα ανάμεικτο εκλογικό σύστημα όπου οι εκλογές για περιφερειακά όργανα θα ήταν με βάση το αναλογικό σύστημα και οι εκλογές για τα ομοσπονδιακά όργανα με βάση το πλειοψηφικό. Στην περίπτωση της Γερουσίας, η πλειοψηφία θα μετριόταν σε παν-περιφερειακό επίπεδο και στην περίπτωση της Βουλής σε επίπεδο έδρας. Με τον τρόπο αυτό θα γινόταν σεβαστό το πολιτικό βάρος της κάθε κοινότητας στα όρ-

γανα εκπροσώπησης.

Εάν στις περιφέρειες υπάρχουν εκτός από εκτελεστικά και «νομοθετικά» όργανα, για σκοπούς οικονομίας θα μπορούσαν τα ίδια άτομα να είναι οι λαϊκοί εκπρόσωποι τόσο στο περιφερειακό όσο και στο εθνικό επίπεδο. Οι εκλεγμένοι αντιπρόσωποι της περιφέρειας όταν θα συνεδριάζουν μαζί με άλλους στην πρωτεύουσα θα είναι αντιπρόσωποι της περιοχής τους και όταν θα συνεδριάζουν μόνοι τους στην οικία περιοχική θα αποτελούν την τοπική Βουλή.

Δεν είναι ανάγκη να υπάρχει πρωθυπουργός αλλά μόνο αρχηγοί των διαφόρων ομάδων στη Βουλή. Το ότι θα υπάρχουν πολλαπλές ομαδοποιήσεις στη Βουλή, όχι μόνο κατά περιοχή αλλά και κατά κομματική προτίμηση, κοκ, είναι, κατά τη γνώμη μου θετικό.

Η εκλογική εκτελεστικού προέδρου θα πρέπει να γίνεται απευθείας από το λαό για να διατηρεί το αξίωμα πραγματική εξουσία και ανεξαρτησία. Ακολουθώντας το Σύνταγμα του 1960 θα μπορούσε να υπάρχει Πρόεδρος και Αντιπρόεδρος χωρίς όμως την πρόνοια ο Πρόεδρος να είναι αναγκαστικά Ελληνοκύπριος ούτε ότι θα αντικαθίσταται από τον Πρόεδρο της Βουλής. Αυτό θα έδινε αυξημένο κύρος στο αξίωμα του Αντιπροέδρου.

Βασική αρχή θα πρέπει να είναι ότι οι πολίτες συγκρινόμενοι μεταξύ τους

θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα. Δεν θα πρέπει ένας πολίτης να στερείται κάποιο δικαίωμα που απολαμβάνει ο συμπολίτης του. Με αυτό το μέτρο θα κριθεί η κάθε προτεινόμενη διευθέτηση.

Γενικά θα έλεγα ότι οι συζητήσεις για τις πολιτικές δομές που θα συνιστούν τη νέα διευθέτηση καλύτερα να αρχίζουν από τα κάτω προς τα πάνω και όχι αντίστροφα. Αντί να αρχίζουμε με ορισμό των δικαιωμάτων των εθνικών ομάδων ή των κοινοτήτων, καλύτερα να αρχίζουμε με το πώς θα λαμβάνονται συγκεκριμένα αποφάσεις για συγκεκριμένα θέματα που θα επηρεάζουν την καθημερινή ζωή των πολιτών. Ενώ της δικαιοδικής συνομιλίας επιχειρήθηκε πολλές φορές να συζητηθούν θέματα όπως πολιτική ισότητα, κυριαρχία, κ.ο.κ. δεν συζητήθηκε ποτέ το θέμα, π.χ., της φορολογίας.

Αν μπορούσαμε να συμφωνήσουμε στο θέμα της φορολογίας θα είχαμε και μια συνεπακόλουθη θεσμική δομή. Ποιος επιβάλλει φορολογία, ποιος αποφασίζει πώς θα ξοδευτούν τα χρήματα, ποιος τα διαχειρίζεται; Η δική μου προτίμηση βεβαίως θα ήταν για ένα θεσμικό πλαίσιο όπου ένα μεγάλο μέρος της εξουσίας παραμένει στις περιφέρειες. Ένα σύστημα με άλλα λόγια όσο το δυνατό πιο κοντά στην απευθείας δημοκρατία των πολιτών.

7.11.99

Εξουσία και Πολίτης

Του Λάρκου Λάρκου

Είναι πλέον κοινός τόπος να λεχθεί πως η πατρίδα μας βρίσκεται στο μεταίχμιο δύο κόσμων. Ο παραδοσιακός είχε πασιγνώστα πολιτικά χαρακτηριστικά: παροχολογίες, γενικές διακηρύξεις που ικανοποιούν όλους, αναντιστοιχία λόγων και έργων, εθνική υπερηφάνεια χωρίς αντίστοιχη κοινωνική ισχύ, αρχηγικά πρότυπα δράσης στο κομματικό σκηνικό. Ο καινούριος κόσμος είναι διαφορετικός, άρα χρειαζόμαστε διαφορετικά εργαλεία ανάλυσης για να τον αντιμετωπίσουμε. Όχι απλά να γράφουμε γι' αυτόν, αλλά να τον

αντιμετωπίσουμε με έργα, με σχέδια δράσης, με πρωτοβουλίες σε κυβερνητικό και μη κυβερνητικό επίπεδο. Ο κόσμος αυτός είναι ολοένα και πιο γνωστός, είναι οικουμενικός άρα εξόχως εθνικός.

Η ανάπτυξη της πληροφορικής, του διαδικτύου, η κατάργηση του προστατευτισμού, τα ανοικτά σύνορα, το ηλεκτρονικό εμπόριο, η πλειοψηφική, η επανάσταση της πληροφορίας. Όλα μαζί συνθέτουν το πιο μεγάλο στοίχημα για την Κυπριακή Δημοκρατία γιατί είναι συνώνυμα με την ένταξη στην Ε.Ε. το 2004.

Κατά συνέπεια, όλα τα στοιχεία που συναποτελούν την κοινωνική μας δομή έχουν την υποχρέωση να κινηθούν διαφορετικά, να θέσουν νέες προτεραιότητες, να αλλάξουν την ανάλυσή τους. Η εξουσία με την παραδοσιακή της έννοια αλλάζει. Χάνει εθελοντικά δυνάμεις που διαχέονται σε υπερεθνικά σχήματα (Ευρωκοινοβούλιο, Συμβούλιο Υπουργών, Επιτροπή), γι' αυτό το ζήτημα της εξουσίας γίνεται πιο πολύπλοκο, πιο απαιτητικό.

Την ίδια περίοδο ο πολίτης αισθάνεται τις δυνάμεις της πληροφορικής να τον καθιστούν απόλυτο κυρίαρχο των ατομικών λύσεων. Οι σχέσεις πολίτη-κράτους, πολίτη-κόμματος, πολίτη-ψυχαγωγίας, πολίτη με πολίτη, πολίτη-εκπαίδευσης είναι σε νέα βάση. Νέα κοινωνικά πρότυπα οικοδομούνται με υλικά παγκόσμια δικτύωσης. Αυτή η γιγαντιαία μεταβολή στο παγκόσμιο χωρικό εμπειρίο κινδύνους, ρίσκο, δυσκολίες. Αυτό όμως που ενδιαφέρει ένα κοινωνικό σύνολο δεν είναι η άρνηση ή οι καταγγελίες. Αυτές οι εξελίξεις είναι και μια πρόκληση για θε-

τικές δράσεις, συστηματικές προσπάθειες για να τρέξουμε στον κόσμο της πληροφορικής με γρήγορους ρυθμούς. Η παγκοσμιοποίηση προσφέρει ευκαιρίες, νέες λύσεις, είναι μια ισχυρή δυνατότητα για όσα κράτη και λαούς μπορούν να σχεδιάσουν με αυτοπεποίθηση. Οι ευθύνες ενός σοβαρού κράτους είναι να οργανώσει τις δομές του για να αντιμετωπίσουν αυτά τα δεδομένα.

Η παιδεία είναι η βάση κάθε αξιόπιστου σχεδιασμού. Η αντιμετώπιση του ψηφιακού αναλφαριθμητισμού είναι ζήτημα άμεσης προτεραιότητας. Πολίτης χωρίς γνώσεις του ηλεκτρονικού ρίσκου είναι σταδιακά ένας πολίτης χωρίς ευκαιρίες στη ζωή του, ένας περιθωριοποιημένος πολίτης, χωρίς τύχη στην αγορά εργασίας. Η Κύπρος είναι ουραγός στις επενδύσεις στη νέα τεχνολογία, από τις τελευταίες στον κατάλογο των έξι υπό ένταξη κρατών στην Ε.Ε.

Το ζήτημα της αξιοκρατίας θα αναδειχθεί σε κύριο στοιχείο στις σχέσεις εξουσίας-πολίτη. Το πελατειακό σύστημα είναι τροχοπέδη για την ανάπτυξη της κοινωνίας και, γι' αυτό η θεσμική υπέρβαση του είναι κύριο στοιχείο για τη θεσμική ενσωμάτωσή μας στην Ε.Ε.

Η διανομή λαφύρων από τα κόμματα στους ψηφοφόρους-πελάτες χαρακτηρίζει το σημερινό μας σύστημα σε όλα τα κόμματα. Κάθε αλλαγή, κάθε βελτίωση του είναι επωφελής για το πολιτικό μας σύστημα. Ορισμένες εισηγήσεις είναι σε θέση να προωθήσουν βελτιώσεις και αλλαγές. Γι' αυτό και καταθέτω ορισμένες:

Α. Διαχωρισμός του κράτους από το

Όλα τα στοκεία που συναποτελούν την κοινωνική μας δομή έχουν την υποχρέωση να κληθούν διαφορετικά, να θέσουν νέες προτεραιότητες, να αλλάξουν την ανάλυσή τους.

κάθε φορά φιλοκυβερνητικό κόμμα, τα μέλη ενός φιλοκυβερνητικού κόμματος δεν έχουν περισσότερα πρόνοια από όσα έχει συναγματικά ο κάθε πολίτης, είτε ανήκει σε φιλοκυβερνητικό είτε σε αντιπολιτευτικό κόμμα.

Β. Συμβάλλει στην ανάπτυξη από κάθε άποψη, η αντιπαράθεση μεταρρυθμιστών και λαϊκιστών μέσα σε διάφορα κόμματα. Βοηθά στην αυτογνωσία του κομματικού φαινομένου, ώστε τα πελατειακά κόμματα να εξελιχθούν σε κόμματα προγραμμάτων και όχι γενικολόγων συνθημάτων.

Γ. Περισσότερη πληροφόρηση, κριτικός λόγος ώστε ο θεσμικός συνδικαλισμός να διεκδικήσει λύσεις που θα βελτιώσουν ή θα αλλάξουν τις πελατειακές συναλλαγές. Εάν τα κενά γεμίζουν με αποδεκτά συστήματα δράσης, τότε θα μειωθεί αισθητά ο «ενδιάμεσος» ρόλος των πολιτευτών.

Δ. Περισσότερη πληροφόρηση κριτικός λόγος για ό,τι είναι ευρωπαϊκή πρόκληση για μας. Φιλελευθεροποίηση σε ποικίλους τομείς, ανταγωνισμός που υποχρεώνει σε θε-

σμικές αλλαγές, περισσότερη συμμετοχή στα κόμματα. Η πρόσφατη ψήφιση νόμου από την Κυπριακή Βουλή για την ποινικοποίηση του ρουσφετιού, ουδέν πρόβλημα θα λύσει. Η μείωση της έντασης του ρουσφετιού είναι αποκλειστικό θέμα πολιτικής βούλησης θεσμικής μεταρρύθμισης και όχι νομοθετημάτων που επισημοποιούν τη διγλωσσία και δεν πείθουν κανένα.

Ε. Η συμβολή των Μ.Μ.Ε. στο να γίνεται συστηματικός διάλογος επί των πιο πάνω θεμάτων είναι απαραίτητη. Η ρήξη με τη συνήθεια χρειάζεται κριτικούς πολίτες.

Στ. Η οργανωμένη παιδεία, σε όλες τις βαθμίδες έχει επίσης σημαντικότατο ρόλο να διαδραματίσει, κυρίως στον τομέα της διαμόρφωσης του αυριανού πολίτη. Χωρίς την εγγύηση της προοπτικής στο μέλλον, ό,τι οικοδομηθεί στο παρόν θα είναι μετέωρο.

Ζ. Αναμόρφωση του πλαισίου διορισμών στα Δ.Σ. των ημικρατικών οργανισμών από κομματικές λίστες. Η διάχυση των διορισμών δημιουργεί απλώς πιο πολλές συγχύσεις. Η Κυβέρνηση έχει πολιτική, κρίνεται

από αυτήν η αντιπολίτευση έχει διαφορετική πολιτική και επιδιώκει να την εφαρμόσει όταν ασκήσει εξουσία. Σήμερα, ποιος εφαρμόζει ποιου την πολιτική; Με ποια κριτήρια και με ποιους στόχους;

Η. Θεσμικές αλλαγές κυρίως στη Δημοσία Υπηρεσία και την Παιδεία, που να αποσυνδέουν την προαγωγή από την ηλικία. Μετά από ένα μικρό χρονικό διάστημα (3-5 χρόνια), να κρίνεται ο υπάλληλος με βάση τα προσόντα του. Ώθηση στην ανανέωση, στις νέες ιδέες, στην πρωτοτυπία.

Οι αλλαγές που έχουν επέλθει στη δομή των σύγχρονων κοινωνιών, επιφέρουν αναπόφευκτες αλλαγές και στην αποστολή του συνδικαλιστικού κινήματος. Η εισαγωγή της νέας τεχνολογίας, οι συντελούμενες αλλαγές στο διεθνή καταμερισμό εργασίας συνέπεια και των διεθνών πολιτικών εξελίξεων, καθώς και οι μεταβολές στη σχέση χειρωνακτικής και πνευματικής εργασίας, είναι παράγοντες που αναδιαρθρώνουν παγκοσμίως τις ταξικές διαστρωματώσεις και σχέσεις.

Όσα συμβαίνουν σε όλες τις σύγχρονες κοινωνίες, δεν μπορούν να αφήνουν αδιάφορο το κυπριακό συνδικαλιστικό κίνημα.

Το συνδικαλιστικό κίνημα καλείται να διαδραματίσει διευρυμένο και πιο ευέλικτο ρόλο στο χώρο της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης. Ζητήματα πολιτισμού, ποιότητα ζωής, παιδείας, περιβάλλοντος και ανεργίας, αναζητούν ένα νέο συνδικαλιστικό λόγο και ρόλο στη διαμόρφωση των όρων αντιμετώπισης τους. Αυτή τη μετεξέλιξη αποζητούν και οι πλέον ανάγκες του συλλογικού αγώνα, λόγω του εθνικού θέματος, καθώς

και οι ανάγκες άμβλυνσης φαινομένων «συντεχνιακού ανταγωνισμού» κατά τομείς εργασίας. Πολύ χειρότερα, η κομματική εξάρτηση εκφυλίζει το γενικότερο ρόλο των κοινωνικών εξελίξεων. Η ενόπια του συνδικαλιστικού κινήματος για δεκαετίες παραμένει μόνο ένα σύνθημα. Η ενοποίηση του προϋποθέτει σοβαρές πολιτικές αποφάσεις, κάτι που τα παραδοσιακά κόμματα δεν είναι σήμερα σε θέση να τις πάρουν. Η απόλυτη εξάρτηση από τα κόμματα, η χρησιμοποίηση του ως βραχίονα άσκησης μικροπολιτικής, η συμμετοχή του στις εξυπηρετήσεις οδηγεί το συνδικαλιστικό κίνημα σε αδιέξοδο.

Ένας νέος τύπος πολίτη δημιουργείται και είναι εκείνος που με αυτοπεποίθηση, γνώση και ταλέντο μπορεί να αντιμετωπίσει τα νέα δεδομένα. Είναι εκείνος που έχει στέρεη υποδομή, γνωρίζει τα εθνικά και κοινωνικά του χαρακτηριστικά, γνωρίζει και στηρίζει την εθνική διαφορετικότητα σε ένα πολυπολιτισμικό σύνολο, μέσα στην Ε.Ε.

Όσοι λαοί, όσα έθνη δημιουργούν, δεν έχουν κανένα φόβο μπροστά στις εξελίξεις. Μπορεί να είναι παίκτες στο δικό τους βεληνεκές. Τα μεγέθη αλλάζουν μόνο όταν τα αλλάξεις. Οι φοβίες, οι εσωστρεφείς αναλύσεις, οι καταγγελίες έρχονται από συντηρητικές δυνάμεις διάφορων αποχρώσεων. Το μοτίβο τους όμως είναι κοινό. Χάσαμε την ταυτότητα μας, κάποιος «κακός» αποφάσισαν την ισοπέδωση και την ομοιομορφία, άρα να σώσουμε τη διαφορετικότητά μας με εθνική περιχαράκωση.

Οι πολίτες, τα έθνη με την πλούσια πολιτιστική κατανομή είναι εκείνα που θα βιώσουν την εποχή μας με αυτοπεποίθηση. Με επίγνωση των δυσκολιών, αλλά και με πίστη πως όσοι είναι στην πρωτοπορία αυτού του αγώνα δημιουργούν και τις καλύτερες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη, την πρόοδο, τις καλύτερες συνθήκες ζωής για τους δικούς τους πολίτες. Δημιουργούν πλάτη για τους πιο αδύνατους, ανοίγουν νέους ορίζοντες για τους περισσότερους.

Είναι βασική προϋπόθεση για μια νέα ποιότητα στις σχέσεις κράτους-πολίτη, η σταδιακή μείωση της παρεμβατικότητας των παραδοσιακών κομμάτων σε κάθε σφαίρα της κοινωνικής δραστηριότητας στην πατρίδα μας. Τα κόμματα δεν έχουν την αποκλειστική ευθύνη για την ευτυχία των ανθρώπων, γι' αυτό είναι μια χρήσιμη εξέλιξη τα κόμματα να μένουν στη βασική τους αποστολή και οι πολίτες να έχουν, έτσι, περισσότερη αυτονομία στη λήψη αποφάσεων στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, το σχολείο, τον αθλητισμό, τη ψυχαγωγία. Τα κόμματα διαγράφουν πλαίσια εξέλιξης, προτάσεις για τις κύριες κατευθύνσεις του πολιτικού αγώνα, άρα δεν είναι καθόλου χρήσιμο να παρεμβαίνουν ως κηδεμόνες σε κάθε μικρή σφαίρα του κοινωνικού μωσαϊκού. Ίσως, έτσι να κερδίζουν όλοι: Τα κόμματα περισσότερη ποιότητα και οι πολίτες αυτόνομες αποκεντρωμένες συμμετοχικές δράσεις.

Κάθε ευκαιρία είναι σημαντική για να πάει η πατρίδα μας προς τη μια, ή την άλλη κατεύθυνση. Τι επιλέγει, πως θέλει να προχωρήσει. Είναι γι' αυτό που υποστηρίζω πως οι προ-

δικές εκλογές του 2003 είναι από κάθε άποψη σημαντικές για τη σύγχρονη ιστορία της Κύπρου. Το Κυπριακό, η ένταξη στην Ε.Ε. το 2004, η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, ο εκσυγχρονισμός του οικονομικού και κοινωνικού μας συστήματος, η γρήγορη ενσωμάτωση στον κόσμο της πληροφορικής είναι η βάση πάνω στην οποία θα δοκιμαστούν οι πολιτικές δυνάμεις στην Κύπρο. Εάν είναι σε θέση να επιλέξουν τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη με περισσότερη δικαιοσύνη και κοινωνική συνοχή, ή αν θα μείνουν δέσμιες του παρελθόντος, μετρώντας αριθμούς για τον ένα ή τον άλλο γύρο των εκλογών. Είναι ευθύνη κάθε υπεύθυνης πολιτικής δύναμης, κάθε ενεργού πολίτη να προσπαθήσει για την πρώτη επιλογή. Είναι πράξη ευθύνης για το μέλλον της πατρίδας μας.

Οι πολίτες, τα έθνη με την πλούσια πολιτιστική κατανομή είναι εκείνα που θα βιώσουν την εποχή μας με αυτοπεποίθηση.

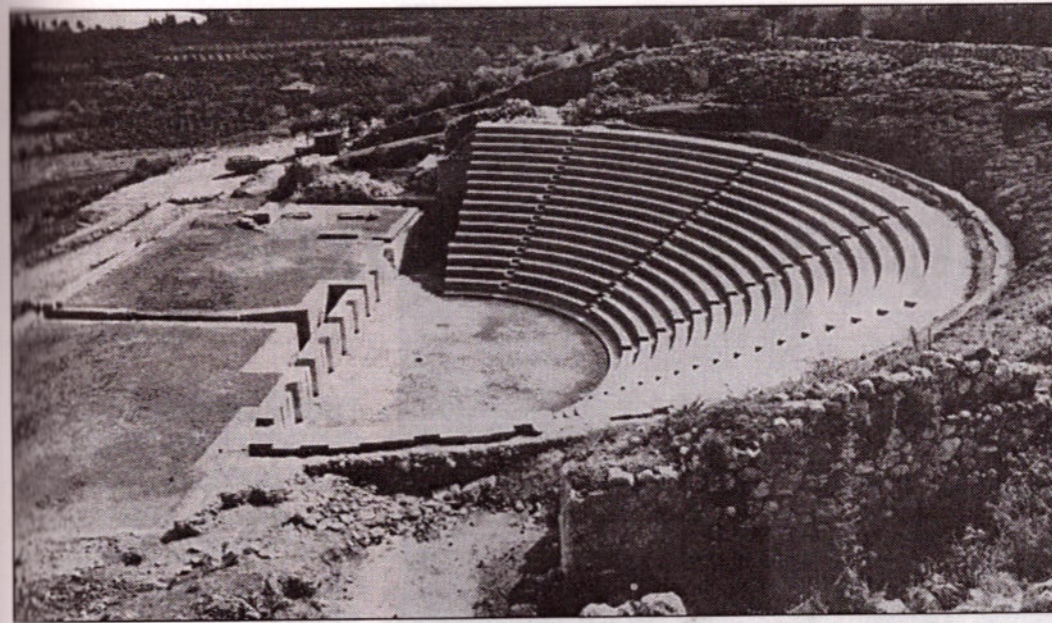
Πωλείται Ιστορία...

Του Ιωσήφ Παγιάτα

Στις αρχές του περασμένου μήνα, διοργανώθηκε από τους ΕΔΗ μια ενδιαφέρουσα εκδήλωση για το Κυπριακό και την Ευρωπαϊκή Ένωση, στην οποία μίλησαν οι κύριοι Γ.Βασιλείου, Μ.Ακκίτσι και Μ.Α.Βιραντί. Μεταξύ των άλλων ενδιαφερόντων που ακούστηκαν, ήταν και μια αναφορά του κ. Ακκίτσι "στα 9 χιλιάδες χρόνια της ιστορίας της χώρας μας", όπως είπε επί λέξει. Προηγουμένως, την ίδια αναφορά και μά-

ιστορίας που προηγήθηκε της έλευσης των Αχαιών στην Κύπρο. Μάλλον δεν πρόκειται στη συγκεκριμένη περίπτωση για ανατροπή των μαθηματικών... Απλώς, τόσο ο κ. Ακκίτσι όσο και ο κ. Durduğan, χωρίς να έχουν ποτέ απαρνηθεί τις πολιτιστικές τους καταβολές, νιώθουν πάνω από όλα Κύπριοι... Τούτο έχει επιβεβαιώσει ο κ. Durduğan σε δεκάδες δημόσιες ομιλίες του και πολύ πρόσφατα και ο κ. Ακκίτσι, όταν σε παρατήρηση του κ. Βιραντί ότι είναι Τούρκος και πάνω από όλα έχει τα συμφέροντα της χώρας του, της Τουρκίας, ο κ. Ακκίτσι -μέχρι πρόσφατα ανηπρόεδρος της "κυβέρνησης" των Κατεχομένων- παρατήρησε ότι πάνω από όλα ο ίδιος βάζει τα συμφέροντα της δικής του χώρας, της Κύπρου. Προφανώς λιγότερο από εμάς ή και καθόλου δεν ανήκουν οι κύριοι Ακκίτσι και Durduğan στις "φαντασιακές κοινότητες", όπως τις περιγράφει ο Benedict Anderson στο κλασικό έργο του "Imagined Communities"... Τα 9 χιλιάδες χρόνια ιστορίας της Κύπρου, επιβεβαιώνουν τα ερείπια της Χοιροκοιτίας, των οποίων την ύπαρξη θα πρέπει να συνειδητοποιούμε οσάκις ξεναγούμε τουρίστες ή χρησιμοποιούμε τον αυτοκινητόδρομο Λευκωσίας-Λεμεσού. Θα μπορούσε σχετικά κάποιος να διερωτηθεί: αν η ιστορία του 7000π.Χ., που σηματοδοτούν τα ερείπια του οικισμού της Χοιροκοιτίας δεν είναι δική μας, ποιου μπορεί να είναι; Είναι δυνατόν 6000 χρόνια ιστορίας να είναι αδέσποτα και να αναζητούν τον ιδιοκτήτη τους; Και την ίδια στιγμή που εμείς απομολούμε την ιστορία αρκετών χι-

λιεπιδίων, κάποιοι άλλοι που ζουν στο "Νέο Κόσμο" και με τις δικές μας ανικρύσεις έχουν ιστορία 2-3 μόλις αιώνων, περηφανεύονται για αυτήν. Έτσι αν επισκεφθεί κανείς το Τορόντο, στον Καναδά, θα σπεύσουν οι Καναδέζοι να του δείξουν με περηφάνεια ένα από τα "παλιά αξιοθέατα" τους, τον Πύργο της Casa Loma. Ένα πύργο, τις πέτρες του οποίου, ένας εκκεντρικός Καναδέζος εκατομμυριούχος μετέφερε στις αρχές του περασμένου αιώνα από πύργο της Ευρώπης και τον ξανάχτισε. Αν κάποιος μπορεί να νιώσουν περήφανοι για μνημεία ή κτίρια που έχουν ιστορία 100 μόλις χρόνων, γιατί δεν μπορούμε οι Ε/Κοι να νιώσουμε περήφανοι για ιστορία 9000; Η ιστορία λειτουργεί σαν το καλό κρασί. Όσο πιο παλιά, τόσο πιο σημαντική... Και τίθεται εδώ το ερώτημα: μήπως θα θέλαμε έτσι να ξεπουλήσουμε μια ιστορία 6000 χρόνων, που προηγήθηκαν του εποίκισμού των Αχαιών; Από ό,τι φαίνεται από την περίπτωση της Casa Loma, υπάρχει ενδιαφέρον για κάτι τέτοιο... Δεν είναι νοτό, κατά την άποψή μου, η Χοιροκοιτία, η Ερήμη, οι Νικολήδες (κοντά στο Δάλι), η Νιτοβίκλα/Παλαισκοτέλλα (στην Καρπασία) να μην αποτελούν μέρος της δικής μας ιστορίας των Κυπρίων, αφού εξ ορισμού δεν μπορούν να αποτελέσουν μέρος της ιστορίας κάποιας άλλης χώρας. Σύμφωνα με τους ιστορικούς, οι Αχαιοί εγκαταστάθηκαν στην Κύπρο το 1200 π.Χ. και όταν εποίκισαν τη χώρα δεν τη βρήκαν άδεια από κατοίκους αλλά να κατοικείται από αυτούς που οι ιστορικοί ονόμασαν Ετεοκύπριους. Αντίθετα από ό,τι έκαμαν

πολλούς αιώνες μετά οι Ισπανοί κονκισταδόρες όταν κατέλαβαν την Κούβα, όπου κυριολεκτικά αφάνισαν τον ντόπιο πληθυσμό, οι Αχαιοί δεν δοκίμασαν να αφανίσουν τους αυτόχθονες, όπως επιβεβαιώνουν και οι ιστορικοί. Ο ανώτερος ελληνικός πολιτισμός επεκράτησε της ντόπιας κουλτούρας. "Η γλώσσα, οι συνήθειες, η θρησκεία των Ελλήνων διαδόθηκαν ανάμεσα στους Κυπρίους διαμορφώνοντας από την εποχή αυτή τον ελληνικό χαρακτήρα του κυπριακού λαού. Οι παλαιότεροι κάτοικοι του νησιού σταδιακά αφομοιώθηκαν και η γλώσσα τους ξεχάστηκε. Η αλλαγή αυτή πραγματοποιήθηκε με ειρηνικό τρόπο..."⁴. Εξού και σήμερα έχουμε οι Ελληνοκύπριοι την ελληνική κουλτούρα. Το ό,τι έχουμε ελληνική κουλτούρα οι Ελληνοκύπριοι αποτελεί αδιαμφισβήτητο γεγονός. Όμως, αυτή η αλήθεια δεν μας δίνει το δικαίωμα να αγνοούμε ή να απαρνούμαστε μια άλλη αλήθεια, εκείνο το μέρος της ιστορίας που εξικνείται πέρα από τους Αχαιούς, τη στιγμή που αξιολογικά έργα τέχνης αυτής της περιόδου κοσμούν μουσεία του εξωτερικού καθώς και του κυπριακού. Δεν μπορούν να απαρνούνται οι λαοί την ιστορία τους, ούτε καν στα σημεία που είναι τραυματικά. Ούτε και έχουν το δικαίωμα να τη συσκοτίζουν, παρόλο που δεν είναι λίγες οι φορές που η ιστορία παρουσιάζεται

κατά τρόπο που να τείνει να διαφιλτράρει την εθνική υπερηφάνεια, φιλτραρισμένη μέσα από τον εθνικισμό και την ανάγκη συντήρησης των εθνικών μύθων. Όπως καλή ώρα κάναμε στην Κύπρο, όταν τις ρίζες του Κυπριακού προβλήματος αναζητούμε στο '74, ξεχνώντας την περίοδο '64 - '74. Η όπως κάνουν οι Έλληνες όταν μιλούν για την Μικρασιατική Καταστροφή, χωρίς να διερωτώνται τι γύρευε ο ελληνικός στρατός στο Σαγγάριο, λίγο έξω από την Άγκυρα. Η όταν οι Τούρκοι, την Ελληνική Επανάσταση του '21 δεν αντιμετωπίζουν ως απελευθερωτικό κίνημα αλλά ως "απόσπασε εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας"⁵! Είναι η άποψή μου ότι, όποια και αν είναι η ιστορία, όσο και αν τείνει να ξεδιπλώσει λάθη και οδυνηρές εμπειρίες ή άλλων επιδράσεις, θα πρέπει να τη βλέπουμε στα μάτια, γιατί είναι η αλήθεια. Η εθνική καθαρότητα αποτελεί μύθο και δεν βρίσκεται πουθενά, αφού την ιστορία των λαών συνθέτουν η δουλειά, οι κατακτήσεις, οι συγκρούσεις, οι επιμειξίες, οι εποίκισμοι, οι πολιτισμικές αλληλεπιδράσεις. Όταν κάποτε επισκέφθηκα στο Τολέδο της Ισπανίας τον καθεδρικό ναό της πόλης, θυμάμαι καλά πόσο πάσκιζε ο Ισπανός ξεναγός να κάμει τους επισκέπτες να προσέξουν κάποια γωνιά στην οροφή, στα ύψη της

εκκλησίας, όπου βρίσκονταν κάποια κατάλοιπα μαυριτανικής τέχνης. Ακόμα, αν κάποιος επισκεφθεί ένα από τα μουσεία της Βομβάης στην Ινδία μου διαφεύγει το όνομά του -θα δεί σε περίοπτο μέρος την προτομή του Μεγάλου Αλεξάνδρου με την επιγραφή "he invaded India...". Το ό,τι για κάποιο διάστημα εισέβαλε και κατέκτησε τη χώρα τους, δεν κάμνει τους Ινδούς να το "αβήνουν" από την ιστορία τους. Αντίθετα τον προβάλλουν, αφού η εισβολή ή η έλευση του αποτελεί συνθετικό μέρος της ιστορίας της χώρας. Την ιστορία μιας χώρας συνθέτει η πορεία της μέσα στους αιώνες και η επιλεκτική παρουσίασή της αποτελεί φαλκίδευση του προσώπου της και απομάκρυνση από την αλήθεια. Ανεξάρτητα από τη σημερινή μας κουλτούρα, όλα τα μνημεία, συνοικισμοί, κτερίσματα και άλλα, που σηματοδοτούν τις διάφορες περιόδους της ιστορίας είναι και δικά μας, μας ανήκουν. Δικός μας είναι ο Απόστολος Ανδρέας, δικό μας το Αρμενομονάστρι, το Bells Pais, και ο Τεκκός. Δεν χρειάζεται να υπενθυμίσω ότι η πρόσφατη καταστροφή των βουδδιστικών μνημείων στο Αφγανιστάν από τους Ταλεμπάν, γιατί θεωρήθηκαν ξένα προς το Ισλάμ, τη σημερινή τους κουλτούρα, καταδικάστηκε απ' όλο τον κόσμο. Την ιστορία της χώρας μας συνθέτουν οι κοινότητες, που κάποτε συ-

Την ιστορία μιας χώρας συνθέτει η πορεία της μέσα στους αιώνες και η επιλεκτική παρουσίασή της αποτελεί φαλκίδευση του προσώπου της και απομάκρυνση από την αλήθεια

γκρούονταν μεταξύ τους και κάποτε συμπορεύονταν και που σήμερα αποτελούν τον κυπριακό λαό. Ακόμα και οι διάφοροι κατακτητές που άφησαν όπως παντού τ' ανάρια τους και φυσικά και οι Έλληνες που εποίκισαν την Κύπρο και μας κληροδότησαν τη σημερινή κουλτούρα μας, των Ελληνοκύπριων. Μια ιστορία που ανεξάρτητα από το σημερινό μας πολιτιστικό πρόσωπο δεν διαφέρει και πολύ εκείνης των άλλων λαών της Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής. Αν και οι Αχαιοί εποίκισαν την Κύπρο και μεταφύτευσαν το δικό τους ανώτερο πολιτισμό στους αυτόχθονες, δεν μπορεί λογικά να μας είναι ξένοι οι Ετεοκύπριοι. Και η τρισχιλιετής, πιο πρόσφατη σχετικά ιστορία μας δεν είναι παρά μέρος της κυπριακής μας ιστορίας, των 9 χιλιάδων χρόνων. Προσωπικά δεν θα ήθελα να γίνω πιο "φτωχός" ξεπουλώντας ιστορία...

¹ Για σιδήριστες μπορεί να σημαίνει σήμερα αυτός ο όρος, στα πλαίσια της έννοιας του σύγχρονου κράτους.
² George Hill, A History of Cyprus, Volume I, Cambridge University Press, σελ. 16, 25, 30.
³ Δώρος Άλαστος, Cyprus in History, Zeno Publishers, σελ. 31
⁴ Κάπα Χ' Δημητρίου, Ιστορία της Κύπρου, Νισα 1987, σελ. 29

Αν η ιστορία του 7000π.Χ., που σηματοδοτούν τα ερείπια του οικισμού της Χοιροκοιτίας δεν είναι δική μας, ποιου μπορεί να είναι;

λιστα κατ'επανάληψη είχε κάμει και κάποιος άλλος Τουρκοκύπριος πολιτικός, ο κ. Durduğan. Κατά παράδοξο τρόπο, θα έλεγα, οι Ελληνοκύπριοι στη συντριπτική μας πλειοψηφία μιλούμε διαρκώς για την "τρισχιλιετή μας ιστορία". Είναι ενδιαφέρον να αναλογιστεί κανείς ότι, των κυρίων Ακκίτσι και Durduğan οι προπάτορες¹, έχουν παρουσία σ'αυτή τη χώρα λιγότερο από τεσσαρεσιήμισι αιώνες. Κι όμως μπορούν να νιώθουν δική τους την ιστορία των 9 χιλιάδων χρόνων αυτής της χώρας, την ίδια στιγμή που οι Ε/Κοι δεν μπορούμε να δεχτούμε σαν δικό μας εκείνο το μέρος της

Το δικαίωμα και οι ευκαιρίες συμμετοχής

Του Τάκη Κονί

Η έννοια της συμμετοχής έχει πολιτικές προεκτάσεις γιατί η ουσιαστική συμμετοχή του πολίτη όλων των ηλικιών είναι ο θεμέλιος λίθος της αληθινής και αποτελεσματικής δημοκρατίας αρχίζοντας από την πιο μικρή και πρωταρχική κοινωνική ομάδα της οικογένειας μέχρι τα μεγάλα κράτη και, στην εποχή μας, την παγκόσμια κυβέρνηση.

Το θέμα στο οποίο επικεντρώθηκε η φετινή ΕΒΔΟΜΑΔΑ ΠΑΙΔΙΟΥ (17-24 Νοεμβρίου) ήταν το δικαίωμα συμμετοχής των παιδιών στη λήψη αποφάσεων που τα αφορούν. Εκπαιδευτικοί, κοινωνικοί λειτουργοί, φροντιστές, γιατροί, δικαστές αλλά και όλοι μας ως γονείς τονίσαμε την υποχρέωση των κρατών (που επιβάλλει το Άρθρο 12 της Παγκόσμιας Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού) να διασφαλίσουν ότι η άποψη του παιδιού εκφράζεται και ακούγεται σε όλα τα θέματα που το αφορούν. Είναι, βέβαια, αυτό από μόνο του πολύ σημαντικό γιατί απαιτεί μια καινούρια αντίκρουση της παιδικής ηλικίας και εισάγει μια νέα υπόσταση του παιδιού ως ισότιμου πολίτη, που αν αξιοποιηθούν σωστά αυτές οι αλλαγές, σηματοδοτούν την αφετηρία μιας πιο υγιούς σχέσης μεταξύ παιδιών και ενήλικων με ευεργετικές επιπτώσεις όχι μόνον στην διάπλαση της προσωπικότητας των παιδιών αλλά και στην εξέλιξη της σύγχρονης κοινωνίας των ανθρώπων.

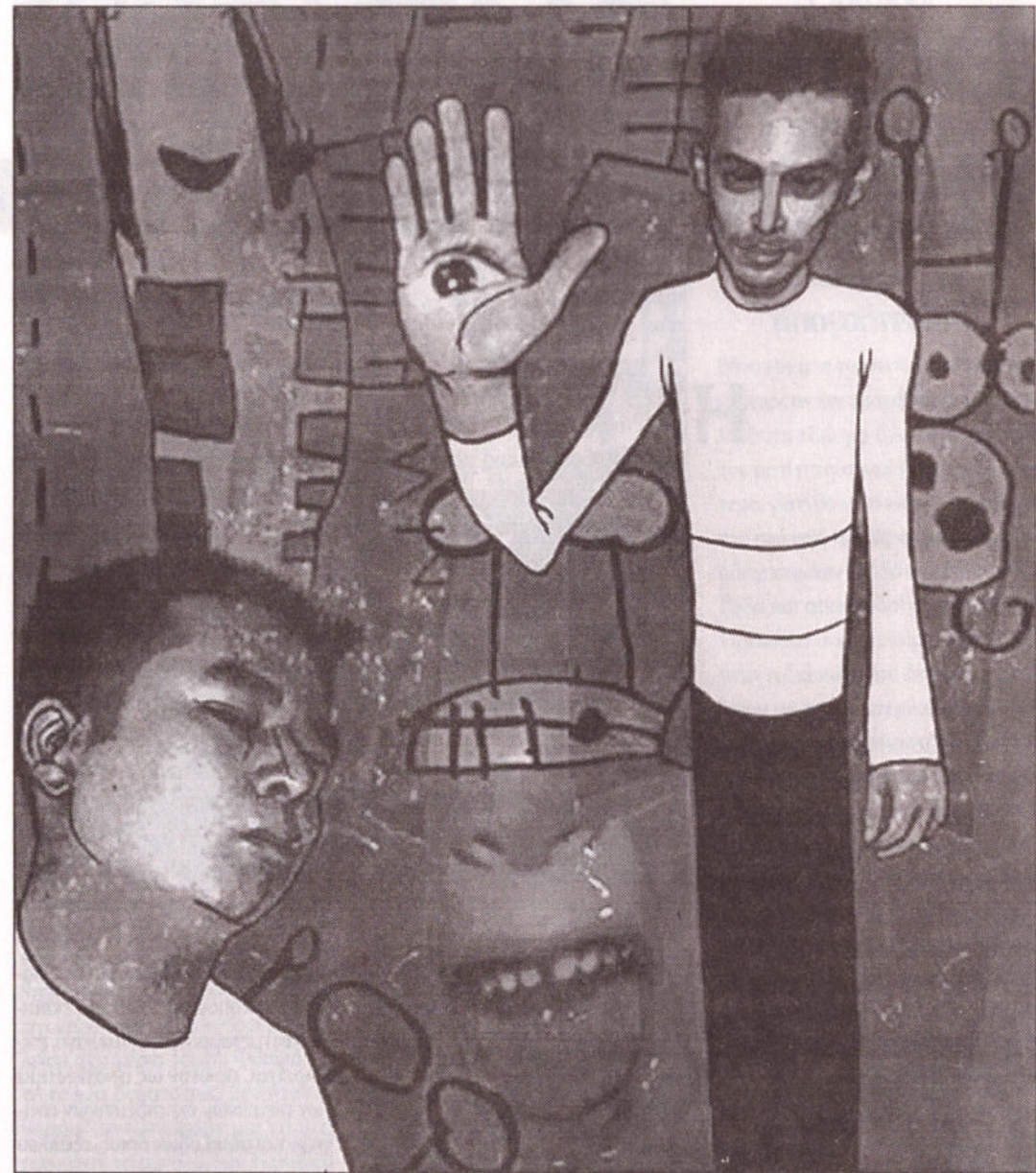
Όμως, η ενασχόληση με αυτό το θέμα στη διάρκεια της ΕΒΔΟΜΑΔΑΣ μας πρόβαλε επανειλημμένα το ερώτημα αν κι εμείς οι ενήλικες ασκούμε αποτελεσματικά το δικαίωμα συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων που μας αφορούν, στα πλαίσια της λειτουργίας της σύγχρονης "αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας". Γιατί σίγουρα έχουμε κι εμείς το δικαίωμα όπως το έχουν τα παιδιά αλλά διερωτώμαι αν έχουμε όλοι τη βούληση και αν μας δίνονται οι ευκαιρίες να ασκήσουμε το δικαίωμα μας στη λήψη των κρίσιμων αποφάσεων που λαμβάνονται αυτές τις μέρες και αφο-

ρούν όχι μόνο την τωρινή αλλά και τη μελλοντική ζωή μας. Οι αποφάσεις αυτές λαμβάνονται φυσικά από δομές, θεσμούς και όργανα (κόμματα, βουλή, κυβέρνηση, εθνικό συμβούλιο κλπ.) που εκλέξαμε και επομένως έμμεσα συμμετέχουμε. Συμμερίζομαι όμως τις αμφιβολίες, που εκφράζονται όλο και πιο έντονα σε όλες τις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες, για την αποτελεσματικότητα και την ουσιαστική αξία αυτής της έμμεσης συμμετοχής. Αυτές οι αμφιβολίες πρέπει να μας απασχολήσουν σε βάθος για να βρούμε λύσεις και αντίδοτα αλλά σ' αυτό το άρθρο θα περιορισθώ σε μια πρώτη παρουσίαση της έννοιας της συμμετοχής. Η δημοκρατική διαδικασία η κοινωνική και ηθική αρχή της συμμετοχής του πολίτη ή του μέλους οποιασδήποτε κοινωνικής δομής, έχει σοβαρές προεκτάσεις για τη ζωή όλων μας που δεν έχουν προβληματίσει σοβαρά τους πνευματικούς ανθρώπους και ευαίσθητους πολίτες στον τόπο μας. Ως πρώτη συμβολή, σε ένα διάλογο που θέλω να προκαλέσω, παραθέτω εδώ τις πολιτικές, φιλοσοφικές και φυσικά ηθικές προεκτάσεις της έννοιας της συμμετοχής στην εποχή μας.

Η έννοια της συμμετοχής έχει πολιτικές προεκτάσεις γιατί η ουσιαστική συμμετοχή του πολίτη όλων των ηλικιών είναι ο θεμέλιος λίθος της αληθινής και αποτελεσματικής δημοκρατίας αρχίζοντας από την πιο μικρή και πρωταρχική κοινωνική ομάδα της οικογένειας μέχρι τα μεγάλα κράτη και, στην εποχή μας, την παγκόσμια κυβέρνηση. Η ισότητα και η ελευθερία, οι δυο κεντρικές και καθοριστικές έννοιες της διαμόρφω-

σης όλων των πολιτικών ιδεολογιών και όλων των εποχών, αυτές οι βασικές αρχές του πολιτικού και πολιτισμένου βίου, εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τη διασφάλιση της δυνατότητας συμμετοχής του πολίτη στα κοινά. Η στόχευση της κοινωνικής πολιτικής σε όλα τα σύγχρονα κράτη, για πρόληψη και εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού είναι η αρνητική διατύπωση της προσπάθειας να διαφραγισθεί η συμμετοχή στα θύματα του "κοινωνικού αποκλεισμού" που προκαλείται συνήθως από φυλετικές ή άλλες διακρίσεις και την οικονομική δυσπραγία.

Από μια φιλοσοφική σκοπιά, στην άσκηση του δικαιώματος συμμετοχής βασίστηκε η ανθρώπινη προσπάθεια να ανασύρει το είδος από το πυθμένα των καταστροφικών ζωικών ενστίκτων ατομικής ικανοποίησης και να το ανεβάσει στα ύψη της δημιουργικής ομαδικής ζωής και της αποτελεσματικής κοινωνικής οργάνωσης. Εξάλλου η επιτυχία των μεγάλων θρησκειών οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην αξιοποίηση της συμμετοχής, που γίνεται από την ιεραρχία τους μέσω της κοινής προσευχής και της ομαδικής επικοινωνίας με τα θεία, μέσω της λειτουργίας στους ναούς και άλλες τελετουργίες σε παρόμοιους χώρους. Τέλος η αποδοχή και ενθάρρυνση της συμμετοχής είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη σωστή ηθική συμπεριφορά. Η αγάπη και ο σεβασμός προς "τον πλησίον", που αποτελεί θεμελιώδες ηθικό πρόσταγμα της κουλτούρας και της θρησκευτικής μας παράδοσης, μετατρέπεται σε φαρμακείο υποκρισίας αν ταυτόχρονα παρεμποδίζεις "τον πλησίον" από του να

ενημερώνεται και να συμμετέχει στη λήψη των αποφάσεων που τον αφορούν. Ιδιαίτερα υποκριτική είναι η αγάπη και ο σεβασμός αν ο συγκεκριμένος "πλησίον" τυγχάνει να είναι από τα αδύναμα μέλη της κοινωνίας όπως είναι τα παιδιά, οι ανάπηροι και οι φτωχοί. Τελειώνω με δυο παραδείγματα πληθμελούς συμμετοχής η οποία οδηγεί σε ανθρώπινες τραγωδίες στην εποχή μας στα δυο άκρα της κοινωνικής οργάνωσης: την οικογένεια και παγκόσμια κοινωνία. Η σύγκρουση των γενεών, όπως εκδηλώνεται μέσα στην οικογένεια, έχει τις ρίζες της, στη μεγαλύτερη της έκταση, στην αγανάκτηση και στη στυγνότητα στην επανάσταση του εφήβου ενάντια στην καταπίεση ή έστω

την άρνηση των γονιών να του αναγνωρίσουν ίση συμμετοχή στη λήψη των αποφάσεων που τον αφορούν. Αν ενθαρρύνονταν η συμμετοχή με την ελικρίνεια και την πίστη των γονιών στη χρησιμότητα αυτής της διαδικασίας, τότε η επανάσταση του έφηβου μπορεί με υπομονή να μετατραπεί σε διαπραγμάτευση και εποικοδομητικό διάλογο που θα αποτρέψει την ανθρώπινη δυστυχία που συνεπάγεται η σύγκρουση και για τις δυο πλευρές. Στο άλλο άκρο της κοινωνικής οργάνωσης, πολλά από τα κακά της παγκοσμιοποίησης θα μπορούσαν να αποτραπούν αν βρισκόταν η διαδικασία (π.χ. δημοκρατική παγκόσμια κυβέρνηση που θα διασφάλιζε έστω έμμεσα και "αντιπροσωπευτικά" τη

συμμετοχή) ώστε να μην αποφασίζουν οι λίγοι για τη ζωή των πολλών με μέτρο, φυσικά, τα συμφέροντα των λίγων που παίρνουν τις αποφάσεις. Θα μπορούσαν ίσως να αποτραπούν οι τραγωδίες που ζούμε στις μέρες μας – και πιο συγκεκριμένα που έζησαν και ζουν οι Νεοϋρκέζοι και οι Αφγανοί – αν οι φτωχοί και καταπιεσμένοι του κόσμου είχαν λόγο, συμμετείχαν στη λήψη των αποφάσεων για την κατανομή του πλούτου, της ευημερίας και της εξουσίας. Τότε ο διάλογος θα αντικαθιστούσε την κατεδάφιση των ουρανοξυστών της Αμερικής και την ισοπέδωση των χωριών του Αφγανιστάν με την απώλεια τόσων ανθρώπινων ζωών, που αυτές οι βάρβαρες ενέργειες συνεπάγονται.

Για όσα της και την παιδεία παιδεύουν

Της Χριστίνας Δ. Καρατζιά

Η τριετία που συμπληρώνεται στην εκπονητή της χρονιάς που διανύουμε, σ' ένα μήνα δηλαδή από τώρα, υπήρξε μια από τις πιο έντονες και συνάμα από τις πιο ανηφαπτικές αναφορικά με τα εκπαιδευτικά ζητήματα. Τα ζητήματα αυτά αν και δεν απασχολούν έντονα την κοινή γνώμη ούτε προβάλλονται ως πρώτο θέμα, εκτός μόνο για απειλή, κλειασμό και διασυρμό, εξακολουθούν να ταλανίζουν τους εμπλεκόμενους και εμπλεκόμενους στην εκπαιδευτική διαδικασία, αφού τα εκπαιδευτικά μας πράγματα, παρά τις ελπίδες που δημιούργησε η αλλαγή που επιβλήθηκε στην οργάνωση των καθηγητών το Μάιο του 1999, εξακολουθούν να

κωλαίνουν και τα προβλήματα σ' όλα τα επίπεδα να υφίστανται. Επιπλέον η αλλαγή που επιχειρείται με το Ενιαίο Λύκειο δημιουργεί και ήταν αναμενόμενο να δημιουργήσει αναστάτωση και ανησυχία τόσο στον εκπαιδευτικό κόσμο που καλείται και πρέπει να γίνει ο φορέας της, χωρίς ωστόσο να έχει προετοιμαστεί κατάλληλα για αυτή την αλλαγή, ούτε στο επίπεδο της σύλληψης και του σχεδιασμού της, αλλά ούτε στο επίπεδο και το στάδιο της εφαρμογής. Παρόλο που αν θέλουμε να είμαστε δίκαιοι, οφείλουμε να καταγράψουμε πως ίσως είναι η μοναδική περίπτωση στην εκπαιδευτική πορεία του τόπου μας, που μια εκπαιδευτική μεταρρύθμιση ή αλλαγή, επιχειρείται, πρώτον ως αποτέλεσμα των πιεστικών εκπαιδευτικών αναγκών και αδιεξόδων όπως, εξάλλου αναφέρουμε κι σ' άλλο σημείο του σημειώματος αυτού. Αδιέξοδα που βίωναν και συνειδητοποιούσαν τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο και οι μαθητές, οι γονείς και κατ' επέκταση το κοινωνικό σύνολο. Αδιέξοδα κι αδυναμίες που είχαν επισημανθεί επίσης από ειδικούς όπως για παράδειγμα η περιβόητη Έκθεση της Ουνέσκο (την ονομάζω περιβόητη, γιατί έτυχε κι αυτή όπως εξάλλου και πολλά άλλα σ' αυτό τον τόπο, της ανάλογης «εκμετάλλευσης», αφού ο καθείς την επικαλείτο, όποτε αισθανόταν το έδαφος να φεύγει κάτω από τα πόδια του, ελλείψει όχι μόνο επιχειρημάτων αλλά και διορθωτικών μέτρων και δράσεων. Η επίκληση της ως «σιπάτο» σωτήριο την έκανε μάλλον γνωστή, παρά η μελέτη κι ο προβληματισμός στα πο-

ρίσματά της). Το Δημόσιο Σχολείο λοιπόν, είχε χάσει την αξιοπιστία του, σε τέτοιο μάλιστα βαθμό που η κοινή γνώμη, διαμορφωμένη φυσικά κατάλληλα κι από όσους ηθελήμενα το εξέθεταν και το μηδένιζαν, δεν έπειθε ακόμη και για τα αδιαμφισβήτητα θετικά του αποτελέσματα. Δεύτερο χαρακτηριστικό της προσπάθειας αυτής υπήρξε η εμπλοκή, την περσινή τουλάχιστον σχολική χρονιά, των απλών καθηγητών στον καταρτισμό των αναλυτικών προγραμμάτων, με την ιδιότητά τους είτε ως εκπροσώπων της ΟΕΛΜΕΚ, είτε ως εκπροσώπων των κλαδικών Συνδέσμων της ΟΕΛΜΕΚ. Αυτό δημιούργησε μια νέα δυναμική στην πορεία της εκπαίδευσής μας, ανακόπηκε όμως πολύ γρήγορα αφού οι ανάλογες διαδικασίες δεν ακολουθήθηκαν σ' όλο το φάσμα των αλλαγών, επεκράτησαν αντίρροπες δυνάμεις τελικά και για τους λόγους που θ' αναπυχθούν πιο κάτω, μ' αποτέλεσμα η ριζοσπαστική αυτή κίνηση να μείνει μετέωρη, χωρίς την αναγκαία συνέχεια και να φαντάζει περιστασιακή και γι' αυτό ατελής φορη. Τρίτη ιδιαιτερότητα της επιχειρούμενης αυτής αλλαγής είναι η σύμπτωση απόψεων κυβέρνησης/Υπουργού Παιδείας και εκπαιδευτικής οργάνωσης ως προς το περιεχόμενο των αλλαγών αυτών. Στο σημείο αυτό όμως πρέπει να γίνει μια αναγκαία διευκρίνιση. Το όραμα για την αλλαγή ασαφίζονταν και ακολουθούσε μια μερίδα εκπαιδευτικών, όπως και μια μικρότερη υπηρεσιακών του υπουργείου. Από αυτούς μια μικρότερη ακόμα μερίδα

το συνειδητοποιούσε και χωρίς διαταγούς και πιωγυρίσματα το επιδίωκε. Μόνο φαινομενικά και φραστικά αποδέχονταν πολλοί τα καινούρια. Στην πράξη τα καταπολεμούσαν και τα κλεύαζαν, ενώ παράλληλα έμπαιναν τροχοπέδη στην εφαρμογή τόσο της εξωτερικής όσο κατά συνέπεια της εσωτερικής μεταρρύθμισης. Οι λόγοι πολλοί: Άλλοι για να συντηρήσουν τη φήμη του προοδευτικού και του «πατέρα» κάθε ευφάνταστου βήματος στην εκπαίδευση, διατηρώντας έτσι την πελατεία τους και τον τίτλο του αρχισυνδικαλιστή, κι άλλοι παραδοκώνας το πρώτο λάθος, την πρώτη μεμφιμορία των συναδέλφων, για να εξαπολύσουν μύδρους ενάντια σε όσους «άπειρους και ρομαντικούς» κίνησαν τα νερά της αιώνιας γαλήνης και βεβαιότητας που φέρνει η απραξία, η έλλειψη οράματος αλλά προπάντων, η συνήθεια της εξουσίας που συντηρείται παραμένοντας στα τετριμμένα. Στον κύκλο των καθηγητών υπήρχαν φυσικά και οι άλλοι που η αλλαγή αυτή τους αφαιρούσε ή νόμιζαν πως τους αφαιρούσε δικαιώματα, αρμοδιότητες και εξουσίες. Αυτοί χωρίς διαταγή, τάχθηκαν από την πρώτη στιγμή στη μεριά των πολεμίων της μεταρρύθμισης. Στη στάση αυτή οδήγησε κι η ελλειψής ενημέρωσης της διοίκησης του σχολείου για τις επιχειρούμενες αλλαγές όπως κι η αίσθηση ότι εκκωρούνται αρμοδιότητες στους απλούς καθηγητές, τέτοιες που απειλούσαν την αδιαμφισβήτητη ως τότε εξουσία τους, αφού ο στόχος της αυτονομίας της σχολικής μονάδας, με την ενίσχυση της πρωτοβουλίας και της

πλευθυνότητας των απλών καθηγητών, έδινε τη δυνατότητα στους καθηγητικούς συλλόγους να πάρουν την «τύχη τους και την τύχη του σχολείου στα χέρια τους». Φυσικά αυτή τη νέα δυνατότητα δεν ήταν σε θέση ν' αντιληφθούν και να υλοποιήσουν το σύνολο των εκπαιδευτικών, αφού, όπως αναφέρθηκε αυτοί δεν υπήρξαν συμμετοχοί στη σύλληψη και το σχεδιασμό της μεταρρύθμισης αλλά κι ούτε ενημερώθηκαν ή και επιμορφώθηκαν επαρκώς στα νέα ζητούμενα της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Αυτό συνδυασμένο με μια μακρά περίοδο συντεχνιακής δράσης της ΟΕΛΜΕΚ κι ανάπτυξης πελατειακών σχέσεων και του λαϊκισμού στον οποίο επιδίονταν μέσα στα σχολεία νοσταλγοί των παλιών καλών καιρών, προβάλλοντες το ανέφικτο και το ρομαντικό ή και γραφικό ακόμα των αλλαγών, ακινητοποιούσε τους εκπαιδευτικούς που έχοντας τη μισή αλήθεια των πραγμάτων κατά νου, έβλεπαν μόνο τα μειονεκτήματα και το φόρτο εργασίας που συ-

νεπάγονταν αυτές οι αλλαγές. Η ως ένα μεγάλο βαθμό αδυναμία του Υπουργείου να στηρίξει τις αλλαγές με την παρουσία των επιθεωρητών μέσα στα σχολεία και δίπλα στους καθηγητές, για να ενημερώνουν, να συμβουλευθούν και να καθοδηγούν, η μη επίσηυση της ύπαρξης και ενίσχυσης της υλικοτεχνικής υποδομής, η εμπλοκή σε συνδικαλιστικούς αγώνες και αιτήματα και η αναγωγή τους σε μειζονος σημασίας ζητήματα την ώρα που όλες οι δυνάμεις των εκπαιδευτικών όφειλαν να είναι συστρατευμένες στην υπόθεση της αλλαγής, η ανίερη επίθεση που δέχτηκε εκ των έσσω ο πρόεδρος της ΟΕΛΜΕΚ, με την απόσυρση της εμπιστοσύνης από το πρόσωπό του, συνδυασμένα με σοβαρά λάθη τακτικής εκ μέρους όχι μόνο της οργάνωσης των καθηγητών, αλλά και της Κίνησης της Συνεργασίας, που πήρε την εντολή από τον κλάδο να φέρει την αλλαγή και να βγάλει από το τέλμα και την ανυποληψία τον κόσμο των καθηγητών, κι επομένως επωμιζόταν μεγαλύτερη ευ-

Οι καιροί διαγράφονται χαλεποί και δεν φαίνεται να προβάλλει από πουθενά η ακτίδα που θα διαλύσει τα σκοτάδια της απογοήτευσης

θύνη (σημ. η τακτική των άλλων κινήσεων, αν και απaráδεκτη δεν σχολιάζεται εδώ για δύο λόγους: πρώτον γιατί ήταν αναμενόμενη και δεύτερο, γιατί θα γίνει ειδικό αφιέρωμα στο επόμενο τεύχος του περιοδικού), οδήγησαν τον κλάδο σε τέτοια αδιέξοδα και απαισιοδοξία, αποπροσανατόλισαν από τον κύριο στόχο που ήταν η διάσωση του Δημόσιου Σχολείου με την εξωτερική μεταρρύθμιση που αναπόφευκτα θα οδηγούσε σε μια σειρά εσωτερικών μεταρρυθμίσεων τέτοιων που θα αναβάθμιζαν το ρόλο και το κύρος, την αξιοπρέπεια τελικά του εκπαιδευτικού.

Οι καιροί διαγράφονται λοιπόν χαλεποί και δεν φαίνεται να προβάλλει από πουθενά η ακτίδα έστω κι αμυδρή που θα διαλύσει τα σκοτάδια της απογοήτευσης που επεσωρεύτηκε, πολύ μεγαλύτερη από κάθε άλλη φορά, αφού προηγήθηκε η περίοδος που η οργάνωση των καθηγητών εμφύσησε όχι μόνο την ελπίδα αλλά και τη βεβαιότητα πως όλα αλλάζουν και είναι δυνατόν να αλλάξουν. Σ' αυτό φυσικά συνηγορούσε κι η ευνοϊκή συγκυρία μιας πειστικής πραγματικότητας αδιεξόδων στο Δημόσιο Σχολείο από τη μια και της ως εκ τούτου από την άλλη, επιθυμίας της κυβέρνησης, δια του υπουργού της παιδείας, για αλλαγή, ως τη μόνη έξοδο από τα προβλήματα και τα αδιέξοδα. Η ανυποληψία στην οποία περιέπεσε η ΟΕΛΜΕΚ, ιδιαίτερα τους τελευταίους μήνες, όχι μόνο για όσα προαναφέρθηκαν αλλά και για λόγους που θα εξετάσουμε στο επόμενο τεύχος, οδηγεί κι αυτό είναι το χειρότερο στην αδυναμία να πείσει η οποιαδήποτε νέα προσπάθεια.

Η Λουίζα Μαυρομμάτη για τα δικαιώματα των ασθενών

Μια από τις κινήσεις πολιτών η οποία κάνει πολύ σημαντική δουλειά, έστω και χωρίς να φαίνεται πολύ τακτικά στο προσκήνιο, για τη ποιότητα της ζωής μας στην Κύπρο, είναι η Κίνηση Διεκδίκησης Δικαιωμάτων Ασθενών. Ασφαλώς αρκετοί από σας ακούσατε κάποιες συνεντεύξεις από τα ΜΜΕ, αν και δεν είναι κάτι το οποίο ακούει ή βλέπει κάποιος τακτικά, όμως όταν συμβεί αποτελεί κατά κάποιον τρόπο γεγονός. Αμέσως πολλές χιλιάδες ακροατών, αν πρόκειται για ραδιοφωνο ή θεατών, αν πρόκειται για τηλεόραση τρέχουν να πουν ο καθένας τη δική του εμπειρία για τη σχέση του με τα νοσοκομεία, με την περίθαλψη κλπ. Παρ' όλα αυτά, παραμένει, κατά τη γνώμη μου, η κίνηση αυτή, αρκετά στο περιθώριο παρ' όλο που όπως ελπίζω να δούμε, στη συνέντευξη που ακολουθεί με τη κυρία Λουίζα Μαυρομμάτη που είναι αντιπρόεδρος της κίνησης αυτής, γίνεται αρκετά σημαντική δουλειά.

- Λοπόν, Λουίζα...

Κατ' αρχή να μου επιτρέψεις να πω δυό λόγια για την κίνηση και θα απαντήσω στο ερώτημα γιατί είμαστε όπως λες στο περιθώριο. Η Κίνηση Διεκδίκησης Δικαιωμάτων Ασθενών ΚΙΔΔΑ, όπως την ονομάζουμε εμείς, δημιουργήθηκε το 1996, ως μη κυβερνητικός, ανεξάρτητος οργανισμός ο οποίος ξεπήδησε μέσα από την ανάγκη για προστασία των δικαιωμάτων του πολίτη στην υγεία, ιδιαίτερα του πολίτη που πάσχει από χρόνια, όπως την ονομάζουμε εμείς, οικονομικά καταστροφική ασθένεια.

- Εγώ θα έλεγα εδώ, έτσι για να είμαστε πιο ευθείς ότι τα άτομα που εδημιούργησαν αυτή την κίνηση, είχαν άμεση σχέση σαν οικογένεια...

- Ακριβώς, αυτό θα το πρόσθετα, ότι εδημιουργήθηκε από μια μικρή ομάδα ατόμων, οι οποίοι είχαν οι ίδιοι εμπειρία και τριβή με τη γραφειοκρατία-υγεία ή κάποιος που βρίσκεται στο στενό οικογενειακό του χώρο, και κατάλαβαν ότι αυτό το οποίο λείπει είναι η διεκδίκηση των δικαιωμάτων του ασθενή. Η Κίνηση φιλοδοξεί να καλύψει αυτό ακριβώς το κενό σε σχέση με τις υπάρχουσες οργανώσεις ασθενών που είναι περισσότερο φιλανθρωπικές ή κινήσεις διαχείρισης των προβλημάτων, θα έλεγα μάλλον για τις οργανώσεις αυτές.

Οι οργανώσεις των ασθενών στην Κύπρο, όπως και στην υπόλοιπη Ευρώπη, ξεκίνησαν σαν φιλανθρωπικές, δηλαδή να μαζεύουν χρήματα για να δίνουν στους ασθενείς τους ίδιους. Μετά και στην Κύπρο πέρασαν ένα βήμα πιο πέρα, να χρησιμοποιούν τα χρήματα για να δημιουργούν προγράμματα για τους ασθενείς. Προ-

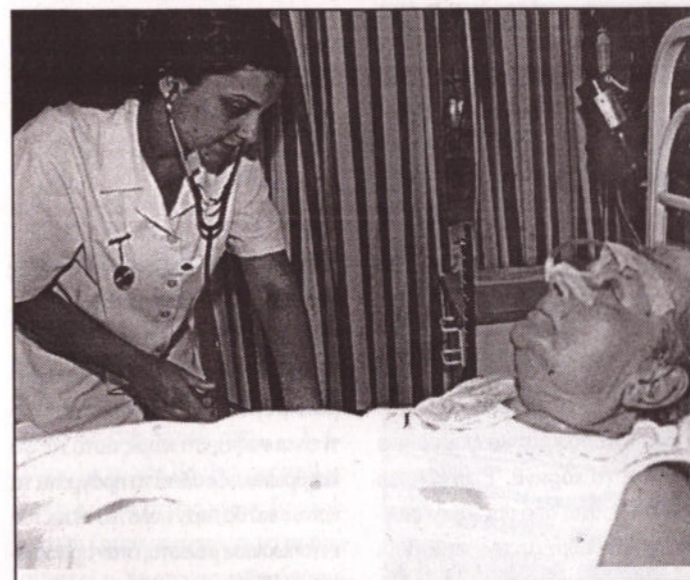
γράμματα τα οποία το κράτος έχει υποχρέωση να προσφέρει στον ασθενή, αλλά δυστυχώς επειδή το κράτος δεν τα προσφέρει, έρχονται να καλύψουν αυτό το κενό οι ίδιες οι οργανώσεις των ασθενών. Και πολύ λίγος χρόνος τους δίνεται για διεκδίκηση των δικαιωμάτων των ασθενών τους. Να τους παρέχονται δωρεάν δηλαδή, αυτά τα οποία προνοούνται στα προγράμματα και πολλά άλλα, όπως δωρεάν, πραγματικά δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Είναι λυπηρό πως στην Κύπρο του 2001, ένας ασθενής, ας πάρουμε την περίπτωση των παραπληγικών ή των ασθενών με μυοπάθειες, που αργά ή γρήγορα θα φθάσουν σε κάποιο στάδιο όπου θα χρειαστούν επειγόντως φροντίδα από το κράτος, αυτή τη φροντίδα δυστυχώς να μην την έχουν και να πρέπει να τη ζητήσουν, να πρέπει να τη ζητήσουν, θα πρέπει να την διεκδικήσουν προσωπικά οι ίδιοι ή οι οικογένειές τους και αυτό είναι πολύ λυπηρό. Δηλαδή, μέχρι και μία αναπηρική καρέκλα είναι πλέον θέμα διεκδίκησης γι' αυτούς, δεν τους έρχεται αυτόματα, όπως σε οποιαδήποτε άλλη χώρα της Ευρώπης, όπου όταν φτάνεις στο Α στάδιο ας πούμε της ασθένειάς σου αμέσως κάποια πράγματα θα σου δωθούν χωρίς να χρειάζεται καν να τα ζητήσεις. Ακόμα και σε κράτη που έχουν σοβαρά προβλήματα με τα συστήματα υγείας τους, όπως η Μεγάλη Βρετανία, αν είσαι ηλικιωμένος, κτυπήσεις το πόδι σου και χειρουργηθείς την επόμενη που θα επιστρέψεις στο σπίτι σου, θα έρθει άτομο από το Νοσοκομείο, από τις Κοινωνικές Υπηρεσίες του Δήμου στον

οποίο κατοικάς και θα σου φτάσει το μπάνιο σου, την τουαλέττα σου με όλα αυτά τα οποία χρειάζεσαι για να μπορείς να λειτουργείς μέσα στο ίδιο σου το σπίτι. Θα έρθει η αναπηρική σου καρέκλα αν τη χρειάζεσαι, για την περίοδο που τη χρειάζεσαι ενώ στην Κύπρο όλα αυτά είναι θέμα διεκδίκησης, δυστυχώς. Θα πρέπει να περάσεις από το Γραφείο Ευμερίας, να αποδείξεις ότι είσαι φτωχός, να αποδείξεις ότι χρειάζεσαι ενώ...

- Να υποστείς μία σειρά εξευτελισμούς, ανεπίτρεπτους εξευτελισμούς...

- ...από μία σειρά γραφειοκράτες που πολλές φορές δεν έχουν καθόλου ιδέα τι σημαίνει να είσαι ασθενής, οι οποίοι θα σε υποβάλουν σε 1002 ερωτήσεις που καμιά σχέση δεν έχουν με αυτά τα οποία ζητάς, για να γράψουν μία επιστολή η οποία θα πάει κάπου αλλού για να αποφασίσει κάποιος άλλος, ο οποίος μπορεί να σε καλέσει. Δηλαδή είναι ένας λαβύρινθος. Ελπίζουμε και φιλοδοξούμε ότι με το Εθνικό Σχέδιο Υγείας αυτά τα πράγματα θα λυθούν, παρ' όλο που υπάρχουν πάρα πολλά κενά.

Τώρα σε σχέση με την Κίνσή μας ο βασικότερος ίσως λόγος που δεν είμαστε γνωστοί στο ευρύτερο κοινό είναι γιατί πρώτο είμαστε μια εθελοντική οργάνωση. Ο καθένας από εμάς εργάζεται, έχει 1002 άλλες ασχολίες και προσπαθεί μέσα στο χρόνο τον οποίο μπορεί να διαθέσει, να εργαστεί για την Κίνση. Άλλος λόγος είναι ότι εμείς προστατεύουμε τους ασθενείς οι οποίοι έρχονται κοντά μας και ζητούν βοήθεια. Δεν βγαίνουμε στα ΜΜΕ αμέσως και να

κάνουμε πρώτη είδηση το πρόβλημα και την ασθένεια και την αγωνία τους. Και σεβόμαστε πραγματικά τον ασθενή με αυτή την έννοια. Μπορώ να σας πω ότι έχουμε βοηθήσει πάρα πολλούς ασθενείς, μπορεί και 500 και 600 άτομα από την ημέρα που ιδρυθήκαμε και αυτό προϋποθέτει από εμάς, πάρα πολλή δουλειά. Ένα μόνον ασθενή να βοηθήσουμε μπορεί να είναι και δουλειά 3-4 μηνών.

- Τι εννοείτε να βοηθήσετε τον ασθενή;

- Από απλά μέχρι πολύπλοκα θέματα. Από το να βοηθήσουμε κάποιον τον οποίο το κράτος έχει υποχρέωση να τον στείλει στο εξωτερικό και επειδή δεν έχει τα μέσα δεν τον στέλνει, ή δεν έχει τη δυνατότητα να κτυπήσει τις σωστές πόρτες ενώ είναι υποχρεωμένο το κράτος να τον στείλει. Θα σας πω ένα - δύο παραδείγματα έτσι για να καταλάβετε. Είχαμε περίπτωση ασθενούς, οικογένειας από την Πάφο, οι οποίοι είχαν δοκιμάσει και είχαν έρθει σε επαφή με τους ντόπιους βουλευτές τους για να βοηθηθούν, δεν βοηθήθηκαν, είχαν ένα μικρό παιδάκι το οποίο θέλαν να το στείλουν στην Αγγλία για να εξακριβωθεί από τί ακριβώς πάσχει. Το παιδάκι 14 μηνών μπήκε στο Μακάριο και βγήκε δυστυχώς φωτό από εκεί χωρίς αυτό να είχε σχέση όμως με την περίθαλψη που του δόθηκε ή με κάποιου είδους ιατρική αμέλεια, ήταν η εξέλιξη μιας ασθένειας την οποία το μικρό παιδάκι είχε. Αλλά στη

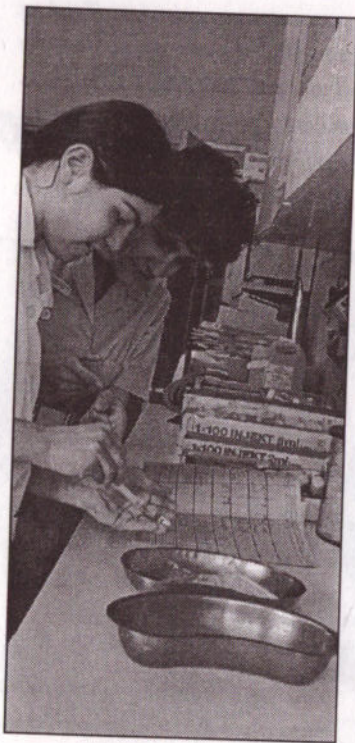
Εμείς πολεμούμε και διεκδικούμε την περίπτωση τους. Και μπορεί να μην είμαστε γνωστοί στο ευρύτερο κυπριακό κοινό αλλά είμαστε αρκετά γνωστοί στο Υπουργείο Υγείας, γιατί εκεί είναι που οι πιέσεις μας πηγαινούν. Πάρα πολύ γνωστοί είμαστε επίσης στην Επίτροπο Διοικήσεως, είμαστε ίσως από τις λίγες οργανώσεις με τα περισσότερα αιτήματα και παράπονα και καταγγελίες που έχουμε κάνει στην Επίτροπο Διοικήσεως, και έχουμε καταφέρει να εξασφαλίσουμε αρκετά. Μάλιστα πριν από περίπου 1½ χρόνο το Υπουργείο Υγείας μας ζήτησε, off the record, να σταματήσουμε να κάνουμε καταγγελίες στην Επίτροπο Διοικήσεως και θα προσπαθούσαν να βρουν κάποιο τρόπο επίλυσης των προβλημάτων που εμείς θέταμε. Διότι αυτό που κάναμε εμείς, για να είμαστε κατοχυρωμένοι, την ίδια ώρα που μια επιστολή στελλόταν στο Υπουργείο Υγείας με την οποία ζητούσαμε να διευθετηθεί ένα συγκεκριμένο θέμα, την ίδια επιστολή την κοινοποιούσαμε και στην Επίτροπο Διοικήσεως για να λάβει γνώση. Και αυτό είναι μια απειλή για το Υπουργείο και μας ζητούσαν να σταματήσουμε να το κάνουμε.

Τώρα σας ανέφερα μία περίπτωση, έχουμε πολλές τέτοιες περιπτώσεις που βοηθήσαμε ασθενείς να πάνε στο εξωτερικό και στη Γαλλία και στη Βρετανία και στο Ισραήλ, σε αρκετές χώρες όπου κρίναμε ότι έπρεπε να είχαν πάει. Άλλες περιπτώσεις αφορούν την πρόσβαση σε συγκεκριμένα φάρμακα. Υπάρχουν ασθενείς οι οποίοι πιστεύουν ότι θα

Είναι λυπηρό στην Κύπρο του 2000 να υποχρεώνονται οι ασθενείς να ζητιανέψουν ιατρική περίθαλψη.

Είμαστε η οργάνωση με τα περισσότερα αιτήματα και παράπονα στην Επίτροπο Διοικήσεως.

ήταν καλύτερη η θεραπεία τους αν έπαιρναν ένα συγκεκριμένο φάρμακο. Αν όμως αυτό το συγκεκριμένο φάρμακο δε είναι εγκεκριμένο στον κατάλογο που εγκρίνει το Υπουργείο Υγείας τότε το κρατικό φαρμακείο δεν τους το χορηγεί. Έτσι γίνεται μια προσπάθεια από μας, άμα πραγματικά πειστούμε ότι το χρειάζονται αυτό το φάρμακο να τους χορηγηθεί. Έχουμε καταφέρει να εγκριθούν φάρμακα και να δίνονται μόνιμα πλέον στους ασθενείς όπως για παράδειγμα το Singuler, ένα φάρμακο για παιδιά με άσθμα. Εμείς θα θέλαμε να ήταν ένα φάρμακο το οποίο δίνεται και στους μεγαλύτερους ασθενείς, αλλά τουλάχιστο μας το ενέκριναν για τα μωρά με άσθμα. Αυτό το φάρμακο το singuler δίνεται, είναι θέμα ρουτίνας σε χώρες όπως την Αμερική. Στην Κύπρο δεν εδινόταν καν, έπρεπε να το αγοράσει ο ασθενής από τα φαρμακεία έξω και ήταν πολυδάπανο φάρμακο. Έχουμε καταφέρει επίσης να εγκριθεί, και αυτό έγινε πρόσφατα, ένα μεγάλο κονδύλι για να δίνονται φάρμακα σε γυναίκες με οστεοπόρωση, που επίσης είναι πάλι πολύ ακριβά. Μιλούμε για φάρμακα περίπου £40 την εβδομάδα, που είναι μεγάλο κονδύλι για τις γυναίκες. Και επειδή είναι γυναικείο δυστυχώς ακόμη φαινόμενο, είναι οι γυναίκες που πάσχουν περισσότερο από την οστεοπόρωση, για μας ήταν ένα σημαντικό επίτευγμα. Άλλα προβλήματα που έχουμε βοηθήσει: είμαστε σε στενή συνεργασία με το Κέντρο Γενετικής και έχουμε προωθήσει πολλά προβλήματα δικά τους. Έχουν πάρα πολλά προβλήματα εκεί δυστυχώς, διότι δε θεωρείται κρατικό νοσοκομείο λόγω της εισφοράς που παίρνει από τα Ηνωμένα Έθνη κλπ.

- Εδώ αν μου επιτρέψετε και πάλι, έτσι μιαν παρέμβαση, ίσως και κάπως κρι-

τική, είναι ότι καταλήγετε και εσείς να κάνετε φιλανθρωπική δουλειά...
- Δεν είναι φιλανθρωπική...
- Εν τω μεταξύ κόιταξε να δεις, πραγματικά εγώ δεν το λέω επικριτικά γιατί είναι σαφές ότι χωρίς αυτή τη φιλανθρωπική δουλειά τα πράγματα τα κοινωνικά θα ήταν πολύ πιο πίσω. Με εντυπωσίασε μάλιστα, όταν πριν χρόνια, διάβασα μια μελέτη, μιαν έρευνα... για την ίδια τη Γαλλία που έχει ένα αρκετά ανεπτυγμένο σύστημα Υγείας, η οποία κατέληγε στο συμπέρασμα ότι ένα μεγάλο μέρος του κεφαλαίου που χρειάζεται για να βοηθηθούν διάφορα άτομα με προβλήματα υγείας ή φτώχειας κλπ, μαζεύονται με φιλανθρωπικό τρόπο.
Όταν το είδα αυτό, άρχισα και εγώ να σκέφτομαι κάπως διαφορετικά από την κλασική μας πούμε στάση της Αριστεράς.
- Να μου επιτρέψετε να διαφωνήσω ότι η δική μας δουλειά είναι φιλανθρωπική. Δεν έχει καμιά σχέση με τη φιλανθρωπία, ούτε περνούν λεφτά από τα χέρια μας. Αντίθετα η δική μας δουλειά είναι η διεκδίκηση, εμείς θα γράψουμε επιστολές στον Υπουργό Υγείας, θα γράψουμε επιστολές προς τη γραφειοκρατία από την οποία διεκδικούμε το δικαίωμα του συγκεκριμένου ασθενή στη συγκεκριμένη στιγμή.
- Ακριβώς υποχρεώνεστε να διεκδικάτε για το συγκεκριμένο ασθενή...
 Εκείνο το οποίο, αν μου επιτρέψετε να ξεκαθαρίσω γιατί είναι λάθος να λέμε ότι είναι φιλανθρωπική δουλειά, διότι δεν είναι φιλανθρωπική με την έννοια που το καταλαβαίνεις εσύ, είναι διεκδίκηση κάποιων δικαιωμάτων, απλώς τα ίδια αυτά άτομα δεν είναι σε θέση να τα διεκδικήσουν, είτε λόγω της απειρίας τους με τη γραφειοκρατία, είτε λόγω της κατάστασής τους, δεν είναι στη ψυχολογική κατάσταση, να διεκδικούν αυτά

τα ζητήματα. Βρισκόμαστε εμείς για να καλύψουμε αυτό το κενό. Όμως, υπάρχει πρόβλημα με την έννοια ότι αν δεν κτυπήσεις το πρόβλημα στη ρίζα του, δηλαδή στο θεσμό τον ίδιο και να γίνουν θεσμικές αλλαγές αυτά τα προβλήματα συνεχίζουν να υπάρχουν και απλώς θα αυξάνονται. Αυτό μας έχει προβληματίσει πάρα πολύ, διότι δεν είμαστε σε θέση να ανταποκριθούμε, τα λίγα άτομα που είμαστε στα πολλά προβλήματα που μας κατακλύζουν. Και πολλές φορές δεν ανταποκρινόμαστε όπως θα θέλαμε να ανταποκριθούμε διότι δεν είμαστε σε θέση να ανταποκριθούμε λόγω των προτεραιοτήτων που υπάρχουν, λόγω του ότι είμαστε λίγα άτομα και επιλέγουμε κάποια από τα προβλήματα για να βοηθήσουμε. Γι' αυτό και εμείς προσπαθούμε να ριξουμε περισσότερο βάρος της δουλειάς μας στο θεσμό τον ίδιο. Δύο είναι τα βασικά προγράμματα τα οποία λειτουργούμε. Το ένα είναι το Κέντρο Ημέρας που επιλαμβάνεται των προσωπικών αυτών προβλημάτων των ασθενών και το δεύτερο είναι το θεσμικό. Εμείς πραγματικά βλέπαμε τον εαυτό μας περισσότερο να λειτουργά στο θεσμικό επίπεδο. Δηλαδή μια ομάδα πίεσης για να αλλάξει τους θεσμούς που αναπαράγουν αυτές τις αδικίες, αλλά δυστυχώς όταν ο ασθενής έρχεται και σου κτυπά την πόρτα και σου ζητά βοήθεια δεν μπορείς να του κλείσεις την πόρτα και έτσι κάνοντας το δεύτερο, συγχρόνως κάνουμε και το πρώτο, την εξυπηρέτηση των ασθενών.

Να περάσω στο δεύτερο που είναι ο θεσμός που ήταν και βασικός λόγος της ύπαρξής μας, γιατί καταλάβαμε ότι μπορείς να λύσεις το προσωπικό σου πρόβλημα με τον Α ή Β τρόπο ιδίως στη μικρή Κύπρο με τα διάφορα μέσα που υπάρχουν, αλλά δεν

θα λύσεις - δε θα ξεκάνεις την αδικία η οποία βρίσκεται στο θεσμό τον ίδιο, με τον τρόπο που λειτουργεί το σύστημα υγείας. Και γι' αυτό, από πολύ νωρίς συστήσαμε μίαν επιτροπή ανεξάρτητη από άτομα με πείρα στα θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων για να γράψουν μια Χάρτα για τα δικαιώματα των ασθενών, την οποία Χάρτα έχουμε σκοπό να προωθήσουμε στη Βουλή για νομική κατοχύρωση. Βρισκόμαστε στη φάση τώρα όπου θέλουμε να ενημερώσουμε τον κόσμο ότι υπάρχει αυτή η Χάρτα, ότι οι ασθενείς έχουν δικαιώματα, θα πρέπει να τα διεκδικούν και αυτό είναι το πρώτο.

Το δεύτερο είναι να πάει στη Βουλή για κάποια νομοθετική και νομική κατοχύρωση της Χάρτας.

- Είναι τώρα ένας χρόνος που εκδώσατε αυτή τη Χάρτα; Ακόμα η Βουλή δεν αντέδρασε...
- Κοιτάξετε, να πάμε στη Βουλή και να πείσουμε τα κόμματα να την υιοθετήσουν ίσως αυτό να είναι πάρα πολύ εύκολο όταν έχεις τις σωστές διασυνδέσεις. Όμως δεν είναι αυτό που θέλουμε. Σημασία έχει, ο πολιτής να καταλάβει ότι έχει δικαιώματα, και γι' αυτό πέσει κάναμε εκείνο το συνέδριο όπου είχαμε καλέσει οργανώσεις ασθενών να συμμετάσχουν και να ακούσουν για την Χάρτα αλλά και τις εμπειρίες άλλων οργανώσεων σαν τις δικές μας σε άλλες χώρες. Συγχρόνως στείλαμε τη Χάρτα ονομαστικά σε όλα τα μέλη των Διοικητικών Συμβουλίων όλων των οργανώσεων ασθενών. Επίσης σε μόνιμη βάση υπάρχουν αντίγραφα της Χάρτας και τα παίρνει ο κόσμος που θέλει να μάθει τί σημαίνει να έχεις δικαιώματα. Αυτό για μας είναι πιο σημαντικό από το να περάσει από τη Βουλή και να ξεχαστεί σε κάποιο συρτάρι και να το εκμεταλλεύεται κάποιος κάθε 10 χρόνια, για

να μπορεί να πάρει στα δικαστήρια π.χ. κάποιον ο οποίος παραβίασε το δικαίωμά του. Και αυτό είναι σημαντικό, και πρέπει να γίνει αλλά, θα πρέπει πρώτα ο ασθενής να καταλάβει ότι έχει δικαιώματα.

Τώρα με τη νέα Βουλή Ξαναστέλλεται η Χάρτα στους νέους Βουλευτές και ζητούμε επίσημα, να παρουσιαστεί η Χάρτα σε ειδική συνεδρίαση της Επιτροπής Υγείας της Βουλής και της Επιτροπής για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα σε μια κοινή συνάντηση των δύο.

Άλλα πράγματα τα οποία έχουμε κάνει που αφορούν στο θεσμικό επίπεδο είναι οι θέσεις τις οποίες υποστηρίξαμε στις συναντήσεις της Επιτροπής Υγείας της Βουλής όπου έχουμε το προνόμιο, μπορώ να πω, να είμαστε αρκετά συχνά για πολλά θέματα.

Δηλαδή έχουμε καταφέρει, να είμαστε εκεί που παίρνονται οι αποφάσεις, είτε αυτό είναι Υπουργείο Υγείας είτε είναι Φαρμακευτικές Υπηρεσίες είτε είναι Επίτροπος Διοικήσεως είτε είναι Εισαγγελία, είτε είναι η Βουλή.

Όταν συζητείται στην προηγούμενη Βουλή το Εθνικό Σχέδιο Υγείας είχαμε παρουσιαστεί σε όλες τις συναντήσεις τις οποίες είχαν κάμει και εκφράσαμε την άποψή μας για όλα τα παραρτήματα του Εθνικού Συστήματος Υγείας.

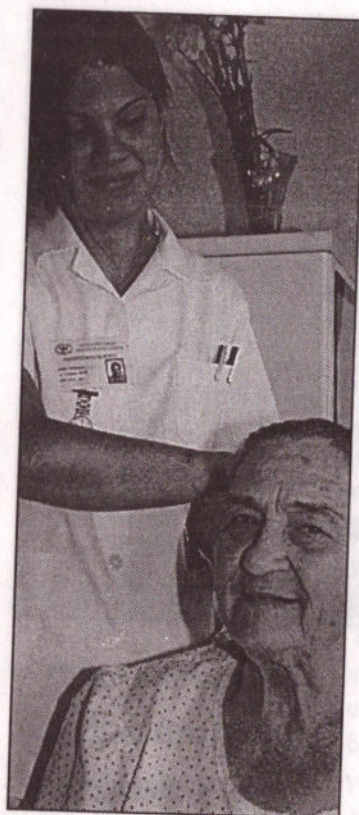
- Ποιες είναι οι κριτικές που κάνετε στο προτεινόμενο Σύστημα Υγείας;
- Στο προτεινόμενο Σύστημα Υγείας, πέρα από το βασικό που είναι η παραπομπή, η μη επιλογή συγκεκριμένου γιατρού για την οποία εμείς διαφωνούμε, εμείς δε συμφωνούμε με το βρετανικό σύστημα όπου κάποιος άλλος αποφασίζει ποιο γιατρό θα επιλέξεις. Συμφωνούμε με το Γαλλικό το οποίο επιτρέπει στον ασθενή να επιλέγει όποιο γιατρό θέλει και κα-

ταφέραμε, μαζί βέβαια, δεν ήταν υπόθεση δική μας, ήταν υπόθεση και του ίδιου του Ιατρικού Συλλόγου, καταφέραμε να αλλάξει αυτό. Και έγινε μια τροποποίηση που είναι καλύτερη από αυτό που υπήρχε προηγουμένως. Θα μπορείς να επιλέξεις αρχικά το γιατρό σου και θα μπορείς να τον αλλάξεις μέσα σε 3 μήνες, αν δεν σε ικανοποιεί. Όσον αφορά τις γυναίκες, θα μπορούν απευθείας να εξυπηρετηθούν από γυναικολόγο χωρίς να παραπεμφθούν σε γυναικολόγο από τον παθολόγο και επίσης τα παιδιά, μπορούν απευθείας να εξυπηρετηθούν από τον παιδίατρο.

Όλα τα φάρμακα να είναι στη διάθεση των ασθενών σύμφωνα με τη γνώμη του γιατρού τους

- Λογικό.
- Και όμως στη Βρετανία δεν είναι λογικό. Στη Βρετανία θα σε εξυπηρετήσει ο παθολόγος, ακόμα και το παιδί σου. Τελευταία βγήκε μια έκθεση από το London School of Economics που λέει ότι θα είχαν λιγότερους θανάτους σε καρδιοπάθειες και θανάτους από καρκίνο στην Αγγλία αν γινόταν γρήγορη διάγνωση από τον παθολόγο που δεν μπορεί να την κάνει.
- Άλλες κριτικές που έχετε πάνω στο σχέδιο...
- Άλλες κριτικές είναι η κατοχύρωση των δικαιωμάτων των ασθενών παρ' όλο που αναφέρονται σε κάποιες παραγράφους του Σχεδίου. Θέλουμε ένα σύστημα υποβολής παραπόνων. Απουσιάζουν τα ίδια τα δικαιώματα των ασθενών βάση των οποί-

**Η δική μας
η οργάνωση δεν
είναι φιλανθρωπική.
Είναι οργάνωση
διεκδίκησης.**

ων θα μπορούν ακριβώς να προβαίνουν οι ασθενείς στα σχετικά παράπονα. Από τη στιγμή που δεν έχεις ένα κώδικα, πως μπορεί ένας ασθενής να υποβάλει οποιοδήποτε παράπονο. Και παραπέμπουμε εμείς στη διακήρυξη του Άμστερνταμ της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας. Επίσης είδαμε διάφορα κενά στο υφιστάμενο σχέδιο. Όπως κενό που αφορά την προληπτική ιατρική. Δεν υπάρχει καμιά πρόνοια για προληπτική ιατρική για check-up, για χημικοεργαστήρια, δεν υπάρχει τίποτα σε σχέση με το καρδιολογικό, δηλαδή για πρόληψη, προληπτικά μέτρα για να μη χρειαστεί κάποιος να φτάσει να έχει πρόβλημα με την καρδιά του, κάτι που επιβάλλεται από το σύγχρονο τρόπο ζωής. Θα πρέπει να καθοριστεί η συχνότητα των προληπτικών εξετάσεων ανάλογα με το είδος της εξέτασης και την ηλικία. Όλα αυτά δεν υπάρχουν στο υφιστάμενο σχέδιο υγείας. Δεν υπάρχει η οδοντιατρική περίθαλψη, η πρόνοια που υπάρχει για οδοντιατρική περίθαλψη για το σημερινό τρόπο ζωής μας είναι σχεδόν ανεπαρκής, αφού δεν υπάρχει καμιά αναφορά σε επεμβάσεις ρουτίνας όπως σφραγίσματα, καθαρισμοί κλπ. όχι μόνο για τους ανήλικους αλλά και για τους ενήλικες. Επίσης έχουμε πρόβλημα με τα εγκεκριμένα φάρμακα, διαφωνούμε με αυτές τις λίστες που υπάρχουν των εγκεκριμένων φαρμάκων, νομίζουμε ότι θα πρέπει να αφεθούν εντελώς ελεύθερα αυτά, στο γιατρό να αποφασίζει. Επίσης δε μπορούμε να δεχτούμε τη λογική της συμπληρωμής των χορηγημένων φαρμάκων. Ιδίως αυτά τα φάρμακα που αφορούν σοβαρές ασθένειες. Όπως για ασθενείς με ογκολογικά προβλήματα. Τα ψυχιατρικά φάρμακα είναι πάρα πολύ ακριβά και πολ-

λές φορές είτε δε χορηγούνται καθόλου είτε αναγκάζουν τον ασθενή να τα επιχορηγήσει.

Επίσης δεν κατοχυρώνεται το δικαίωμα της 2ης ιατρικής γνώμης, δεν υπάρχει πουθενά πρόνοια στο δικαίωμα της 2ης ιατρικής γνώμης, κάτι που και η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας μέσω της Χάρτας του Άμστερνταμ το συστήσει.

- Έχετε αρκετές διαφωνίες... Πείτε μου αυτές οι διαφωνίες πάνε στα κόμματα; Τι γίνεται;

- Εμείς έχουμε κοινοποιήσει τις θέσεις μας...

- Νομίζεται ότι μπορεί να ληφθούν υπόψη;

Έχει ψηφιστεί δυστυχώς, και αρκετά από αυτά δεν είχαν ληφθεί υπόψη. Βεβαίως δεν είναι κάτι στατικό. Ξέρετε με ποιόν τρόπο πέρασε, ήθελαν να το περάσουν, αφού ούτε καν προσπαθούν να το εφαρμόσουν σήμερα και αυτό είναι μεγάλο πρόβλημα. Αλλά δε σημαίνει ότι σιωπούμε. Ήταν μια αρχή το ότι πέρασε...

- Ίσως υπάρχει χρόνος...

- Εγώ πιστεύω ναι, θα βελτιώνεται, θα αναπτύσσεται, εξαρτάται και από τις κυβερνήσεις που θα βρίσκονται στην εξουσία κλπ. Να πω ακόμη ένα πράγμα το οποίο θα ήθελα να αναφέρω. Είναι ποιοί είναι οι δικαιούχοι και οι πρόνοιες που αναφέρονται στους δικαιούχους, εμείς τις θεωρούμε ανεπαρκείς γιατί αντιβαίνουν και προς τις διεθνείς συμβάσεις Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Αφού το κάθε κράτος είναι υπεύθυνο όχι μόνο για τους πολίτες του, αλλά και για τους νομίμως ευρισκόμενους στο έδαφός του είτε είναι μετανάστες, ξένοι φοιτητές κλπ. Δυστυχώς δεν υπάρχει καμιά πρόνοια γι' αυτό όπως ούτε και για τους λαθρομετανάστες. Είναι υποχρεωμένο το κυπριακό κράτος να παρέ-

χει ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, όπως παρέχουν και τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη στους νομίμως παρευρισκόμενους εργάτες στο έδαφός τους. Και τελευταία έχουμε ζήσει διάφορες δυστυχώς εμπειρίες μεταναστών ή νομίμως εργαζόμενων, μη Κυπρίων, οι οποίοι χρειάστηκαν να χρησιμοποιήσουν τα κρατικά μας νοσηλευτήρια. Μάλιστα εμείς κάναμε και μία καταγγελία όταν πριν από λίγους μήνες, είχε πέσει στην αντίληψή μας, ότι η διευθύντρια του Μακάριου Νοσοκομείου έστειλε εγκύκλιο στους ιατρούς με την οποία τους έλεγε ότι αν έρθει ξένος εργάτης να ζητήσει περίθαλψη από εσάς να μην τον περιθάλητε, και να το αναφέρετε στο imigration. Αυτά τα πράγματα είναι σοβαρές παραβιάσεις Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και...

- Ίσως και Ιατρικής Δεοντολογίας;

- Σίγουρα και ιατρικής δεοντολογίας, ναι. Επίσης όσον αφορά τα νοσοκομεία δεν είναι ξεκάθαρο αν το εθνικό σύστημα υγείας καλύπτει και τα ιδιωτικά και τα δημόσια. Είναι παράλογο αυτό το οποίο συμβαίνει στην Κύπρο όπου το Υπουργείο Υγείας δεν έχει νομοθεσία που να διέπει τη λειτουργία των ιδιωτικών νοσηλευτηρίων στην Κύπρο.

Θα πρέπει το Υπουργείο Υγείας επιτέλους να ασκήσει τα καθήκοντά του όπως κάνει οποιοδήποτε άλλο υπουργείο υγείας ανά τον κόσμο. Θα πρέπει να ελέγχει τα ιδιωτικά νοσηλευτήρια. Και τέλος για τις υπηρεσίες ψυχικής υγείας: είναι σχεδόν ανύπαρκτες στο εθνικό σχέδιο υγείας. Δεν παρέχει το προτεινόμενο σχέδιο υγείας καθόλου ψυχιατρική, ιδρυματική ή υποχρεωτική φροντίδα, με βάση την υφιστάμενη νομοθεσία κάτι το οποίο επιβάλλεται από το σύγχρονο τρόπο ζωής. ■

**Η διαμάχη
για την
Παγκοσμιοποίηση**

**Είναι οι γυναίκες
πιο Ειρηνόφιλες
από τους άντρες;**

**Ένα νέο
μακροχρόνιο
ανοδικό κύμα της
οικονομίας, παρά
την πρόσφατη
διεθνή ύφεση;**

Ένα νέο μακροχρόνιο ανοδικό κύμα της οικονομίας, παρά την πρόσφατη διεθνή ύφεση;

Του Σταύρου Τομπάζου

Ο ρυθμός μεγέθυνσης της οικονομίας των ΗΠΑ, η οποία κατά την περασμένη δεκαετία διένυσε ένα εξαιρετικά μακροχρόνιο, ανοδικό βιομηχανικό κύκλο (1992-2000), προκάλεσε μια διεθνή συζήτηση σχετικά με τη φάση στην οποία βρίσκεται σήμερα ο παγκόσμιος καπιταλισμός. Μερικοί υποστηρίζουν την άποψη ότι την εποχή της δομικής κρίσης του συστήματος ή του μακροχρόνιου κύματος συρρίκνωσης από τις αρχές της δεκαετίας του '70, διαδέχθηκε ήδη μια νέα φάση μακροχρόνιας μεγέθυνσης, βασισμένη στη λεγόμενη «νέα οικονομία» και την αύξηση της παραγωγικότητας και του κέρδους που επιφέρει. Αυτή η άποψη δεν υποστηρίζεται μόνο από «επίσημους» θεσμούς και ορθόδοξους οικονομολόγους, αλλά και από αναλυτές της κριτικής σχολής. Μια άλλη σχολή υποστηρίζει την αντίθετη άποψη, θεωρώντας την ανάπτυξη του χρηματιστικού κεφαλαίου, τα κριτήρια διαχείρισης που το τελευταίο επιβάλλει στις παραγωγικές επιχειρήσεις, την οικονομική αστάθεια που δημιουργεί, ως τον κύριο υπεύθυνο της διαίωσης της κρίσης. Μια τρίτη σχολή τέλος συμμερίζεται αυτή την απαισιόδοξη άποψη, αποδίδοντας όμως τη διαίωση της κρίσης σε ένα βαθύτερο πρόβλημα: την αναντιστοχία ανάμεσα στις επικερδείς παραγωγικές επιχειρήσεις και τις καταναλωτικές απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας. Σύμφωνα με αυτή τη σχολή η σχετική συρρίκνωση της βιομηχανίας σε σχέση με τις «υπηρεσίες», η οποία αντανακλά ουσιαστικά τις εξελίξεις στη δομή της ζήτησης, επιδρά αρνητικά στη μεγέθυνση της παραγωγικότητας διότι η παραγωγικότητα στις υπηρεσίες επιταχύνεται με αργότερους ρυθμούς απ' ό,τι στη βιομηχανία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1
Οι ρυθμοί μεγέθυνσης της τριάδας (% του ΑΕΠ) σε τιμές του 1995

	'81-'90	'91-'00	'81-'85	'86-'90	'91-'95	'96-'00
ΗΠΑ	3,2	3,4	3,2	3,2	2,4	4,4
Ε.Ε-15	2,4	2,0	1,6	3,3	1,5	2,6
Ιαπωνία	4,0	1,3	3,4	4,6	1,4	1,1

Πηγή: European Economy, no 71, 2000.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3
Αύξηση του κόστους του κεφαλαίου στη σύνθεση της αξίας του ωριαίου προϊόντος στην Ε.Ε. και τις ΗΠΑ

	1980-1990	1991-1999	1991-1995	1995-1999
ΗΠΑ	0,2	0,3	0,2	0,5
Ε.Ε-15	0,7	0,8	1,0	0,6

Πηγή: European Economy, no 71, 2000.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
Ρυθμός αύξησης της ωριαίας παραγωγικότητας της εργασίας στην Ε.Ε και τις ΗΠΑ

	1980-1990	1991-1999	1991-1995	1995-1999
ΗΠΑ	1,3	1,6	1,5	2,0
Ε.Ε-15	2,3	1,8	2,0	1,5

Πηγή: European Economy, no 71, 2000.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4
Αύξηση της ολικής παραγωγικότητας στην Ε.Ε. και τις ΗΠΑ

	1980-1990	1991-1999	1991-1995	1995-1999
ΗΠΑ	1,1	1,3	1,3	1,5
Ε.Ε-15	1,6	1,0	1,0	0,9

Πηγή: European Economy, no 71, 2000.

Το πρώτο ζήτημα που θα πρέπει να ξεκαθαρίσει κανείς, όταν προτίθεται να σχολιάσει την πρώτη, αισιόδοξη άποψη σχετικά με τη μακροχρόνια οικονομική φάση, είναι το γεωγραφικό. Η ευνοϊκή συγκυρία της δεκαετίας του 1990, κυρίως κατά τη δεύτερη πενταετία, δεν αφορά στην «παγκόσμια οικονομία». Κατ' ακριβείαν δεν αφορά και στα αναπτυσσόμενα κράτη, δεδομένου ότι η δεκαετία του '90 υπήρξε μια δεκαετία κρίσης για την Ιαπωνία. Δεν αφορά, όμως, ούτε και στην Ευρώπη, στην οποία ο ρυθμός μεγέθυνσης κατά τη δεκαετία του '90 υπήρξε χαμηλότερος από το ρυθμό μεγέθυνσης της δεκαετίας του '80 (βλέπε πίνακα 1). Εκ πρώτης όψεως λοιπόν, η ανοδική φάση της δεκαετίας του '90 στην Ευρώπη δεν δείχνει τίποτα περισσότερο παρά μια συνήθη κυκλική ανάκαμψη, και όχι μια νέα μακροχρόνια ανοδική φάση. Η εξέταση του ρυθμού αύξησης της παραγωγικότητας στην Ευρώπη ενισχύει αυτή την άποψη: Η παραγωγικότητα της εργασίας κατά τη δεκαετία του 1980 αυξήθηκε με ταχύτερο ρυθμό παρά τη δεκαετία του 1990, ενώ παράλληλα έγινε δαπανηρότερη σε κεφάλαιο (δηλαδή, με μαρξιστικούς όρους, είχε ως τίμημα μια μεγαλύτερη αύξηση της σύνθεσης του κεφαλαίου - βλέπε πίνακα 2 και 3 -).

Η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας έχει νόημα για το κεφάλαιο, μόνο στο βαθμό που δεν εξουδετερώνεται από ένα αυξημένο κόστος σε κεφάλαιο ανά ώρα εργασίας. Αν αφαιρέσουμε από το ρυθμό αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας, το ρυθμό αύξησης της σχέσης κεφάλαιο/εργασία στη σύνθεση της αξίας του προϊόντος, βρίσκουμε την αύξηση της καθαρής προστιθέμενης αξίας που είναι δυνατό να οδηγήσει σε αύξηση του βιομηχανικού κέρδους. Είναι επομένως ενδιαφέρον να εξετάσουμε το ρυθμό αύξησης του κόστους του κεφαλαίου ανά ωριαίο προϊόν για να προσδιορίσουμε τη δυναμική της επίδρασης στο καπιταλιστικό κέρδος και/ή τους μισθούς.

Αν αφαιρέσουμε τα δεδομένα του πίνακα 3 από τα δεδομένα του πίνακα 2 βρίσκουμε την αύξηση της «ολικής παραγωγικότητας» (πίνακα 4). Στην Ε.Ε. η ολική παραγωγικότητα, η παραγωγικότητα δηλαδή που είναι θεωρητικά δυνατόν να οδηγήσει σε αύξηση του ποσοστού του κέρδους, μεταβάλλεται με αισθητά αργότερο ρυθμό τη δεκαετία του '90 σε σχέση με τη δεκαετία του '80, και με κάπως αργότερο ρυθμό την περίοδο 1995-1999 σε σχέση με την περίοδο 1991-1995. Αυτή η παρατήρηση ισχύει για όλες τις μεγάλες οικονομίες της Ε.Ε. (Γερμανία, Η.Β., Ιταλία) πλην της Γαλλίας, στην οποία ο ρυθμός αύξησης της ολικής παραγωγικότητας παρουσιάζει μείωση τη δεκαετία του '90 ως προς τη δεκαετία του '80, αύξηση όμως την περίοδο 1995-1999 ως προς την περίοδο 1991-1995. Επομένως η «νέα οικονομία», δηλαδή η ώριμη πια τεχνολογία των υπολογιστών και της πληροφορικής, τίποτα το πραγματικά νέο δεν φαίνεται να προκαλέσαν στην ευρωπαϊκή οικονομία.

Αν πράγματι υπάρχει κάτι νέο στον ορίζοντα, αυτό εντοπίζεται στις ΗΠΑ. Τα ποσοστά μεγέθυνσης του ΑΕΠ της περιόδου 1996-2000 (4,4%) θυμίζουν τις παλιές καλές εποχές. Αυτά τα ποσοστά ανάπτυξης συνοδεύονται από μια ανάκαμψη της παραγωγικότητας της εργασίας και της ολικής παραγωγικότητας (περίοδος 1995-1999) τόσο σε σχέση με τις προηγούμενες περιόδους (1980-1990 και 1991-1995), όσο και σε σχέση με την Ε.Ε. Ωστόσο, αυτό το ποσοστό αύξησης της ολικής παραγωγικότητας (1,5 την περίοδο 1995-1999, σε σχέση με το 1,1 της δεκαετίας του 1980) δεν δηλώνει καμιά τεχνολογική επανάσταση. Δηλώνει, ωστόσο, μια ανάκαμψη της προόδου της παραγωγικότητας στα επίπεδα πριν από τη δομική κρίση. Την περίοδο 1961-1973, η ολική παραγωγικότητα αυξανόταν στις ΗΠΑ κατά 1,6% ετησίως. Αυτός ο ρυθμός μειώθηκε στο 0,6 την περίοδο 1974-1996², για να επανέλθει προοδευτικά στα αρχικά του επίπεδα κατά τα τελευταία χρόνια.

Η «νέα οικονομία», δηλαδή η ώριμη πια τεχνολογία των υπολογιστών και της πληροφορικής, τίποτα το πραγματικά νέο δεν φαίνεται να προκαλέσαν στην ευρωπαϊκή οικονομία.

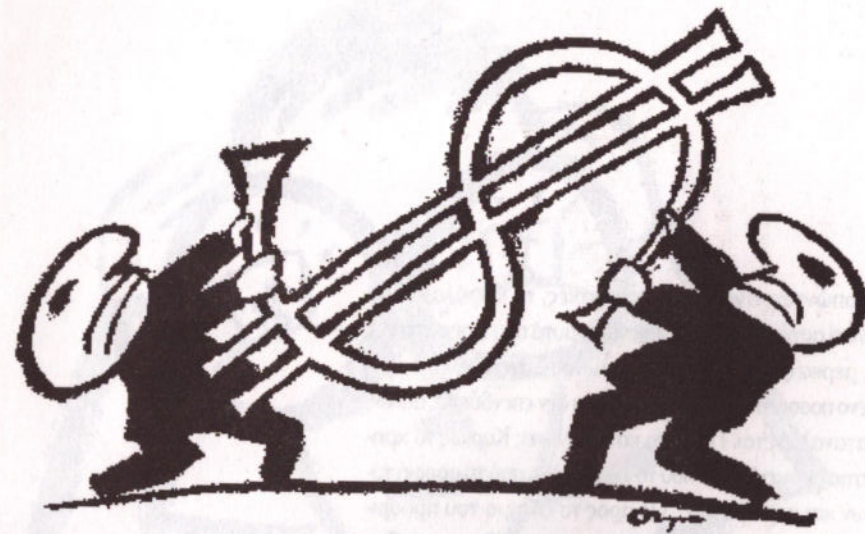
Η μεγέθυνση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του '90 είναι βέβαια δυνατό να αποδοθεί, ως ένα βαθμό, σε άλλους παράγοντες, άσχετους με την παραγωγικότητα. Την περίοδο 1995-1999, το πραγματικό κατά κεφαλήν εισόδημα αυξήθηκε στις ΗΠΑ κατά 2,6% ετησίως. Λίγο λιγότερο από τη μισή από αυτήν την αύξηση αποδίδεται σε τέσσερις άλλους παράγοντες: την αύξηση των ωρών εργασίας ως προς το σύνολο των απασχολούμενων, την αύξηση της εργατικής δύναμης ως ποσοστό του πληθυσμού σε ηλικία που μπορεί να εργασθεί, το δημογραφικό παράγοντα (% του πληθυσμού σε «παραγωγική» ηλικία στο σύνολο του πληθυσμού) και το ποσοστό απασχόλησης. Η αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος που είναι δυνατό να αποδοθεί στην αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας περιορίζεται σε μόνο 1,4%. Είναι επομένως δύσκολο να αποδώσει κανείς το δυναμισμό της οικονομίας των ΗΠΑ σε ένα πολύ πρόσφατο τεχνολογικό άλμα, είναι όμως δυνατόν να την αποδώσει στους καρπούς μια μακροχρόνιας διαδικασίας ωρίμανσης των τεχνολογιών της επικοινωνίας, της πληροφορίας, και των υπολογιστών. Άλλωστε, αυτό δηλώνει και το ποσοστό της επένδυσης αυτών των τεχνολογιών στη σύνθεση των επενδύσεων σε στοιχεία παγίου κεφαλαίου στις ΗΠΑ. Από σχεδόν 25% το 1975 ανήλθε προοδευτικά σε σχεδόν 45% το 1999, ενώ τα ποσοστά όλων των άλλων στοιχείων παρουσιάζουν μια ανεπαίσθητη, σχετικά κάμψη ετησίως, η οποία το 1999 σπανίως υπερβαίνει το 5% σε σχέση με το 1975. Το ποσοστό επένδυσης των τεχνολογιών της επικοινωνίας, της πληροφορίας και των υπολογιστών αυξάνεται προοδευτικά σ' αυτό το διάστημα, χωρίς σημαντικές αιξομειώσεις του ρυθμού αύξησης, με εξαίρεση τις αρχές της δεκαετίας του 1990, όπου παρουσιάζει μια βραχυπρόθεσμη κάμψη.
Η αύξηση της παραγωγικότητας στις ΗΠΑ προστίθεται σε μια σειρά άλλους παράγοντες που, ως ένα βαθμό, συ-

νηγορούν υπέρ της αισιόδοξης άποψης σχετικά με τη μακροχρόνια φάση στις ΗΠΑ.
Στον Μαρξ, το ποσοστό κέρδους είναι η μάζα του κέρδους του παραγωγικού τομέα (πριν την αφαίρεση των φόρων, των τόκων και των μερισμάτων που διαφεύγουν από τον τομέα αυτό) στο σύνολο του παραγωγικά επενδυμένου κεφαλαίου. Εδώ θα χρησιμοποιήσουμε δεδομένα που προσεγγίζουν την έννοια του βιομηχανικού κέρδους: το ποσοστό του κέρδους είναι το σύνολο της μάζας του κέρδους μετά τη φορολογία και πριν την αφαίρεση των τόκων και των μερισμάτων που διαφεύγουν από την παραγωγική σφαίρα⁴ στο σύνολο του επενδυμένου κεφαλαίου των επιχειρήσεων. Το επενδυμένο κεφάλαιο περιλαμβάνει το πραγματικό κεφάλαιο (πάγιο κεφάλαιο και στοκ) και το ενεργητικό σε χρήματα, τίτλους και πιστώσεις⁵, αφού αφαιρεθούν τα χρέη της επιχείρησης. Το επενδυμένο κεφάλαιο είναι το μη «δανεικό», δηλαδή το ίδιο κεφάλαιο. Είναι εύκολο να απλοποιήσουμε αυτή τη σχέση: Αρκεί να αφαιρέσουμε τα χρέη από το ενεργητικό σε χρήματα, τίτλους κ.λπ. για να μείνει μόνο το καθαρό χρέος. Το ίδιο κεφάλαιο (Κι) περιλαμβάνει το πραγματικό κεφάλαιο (Κπρ.) πλην το καθαρό χρέος (Χκαθ.):
 $K_i = K_{πρ.} - Χ_{καθ.}$
Το ποσοστό του κέρδους (Πκ) στο οποίο αναφερόμαστε είναι επομένως το M_k/K_i , όπου το M_k συμβολίζει τη μάζα του κέρδους ($Πκ = M_k/K_i$). Από σχεδόν 7% το 1960 φθάνει στο αποκορύφωμα του το 1966-1967 ξεπερνώντας το 10%. Παρά κάποιες έντονες κυκλικές διακυμάνσεις, το 1973-1974 κυμαίνεται γύρω στο 9%. Από τότε κινείται πτωτικά μέχρι το 1986, χάνοντας σχεδόν 4 μονάδες. Από το '86 κινείται ανοδικά (πάντα παρά τις κυκλικές διακυμάνσεις) για να πλησιάσει το 8% το 1997. Και όλες οι ενδείξεις σχετικά με την παραγωγικότητα και την εξέλιξη των μισθών επιπρέπειουν την υπόθεση μιας περαιτέρω αύξησης μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1990'.
Πέρα όμως από το Πκ είναι ενδιαφέρον να εξετάσουμε μια πιο «κλειστή» σχέση: τη σχέση του «παραμένου» στην επιχείρηση κέρδους ($M_k.επ.$), του κέρδους δηλαδή μετά από την αφαίρεση των τόκων και των μερισμάτων που διαφεύγουν προς το χρηματιστικό κεφάλαιο (και τα νοικοκυριά) ως προς το ίδιο κεφάλαιο. Αυτή η σχέση, το ποσοστό του επιχειρησιακού κέρδους ($Πκ.επ.$) ορίζεται ως εξής:
 $Πκ.επ = M_k.επ./K_i$
Τη δεκαετία του '60 και του '70 δεν θα είχε και τόση

σημασία η εξέταση του ποσοστού του επιχειρησιακού κέρδους για τον απλούστατο λόγο ότι η απόκλιση του από το βιομηχανικό κέρδος δεν είναι πολύ σημαντική. Τη δεκαετία του '80 τα πράγματα αλλάζουν.
Ο Μ. Husson, βάσει των δεδομένων που παρουσιάζει ο ΟΟΣΑ ως «ποσοστό αποδοκότητας του τομέα των επιχειρήσεων» (ένα ποσοστό πολύ πιο συγγενικό στο ποσοστό βιομηχανικού κέρδους παρά στο ποσοστό επιχειρησιακού κέρδους), σε ένα βιβλίο του 1996⁶, παρατήρησε ότι από το 1988 το μέσο ποσοστό αποδοκότητας στο G-6 (ΗΠΑ, Ιαπωνία, Γερμανία, Γαλλία, Μ. Βρετανία και Ιταλία) αποκλίνει από το μέσο (αστάθμητο) ποσοστό μεγέθυνσης του ΑΕΠ αυτής της ομάδας. Από το 1988 μέχρι το 1993, αυτά τα ποσοστά κινούνται μάλιστα προς αντίθετη κατεύθυνση, το πρώτο ανοδικά, το δεύτερο καθοδικά. Ο ίδιος συγγραφέας, παρατηρεί ότι, ενώ στις αρχές του 1990 το ποσοστό αποδοκότητας είναι συγκρίσιμο με αυτό προ της δομικής κρίσης, το ποσοστό μεγέθυνσης του ΑΕΠ παραμένει πολύ χαμηλότερο. Εντοπίζει δηλαδή αυτό που ονομάζει «αποσύνδεση» του ποσοστού μεγέθυνσης από το ποσοστό κέρδους. Σ' ένα πιο πρόσφατο άρθρο του⁷, προσθέτει στο G-6 το Βέλγιο, τη Δανία, την Ελλάδα, την Ισπανία, τη Σουηδία και τη Φιλανδία και εξετάζει το μέσο ποσοστό αποδοκότητας αυτών των χωρών σε σχέση με το μέσο ποσοστό συσσώρευσης του κεφαλαίου για την περίοδο 1960-1996. Ενώ τα δύο ποσοστά εξελίσσονται περίπου παράλληλα από το 1960 μέχρι το 1988⁸, από το 1989 αποκλίνουν κινούμενα προς αντίθετη κατεύθυνση μέχρι το 1992 (ανοδικά το ποσοστό αποδοκότητας, καθοδικά το ποσοστό συσσώρευσης) και από τότε μέχρι το 1996 παράλληλα, χωρίς όμως να διαφαίνεται ευκρινώς τάση για σμίκρυνση της απόκλισης ανάμεσα στα δύο ποσοστά (η οποία δημιουργήθηκε την περίοδο 1988-1992).
Πώς ερμηνεύεται αυτή η αυξημένη απόκλιση ανάμεσα στα δύο ποσοστά; Με άλλα λόγια: πώς ερμηνεύεται το αυξημένο ποσοστό κέρδους που δεν επενδύεται; Δεν είναι δυνατό να αποδοθεί σε εξαγωγές κεφαλαίων σε άλλες περιοχές του κόσμου για τον απλούστατο λόγο ότι τα ανεπτυγμένα κράτη εξάγουν και εισάγουν κεφάλαια μεταξύ τους (κυρίως) και με τον υπόλοιπο κόσμο, δεν είναι όμως καθαροί εξαγωγείς κεφαλαίων (εξαγωγές κεφαλαίων - εισαγωγές κεφαλαίων) προς τον υπόλοιπο κόσμο. Το κέρδος έχει δύο προορισμούς: την επένδυση και την κατανάλωση. Κακώς η κοινή διαίσθηση πιστεύει ότι έχει τρεις προορισμούς συμπεριλαμβανοντας και την κερδοσκοπία. Όταν μέρος του κέρδους, κερδο-

σκοπώντας, αγοράζει π.χ μετοχές, το κεφάλαιο που πωλεί αυτές τις μετοχές επενδύει αυτά που εισπράττει... ή, μερικές φορές, τα καταναλώνει. Συνεπώς, το αυξημένο ποσοστό αποδοκότητας που δεν επενδύεται, απλώς καταναλώνεται. Ποιος το καταναλώνει; Κυρίως το χρηματιστικό κεφάλαιο που το ιδιοποιείται υπό τη μορφή τόκων και μερισμάτων. Ως προς το ζήτημα του προορισμού του αυξημένου ποσοστού του κέρδους που δεν επενδύεται, θα συμφωνήσουμε με τον Husson: «Η φάση συρρίκνωσης του μακροχρόνιου κύματος συνεχίζεται υπό τη μορφή ενός νέου τρόπου συσσώρευσης που συνίσταται σε ένα αυξανόμενο ποσοστό υπεραξίας και ένα σταθερό ποσοστό συσσώρευσης, που συνοδεύεται από την ανάπτυξη των χρηματιστικών δραστηριοτήτων, των οποίων καθήκον είναι η ανακατανομή της μη επενδυμένης υπεραξίας προς όφελος των [ανώτερων] κοινωνικών στρωμάτων που την καταναλώνουν»⁹.
Οι G. Duménil και D. Lévy προσθέτουν σ' αυτόν τον προβληματισμό¹⁰, ότι το αυξημένο ποσοστό του βιομηχανικού κέρδους που δεν επενδύεται οφείλεται στην αυξημένη απόκλιση της νεοφιλελεύθερης εποχής ανάμεσα στο πρώτο και το ποσοστό επιχειρησιακού κέρδους. Πιο συγκεκριμένα ανάμεσα στο Πκ και στο Πκ.επ. Καταδεικνύουν μάλιστα ότι, στην περίπτωση της Γαλλίας τουλάχιστον, το ποσοστό επίσης, καθαρής συσσώρευσης, δηλαδή αύξησης του παγίου κεφαλαίου, εξελίσσεται περίπου παράλληλα με το ποσοστό επιχειρησιακού κέρδους σ' όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου 1970-1997. Η μικρή διαφορά στα δύο ποσοστά υπέρ του δεύτερου από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, αποδίδεται στην αυξημένη αγορά γαλλικών μετοχών¹¹ των γαλλικών επιχειρήσεων, στις καθαρές εξαγωγές κεφαλαίων της Γαλλίας και στην εξόφληση χρεών διαμέσου ενός αυξημένου ποσοστού αυτοχρηματοδότησης των μεικτών επενδύσεων παγίου κεφαλαίου.
Φαίνεται λοιπόν ότι οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές (αυστηρός περιορισμός του πληθωρισμού, ψηλά επιτόκια και μερισματα) καθιστούν το ποσοστό επιχειρησιακού κέρδους μια κεντρικής σημασίας έννοια. Θα προσεγγίσουμε αυτή την έννοια προοδευτικά αφαιρώντας καταρχήν από το συνολικό κέρδος μόνο τις καθαρές πληρωμές τόκων (αφού δηλαδή αφαιρεθούν οι εισπράξεις τόκων του μη χρηματιστικού τομέα) και διαιρέσουμε με τα ίδια κεφάλαια για να βρούμε το ποσοστό αυτής της ενδιάμεσης σχέσης ανάμεσα στο Πκ και το Πκ.επ. Αυτή η σχέση αποτελεί μια πολύ χονδρική, πρώτη προσέγγιση του Πκ.επ. Ας την ονομάσουμε Πκ.επ.πρ, το οποίο

«Η φάση συρρίκνωσης του μακροχρόνιου κύματος συνεχίζεται υπό τη μορφή ενός νέου τρόπου συσσώρευσης που συνίσταται σε ένα αυξανόμενο ποσοστό υπεραξίας και ένα σταθερό ποσοστό συσσώρευσης, που συνοδεύεται από την ανάπτυξη των χρηματιστικών δραστηριοτήτων, των οποίων καθήκον είναι η ανακατανομή της μη επενδυμένης υπεραξίας προς όφελος των [ανώτερων] κοινωνικών στρωμάτων που την καταναλώνουν».

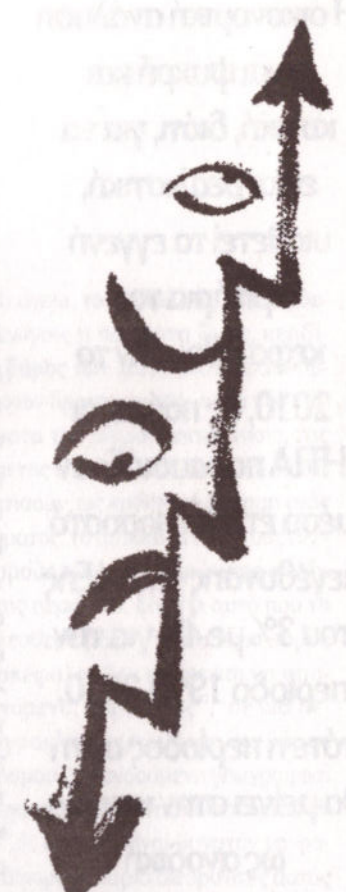

ισούται με τη σχέση (Μκ-Τκαθ)/Κι¹⁴, όπου το Μκ περιλαμβάνει ακόμη τα διαφεύγοντα από τον τομέα μερίσματα και Τκαθ τις καθαρές πληρωμές τόκων του μη χρηματιστικού τομέα. Από το 1960 μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1980, το Πκ και το Πκ.επ.πρ. σχεδόν συμπίπτουν, γεγονός που καταδεικνύει ότι οι τόκοι ελάχιστα επηρέαζαν την αποδοτικότητα της επιχείρησης. Το 1986 στις ΗΠΑ, το Πκ (5,5%) υπερέρχεται του Πκ.επ.πρ. (3,5%) κατά 2 ποσοστιαίες μονάδες. Από τότε μέχρι το 1997 ακολουθούν και τα δύο ανοδική πορεία, το πρώτο φθάνοντας στο 8 % το δεύτερο στο 6,5%, αλλά η απόκλιση μειώνεται λίγο (από 2% σε 1,5%). Το Πκ.επ.πρ. φθάνει όμως έτσι στα χαμηλότερα επίπεδα του Πκ.επ.πρ. της ανοδικής περιόδου του μακροχρόνιου κύκλου που παρατηρήθηκαν στις αρχές της δεκαετίας του 1960. Μένει τώρα να εξετάσουμε την επίδραση των μερισμάτων, τα οποία αποτελούν διαφυγή κέρδους από τον παραγωγικό τομέα στους άλλους τομείς. Στις ΗΠΑ από το 1960 μέχρι το 1975 ακολούθησαν πτωτική πορεία. Μειώθηκαν από 55% του Πκ σε 30% για να κυμανθούν γύρω σ' αυτό το ποσοστό μέχρι το 1980. Αυξήθηκαν απότομα μέσα στη δεκαετία του '80 για να σταθεροποιηθούν γύρω στο 60% μέσα στη δεκαετία του '90¹⁵. Αν περιοριστούμε σε μια σύγκριση των αρχών της δεκαετίας του '60 και της δεκαετίας του '90, θα λέγαμε ότι το διαφεύγον κέρδος υπό μορφή μερισμάτων δεν αλλάζει τα αποτελέσματα της ανάλυσής μας. Το επιχειρησιακό κέρδος αποκαταστάθηκε: έχει καταστεί συγκρίσιμο με τα χαμηλότερα επίπεδα κέρδους της χρυσής εποχής. Αυτή η αύξηση του διαφεύγοντος κέρδους υπό μορφή μερισμάτων, αντίθετα με τις εντυπώσεις που δημιουργούνται, δεν οφείλεται σε μια αυξημένη χρηματοδότηση των παραγωγικών επενδύσεων μέσω του χρηματιστηρίου. Η καθαρή «άμεση» χρηματοδότηση, αυτή δηλαδή που δεν διαμεσολαβείται από τις κλασικές τραπεζικές δραστηριότητες, παρουσίασε κατά την νεοφιλελεύθερη εποχή πτωτική τάση! Ενώ κατά την περίοδο 1952-1980 η καθαρή άμεση χρηματοδότηση των μετρώπων παραγωγικών επενδύσεων κυμάνθηκε μεταξύ

1% και 10%, μετά το 1980 είναι ελαφρώς αρνητική. Μια παραγωγική επιχείρηση εκδίδει μετοχές και αγοράζει μετοχές από άλλες παραγωγικές επιχειρήσεις, από τα νοικοκυριά, από τον καθαυτό χρηματιστικό τομέα (επενδυτικά ταμεία, τράπεζες κ.λπ.). Όταν το σύνολο του παραγωγικού τομέα αγοράζει περισσότερες μετοχές από όσες εκδίδει, τότε έχουμε αρνητική έκδοση μετοχών του παραγωγικού τομέα. Με άλλα λόγια, αντί η άμεση «χρηματοδότηση» να χρηματοδοτεί την πραγματική οικονομία, η πραγματική οικονομία χρηματοδοτεί τους χρηματιστές. Ουσιαστικά, ο παραγωγικός τομέας ως σύνολο αγοράζει πίσω τα δικαιώματα του στην παραγωγή με δύο τρόπους: Με άμεσο τρόπο όταν αγοράζει τις δικές του μετοχές που εξέδωσε παλαιότερα. Με έμμεσο τρόπο όταν αγοράζει π.χ μετοχές ενός επενδυτικού ταμείου. Δεδομένου ότι τα επενδυτικά ταμεία δεν παράγουν αξία, αλλά ιδιοποιούνται εκ μεταφοράς (υπό μορφή μερισμάτων) μέρος της παραχθείσας αξίας από τον παραγωγικό τομέα, οι μετοχές που εκδίδονται από αυτά τα ταμεία και αγοράζονται από τις παραγωγικές επιχειρήσεις αποτελούν απλώς, εμμέσως, ακυρώσεις παλαιότερων μετοχών που εξέδωσε ο παραγωγικός τομέας. Η διαφεύγουσα αξία από την πραγματική οικονομία μειώνεται. Αν μέσα στη δεκαετία του 1990, όπως αναφέραμε προηγουμένως, τα διαφεύγοντα μερίσματα από τον παραγωγικό τομέα ως ποσοστό του Πκ είναι διπλάσια από αυτά της δεκαετίας του 1970, είναι γιατί η οικονομική πολιτική των ψηλών επιτοκίων οδήγησε σε αύξηση και της αποδοτικότητας των μετοχών. Πρόκειται για ένα πραγματικό «χαράτσι» που επιβλήθηκε στην πραγματική οικονομία. Οι παραγωγικές επενδύσεις έχουν τρεις πηγές χρηματοδότησης: το επιχειρησιακό κέρδος (αυτοχρηματοδότηση), το δανεισμό (που φαίνεται στους ισολογισμούς της επιχείρησης ως μεταβολή του καθαρού χρέους) και την καθαρή έκδοση μετοχών. Από το 1985 μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '90 το ποσοστό αυτοχρηματοδότησης κυμαίνεται γύρω στο 95%, οι καθαρές εκδόσεις μετοχών είναι ελαφρώς αρνητικές και ο κλασικός δανεισμός καλύπτει περίπου 6% των παραγωγικών επενδύσεων¹⁶. Το χρηματιστικό κεφάλαιο, ενώ χρηματοδοτεί σε μικρότερο ποσοστό τις επενδύσεις απ' ό,τι την περίοδο 1960-1985, «θριαμβεύει» κατά την περίοδο αυτή. Στην πραγματικότητα δεν είναι μόνο το χρηματιστικό κεφάλαιο αυτό καθαυτό που «θριαμβεύει», αλλά και οι χρηματιστικές δραστηριότητες των παραγωγικών επιχειρήσεων.

Σε τελευταία ανάλυση, οι παραγωγικές επιχειρήσεις εκδίδουν μετοχές για να αγοράζουν μετοχές (με άμεσο ή έμμεσο τρόπο) άλλων παραγωγικών επιχειρήσεων. Αυτή η διαδικασία αγοραπωλησιών είναι η σύγχρονη έκφραση ενός άγριου ανταγωνισμού διαμέσου της οποίας απαξιώνεται και συγκεντρώνεται το κεφάλαιο σε εθνική και διεθνική κλίμακα κατά τα νεοφιλελεύθερα χρόνια, διατυπώνοντας έτσι εκ νέου και τις ιεραρχικές σχέσεις ανάμεσα στα κράτη. Τα κεφάλαια αποσύρονται από τις λιγότερο επικερδείς επιχειρήσεις και χώρες και εισρέουν στις επικερδέστερες. Οι μεν χρηματοδοτούν τις δε χωρίς το χρηματιστικό κεφάλαιο να επεμβαίνει στην όλη διαδικασία χρηματοδότησης των παραγωγικών επιχειρήσεων σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ό,τι κατά την περίοδο πριν τη δομική κρίση. Το τελευταίο απλώς επωφελήθηκε από τις περιοριστικές νομισματικές πολιτικές για να εισπράξει μεγαλύτερα μερίσματα και ποσά τόκων. Το αυξημένο διαφεύγων από την παραγωγή κέρδος είναι απλώς το βαρύ τίμημα που το βιομηχανικό κεφάλαιο καταβάλλει στο χρηματιστικό, στο πλαίσιο μιας παλαιάς και κοινότυπης διαδικασίας αποκατάστασης του βιομηχανικού κέρδους. Η περιφρημ «κυβέρνηση της επιχείρησης», τα «χρηματιστικά» κριτήρια διαχείρισης της παραγωγικής δραστηριότητας, η κυριαρχία βραχυπρόθεσμων λογικών σε μακροπρόθεσμες επενδυτικές λογικές, όλα αυτά τα σύγχρονα φαινόμενα της νέας οικονομικής τάξης πραγμάτων δεν πηγάζουν από μια φανταστική αντίθεση ανάμεσα στο βιομηχανικό και το χρηματιστικό. Αποτελούν τη σύγχρονη μορφή της οξυμένης, κρισιακής, ταξικής αντιπαράθεσης ανάμεσα στο κεφάλαιο και την εργασία, όπου το πρώτο ανακτά τα χαμένα έδαφος της κείνισιανής παρένθεσης. Είναι για αυτό το λόγο που η θεωρία της επικυριαρχίας του χρηματιστικού κεφαλαίου πάνω στο βιομηχανικό, που με σαφήνεια διατυπώνει κυρίως ο F. Chesnais¹⁷, επιδέχεται κριτικής ή, εν πάση περιπτώσει, πολλών διευκρινίσεων καθοριστικής σημασίας. Στις ΗΠΑ (όπως και σε πολλές μεγάλες χώρες της Ε.Ε.), άλλωστε, το παραγωγικό κεφάλαιο ξεχρεώνεται με ταχύ ρυθμό. Το ποσοστό του συνολικού χρέους των επιχειρήσεων στο πραγματικό κεφάλαιο (πάγιο κεφάλαιο και στοκ), στο οποίο αναφέρονται πολλοί οικονομολόγοι οδηγεί σε παραπλανητικά συμπεράσματα. Είναι το ποσοστό του καθαρού χρέους (αφού δηλαδή αφαιρεθεί το ενεργητικό της επιχείρησης σε χρήματα, τίτλους κ.λπ. από το συνολικό χρέος) στο πραγματικό κεφάλαιο που δείχνει κατά πόσο ο παραγωγικός τομέας χρεώνεται ή

ξεχρεώνεται. Στις ΗΠΑ λοιπόν αυτό το ποσοστό μειώθηκε από περίπου 17% το 1990 σε 5% το 1999¹⁸. Όλη αυτή η κουραστική ανάλυση των οικονομικών δεδομένων για τις ΗΠΑ καταλήγει σε δύο ασφαλείς διαπιστώσεις: 1. Το ποσοστό επίσης αύξησης της ολικής παραγωγικότητας του πρόσφατου ανοδικού κύκλου είναι συγκρίσιμο με αυτό της χρυσής εποχής. 2. Τα ποσοστά επιχειρησιακού κέρδους αυτών των περιόδων είναι επίσης συγκρίσιμα. Πιο συγκεκριμένα: το ποσοστό επιχειρησιακού κέρδους κατά τα τελευταία χρόνια είναι συγκρίσιμο με αυτό των αρχών της δεκαετίας '60. Το γεγονός ότι το βιομηχανικό κέρδος είναι ψηλότερο κατά τα τελευταία χρόνια του τελευταίου ανοδικού κύκλου απ' ό,τι αυτό των αρχών της δεκαετίας του '60, σε συνδυασμό με την πτωτική τάση των επιτοκίων και την τάση μείωσης του ποσοστού καθαρού χρέους, συνηγορεί υπέρ της άποψης ότι υπάρχουν περιθώρια για περαιτέρω αύξηση του επιχειρησιακού κέρδους, παρά τις κυκλικές διακυμάνσεις που θα επιφέρει η παρούσα ύφεση. Αυτές οι δύο διαπιστώσεις είναι αναγκαίες συνθήκες για έξοδο από τη δομική κρίση, όχι όμως και ικανοποιητικές. Λείπει ακόμη η ανάλυση της ζήτησης, που φαίνεται να είναι η αξιόλογο πτέρνα της αμερικανικής οικονομίας. Ένα μακροχρόνιο κύμα ανάπτυξης προϋποθέτει δύο απλά πράγματα: Ένα ικανοποιητικό ποσοστό επιχειρησιακού κέρδους και μια ζήτηση που να εξελίσσεται παράλληλα και σχετικά ισορροπημένα με την παραγωγή αξίας. Η παραγωγικότητα αποτελεί μια «ενδιάμεση» έννοια, ένα «διαμεσολαβητικό σταθμό», ανάμεσα στο ποσοστό κέρδους και τη ζήτηση. Η αύξηση της παραγωγικότητας επιτρέπει τη διατήρηση ψηλών ποσοστών κέρδους και την παράλληλη διεύρυνση της ζήτησης, έτσι που η παραχθείσα αξία να «πραγματοποιείται» στην αγορά. Στις ΗΠΑ, ο ανοδικός κύκλος της δεκαετίας του '90 βασίστηκε στο δυναμισμό της εγχώριας κατανάλωσης. Ωστόσο, ο τελευταίος δεν είναι ενδογενής. Δεν εκφράζει την ικανότητα της αμερικανικής οικονομίας να διανέμει εισοδήματα. Το ποσοστό κατανάλωσης του εισοδήματος των αμερικανικών νοικοκυριών αυξήθηκε από 91% το 1993 σε 100% το 2000. Την ίδια περίοδο, το συνολικό χρέος των νοικοκυριών ως ποσοστό του διαθέσιμου, επίσιμου εισοδήματος αυξήθηκε από 85% σε πάνω του 100%. Το 1999, το χρέος των νοικοκυριών για σκοπούς συνήθους κατανάλωσης έφθασε τα 1.300 δισεκατομμύρια δολάρια και για σκοπούς αγοράς ακινή-

Το συνολικό χρέος 5 600 δισ. των αμερικανικών νοικοκυριών είναι τώρα 3 φορές μεγαλύτερο από το συνολικό χρέος του τρίτου κόσμου και των ανατολικών κρατών μαζί. Αυτή η υπερχρέωση και υπερκατανάλωση των νοικοκυριών σε καμιά άλλη μεγάλη, ανεπτυγμένη οικονομία δεν έχει παρατηρηθεί.

Η οικονομική ανάλυση είναι ψυχρή και κυνική, διότι, για να είναι ρεαλιστική, υιοθετεί τα εγγενή κριτήρια του κεφαλαίου. Αν το 2010, ας πούμε, οι ΗΠΑ παρουσιάζουν μέσο επίσιο ποσοστό μεγέθυνσης της τάξης του 3% με 4% για την περίοδο 1990-2010, τότε η περίοδος αυτή θα μείνει στην ιστορία ως ανοδική καπιταλιστική φάση. Το ποσοστό μεγέθυνσης είναι το μοναδικό κριτήριο. Ούτε η φτώχεια, ούτε η νυκτερινή εργασία, ούτε τα προσωρινά συμβόλαια και η μερική εργασία, ούτε οποιαδήποτε άλλη μορφή κοινωνικής οπισθοδρόμησης θα αλλάξουν αυτό το γεγονός.

των τα 4.300 δισεκατομμύρια. Το συνολικό χρέος 5.600 δισ. των αμερικάνικων νοικοκυριών είναι τώρα 3 φορές μεγαλύτερο από το συνολικό χρέος του τρίτου κόσμου και των ανατολικών κρατών μαζί¹⁹. Αυτή η υπερχρέωση και υπερκατανάλωση των νοικοκυριών σε καμιά άλλη μεγάλη, ανεπτυγμένη οικονομία δεν έχει παρατηρηθεί.

Και βέβαια αυτός ο «δανεικός» δυναμισμός της εγκώριας κατανάλωσης είχε πολύ σοβαρές επιπτώσεις στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών στις ΗΠΑ. Το έλλειμμα από 200 δισ. δολάρια το 1998 έφθασε στα 400 δισ. δολάρια το 2000. Ως ποσοστό του ΑΕΠ (σε τρέχουσες τιμές) από 2,3% το 1998 έφθασε στο 4,2% το 2000 και δεν προβλέπεται μείωση του το 2001 και το 2002²⁰. Ποτέ στο παρελθόν το έλλειμμα των τρεχουσών συναλλαγών στις ΗΠΑ δεν ήταν τόσο ψηλό ούτε σε απόλυτους αριθμούς, ούτε σε σχετικούς. Συνεπώς, αυτός ο οργανισμός κατανάλωσης στις ΗΠΑ είχε ημερομηνία λήξης, ανεξάρτητα από τα γεγονότα της 11 Σεπτεμβρίου, τα οποία, με το κλίμα αβεβαιότητας που δημιουργούν, απλώς επιδεινώνουν τα πράγματα. Ακόμη και οι ΗΠΑ δεν μπορούν να συσσωρεύουν επ'αόριστον ελλείμματα επί ελλειμμάτων.

Αφού τα νοικοκυριά δεν αποταμιεύουν, πώς ερμηνεύεται ο δυναμισμός των παραγωγικών επενδύσεων τη δεκαετία του 1990 στις ΗΠΑ; Όπως έχουμε αναλύσει αλλού²¹, από τις καθαρές εισροές ξένων κεφαλαίων στις ΗΠΑ, λόγω του ηγεμονικού ρόλου του δολαρίου και γενικότερα λόγω της επιβεβαίωσης μιας αδιαμφισβήτητης πρωτοκαθεδρίας του αμερικανικού ιμπεριαλισμού.

Κάποιες υπεραπλουστευμένες αναλύσεις αντιλαμβάνονται με μηχανικό τρόπο την οικονομία και καταλήγουν σε λανθασμένα συμπεράσματα. Οι λογικές του τύπου «η παραγωγικότητα πάει καλά, το κέρδος πάει καλά, μένει να σταθεροποιηθεί η ζήτηση: ας προσθέσουμε ακόμη λίγο νεο-κείνσιανισμό στον νεοφιλελευθερισμό και όλα θα πάνε καλά» δεν οδηγούν πουθενά για τον απλούστατο λόγο ότι αυτά τα τρία μεγέθη (κέρδος, παραγωγικότητα, ζήτηση) είναι αλληλένδετα και αλληλοεξαρτώμενα. Αν υποθέσουμε π.χ. μια λιγότερο δυναμική, αλλά πιο «υγιή» ζήτηση στις ΗΠΑ κατά τη δεκαετία του 1990, θα είχαμε τους ίδιους ρυθμούς αύξησης της παραγωγικότητας; Ασφαλώς όχι, διότι οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου δεν θα χαρακτηρίζονταν από τον ίδιο δυναμισμό και οι ρυθμοί μεγέθυνσης της οικονομίας δεν θα επέτρεπαν την αξιο-

ποίηση των πλεονάζουσων παραγωγικών δυνατοτήτων στον ίδιο βαθμό. Το ποσοστό του κέρδους δεν θα ακολουθούσε την ίδια τροχιά διότι ένα μεγαλύτερο μέρος της προστιθέμενης αξίας θα «διέφευγε» στην εργασία.

Το συμπέρασμα δεν είναι ότι οι ΗΠΑ δεν μπήκαν σε ένα νέο, μακροχρόνιο ανοδικό κύμα παρά την παρούσα ύφεση. Το συμπέρασμα είναι ότι, ενδεχομένως, βασιζόμενες στον ηγεμονικό τους ρόλο στην παγκόσμια οικονομία, στην ιμπεριαλιστική τους επικυριαρχία, να επιτύχουν ένα νέο ανοδικό βιομηχανικό κύκλο κατά την παρούσα δεκαετία, συγκρινόμενο με αυτό της περασμένης δεκαετίας.

Η οικονομική ανάλυση είναι ψυχρή και κυνική, διότι, για να είναι ρεαλιστική, υιοθετεί τα εγγενή κριτήρια του κεφαλαίου. Αν το 2010, ας πούμε, οι ΗΠΑ παρουσιάζουν μέσο επίσιο ποσοστό μεγέθυνσης της τάξης του 3% με 4% για την περίοδο 1990-2010, τότε η περίοδος αυτή θα μείνει στην ιστορία ως ανοδική καπιταλιστική φάση. Το ποσοστό μεγέθυνσης είναι το μοναδικό κριτήριο. Ούτε η φτώχεια, ούτε η νυκτερινή εργασία, ούτε τα προσωρινά συμβόλαια και η μερική εργασία, ούτε οποιαδήποτε άλλη μορφή κοινωνικής οπισθοδρόμησης θα αλλάξουν αυτό το γεγονός.

Είμαστε επιτέλους σε θέση να τοποθετηθούμε (προσωρινά τουλάχιστον και επιγραμματικά) απέναντι στις τρεις σχολές που αναφέραμε στην αρχή:

1. Ένα νέο ανοδικό κύμα; Ίσως, όμως γεωγραφικά περιορισμένο στις ΗΠΑ. Ίσως, όμως ιμπεριαλιστικού χαρακτήρα. Μερικές μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες χαρακτηρίζονται από κάποιες από τις τάσεις που περιγράψαμε στην περίπτωση της οικονομίας των ΗΠΑ (άνοδος του βιομηχανικού και επιχειρησιακού κέρδους, βελτίωση της παραγωγικότητας κατά την πρόσφατη περίοδο, μείωση του ποσοστού καθαρού χρέους των επιχειρήσεων, πτωχική τάση των επιτοκίων). Ωστόσο, ακόμη και μια χώρα όπως η Γαλλία, η οποία ακολουθεί πιο πιστά τα «αχνάρια» των ΗΠΑ, δεν είναι σε θέση να καταναλώνει μονίμως περισσότερα απ'όσα παράγει. Το αυξημένο ποσοστό κέρδους στις ΗΠΑ επενδύεται στις ΗΠΑ, ενώ το αυξημένο ποσοστό κέρδους στην Ευρώπη επενδύεται και αυτό στις ΗΠΑ. Θα μπορούσε να πει κανείς πως η Αμερική «εξάγει» την κρίση στον υπόλοιπο κόσμο και «εισάγει» τη συσσώρευση του κε-

φαλαίου κυρίως από την Ευρώπη και από την Ιαπωνία. Με αυτή την έννοια, ισχύουν στις ΗΠΑ θετικά δεδομένα μεγέθυνσης διότι ισχύουν αλλού αρνητικά δεδομένα μεγέθυνσης. Συνεπώς, το πρότυπο-ΗΠΑ δεν προσφέρεται προς «αναπαραγωγή».

2. Φταίει το χρηματιστικό κεφάλαιο; Μόνο στο βαθμό που επιδεινώνει τα αρνητικά δεδομένα. Μόνο επειδή, ως μέσο αποκατάστασης του βιομηχανικού κέρδους που θέτει σε λειτουργία τους κλασσικούς μηχανισμούς απαξίωσης και συγκέντρωσης του κεφαλαίου σε εθνική και παγκόσμια κλίμακα, στοιχίζει πολύ και επιδρά βραδέως.

3. Η βαθύτερη αιτία της παγκόσμιας δομικής κρίσης δεν έχει υπερπηδηθεί. Άλλα ο καπιταλισμός θέλει να παράγει και άλλα η μάζα των εργαζομένων θέλει να καταναλώσει. Όπως πίστευε ο E. Mandel²², η επιβράδυνση της παραγωγικότητας που οδήγησε στη δομική κρίση έχει βαθιές κοινωνικές αιτίες. Εκφράζει δομικές αλλαγές στην κοινωνική «ζήτηση»,

όπου η παιδεία, η υγεία, το περιβάλλον, ο ελεύθερος χρόνος, εν ολίγοις η ποιότητα ζωής, κερδίζουν έδαφος εις βάρος των καπιταλιστικά αποδοτικών καπιταλιστικών δραστηριοτήτων. Τα νέα επικερδή εμπορεύματα της μικροηλεκτρονικής, της πληροφορικής και της επικοινωνίας δεν είναι σε θέση να αντικαταστήσουν, ως κινητήρια δύναμη ενός νέου ανοδικού κύματος, το αυτοκίνητο και τους ηλεκτρικούς εξοπλισμούς των νοικοκυριών της ανοδικής μεταπολεμικής περιόδου. Είναι γι αυτό που το κοκτέιλ νεοφιλελευθερισμός + νεο-κείνσιανισμός δημιουργεί τονοκέφαλο. Δεν πρόκειται να αποδώσει τα αναμενόμενα, παρά, ίσως²³, σε μια περιορισμένη γεωγραφική περιοχή και εις βάρος του υπόλοιπου κόσμου. Η ευνοούμενη γεωγραφική περιοχή της «παγκοσμιοποιημένης» οικονομίας είναι σήμερα οι ΗΠΑ. Βέβαια, είναι δυνατόν να φανταστεί κανείς διάφορα σενάρια διεύρυνσης αυτής της περιοχής. Όμως, όπως λένε και οι Γαλάτες, «ce n'est pas demain la veille»²⁴.

¹ Η ολική παραγωγικότητα είναι ο σταθμισμένος μέσος όρος της παραγωγικότητας του κεφαλαίου και της παραγωγικότητας της εργασίας. Η παραγωγικότητα της εργασίας Π/Ε (ή Πε) συνδέεται με την παραγωγικότητα του κεφαλαίου Π/Κ (ή Πκ) μέσω της σύνθεσης του κεφαλαίου Κ/Ε (ή Κσ): Π/Ε = Π/Κ x Κ/Ε. Η μεταβολή της ολικής παραγωγικότητας ΔΠο είναι δυνατό να υπολογισθεί και εμμέσως: ΔΠο = ΔΠε - ΔΚσ.

² Βλέπε, *European Economy*, no 65, *Convergence Report*, 1998, p. 195.

³ Βλέπε, Duménil G., Lévy D., *Crise et sortie de crise. Ordre et désordres néolibéraux*, Puf, Paris, 2000, p. 196.

⁴ Κατά προσέγγιση, διότι τα δεδομένα αναφέρονται κατακρίβειαν στην «μη χρηματιστική σφαίρα» και όχι στην καθαυτό παραγωγική με τη μαρξιστική έννοια, η οποία π.χ. δεν συμπεριλαμβάνει τις καθαρά εμπορικές δραστηριότητες.

⁵ Στην εθνική στατιστική των ΗΠΑ, οι τίτλοι του ενεργητικού του μη χρηματιστικού τομέα δεν συμπεριλαμβάνουν τις μετοχές που εκδίδονται από τον τομέα. Τα ίδια κεφάλαια της επιχείρησης συμπεριλαμβάνουν όμως τις Άμεσες Επενδύσεις Εξωτερικού (Α.Ε.Ε.) οι οποίες αφαιρούνται από τα χρέη: Ίδια κεφάλαια = Σύνολο του ενεργητικού - (Χρέη - Α.Ε.Ε.). Η εθνικότητα του κεφαλαίου δεν επηρεάζει επομένως την εκτίμηση των ιδίων κεφαλαίων.

⁶ Βλέπε, Duménil G., Lévy D., ο.π., σελ. 95.

⁷ Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, παρουσιάζει στοιχεία για το ποσοστό του κέρδους (καθαρές αποδόσεις στο καθαρό σποκ κεφαλαίου) για το σύνολο της οικονομίας των ΗΠΑ (δηλαδή συμπεριλαμβανομένου και του χρηματιστικού

τομέα). Από περίπου 9% το 1991 φθάνει στο 11% το 2000. Βλέπε, *European Economy*, no 71, 2000, p. 60.

⁸ Husson M., *Misères du capital. Une critique du néolibéralisme*, Syros, Paris, 1996.

⁹ Husson M., «Après l'âge d'or: sur le troisième âge du capitalisme», in Achcar G. (*Sous la dir. de*), *Le marxisme d'Ernest Mandel*, Puf, Paris, 1999.

¹⁰ Πιο λεπτομερικά, το ίδιο φαινόμενο παρουσιάζεται και την περίοδο 1984-1988, χωρίς η αυξημένη απόκλιση ανάμεσα στα δύο ποσοστά αυτής της περιόδου να εξαφανιστεί πλήρως μέχρι το 1988. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και στις αρχές της δεκαετίας του 1960, μόνο που μέχρι το τέλος της δεκαετίας το ποσοστό συσσώρευσης καλύπτει πλήρως το χαμένο έδαφος.

¹¹ Στο ίδιο, σελ. 72. Υπογράμμιση Σ.Τ.

¹² Duménil G., Lévy D., *Crise et sortie de crise*, ο.π.

¹³ Από τα μέσα της δεκαετίας του 80 στη Γαλλία, η καθαρή έκδοση μετοχών του μη χρηματιστικού τομέα στη «δεύτερη δύναμη» παρουσιάζει αρκετά σημαντική πτώση που δηλώνει μια αυξημένη αγορά μετοχών από τα νοικοκυριά (ακύρωση προηγούμενων εκδόσεων) ή/και από άλλους τομείς της οικονομίας. Με άλλους όρους πρόκειται και εδώ για σχετική σμίκρυνση παλαιότερων χρεών με την ευρεία τους έννοια. Ονομάζουμε εδώ «καθαρή έκδοση μετοχών του μη χρηματιστικού τομέα στη δεύτερη δύναμη» την καθαρή έκδοση μετοχών του μη χρηματιστικού τομέα στην «πρώτη δύναμη» (δηλαδή αφού αφαιρεθούν οι εντός του τομέα αγορές μετοχών από το σύνολο των εκδόσεων του τομέα), αφού αφαιρεθούν οι αγορές μετοχών του τομέα αυτού από άλλους (νοικοκυριά,

επενδυτικά ταμεία, τράπεζες κ.λπ.).

¹⁴ Σ'αυτή τη σχέση, στον υπολογισμό του Κι λαμβάνεται υπόψη και η απαξίωση του καθαρού χρέους λόγω του πληθωρισμού.

¹⁵ Duménil G., Lévy D., ο.π., σελ. 97.

¹⁶ Στο ίδιο, σελ. 160.

¹⁷ Βλέπε κυρίως Chesnais F. (Coord.), *La mondialisation financière. Genèse, coût, enjeux*, Syros, Paris 1996. Chesnais F., *La mondialisation du capital*, Syros, 1997. Chesnais F. et Plihon D. (Coord.), *Les pièges de la finance mondiale. Diagnostics et remèdes*, Syros, Paris 2000.

¹⁸ Duménil G., Lévy D., ο.π., σελ. 97.

¹⁹ Βλέπε, M. Husson, *Le grand bluff capitaliste, La Dispute*, Paris 2001, pp. 39-43.

²⁰ *European Economy*, no 71, 2000.

²¹ Βλέπε, Τομπάζος Σ., *Παγκοσμιοποίηση και Ε.Ε. Εισαγωγή στην κριτική της Παγκοσμιοποίησης και του Νεοφιλελευθερισμού*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999.

²² Βλέπε κυρίως Mandel E., *Der Spätkapitalismus, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 1972, La crise 1974-1982, Flammarion, Paris, 1982.*

²³ Αυτά τα «ίσως» και τα «ενδεχομένως» δηλώνουν ότι ένα ανοδικό κύμα στην Αμερική θα στηριχθεί σε λεπτές ισορροπίες και ευαίσθητους χειρισμούς των διεθνών πολιτικών και οικονομικών σχέσεων της με την Ευρώπη και την Ιαπωνία.

²⁴ «Δεν είναι αύριο η παραμονή».

Η διαμάχη για την Παγκοσμιοποίηση

Του Καίσαρ Β. Μαυράτσα

Στην κοινωνιολογική θεωρία, το αξίωμα της κλασικής διανόησης ότι οι κοινωνίες είναι λίγο-πολύ κλειστά κοινωνικά, οικονομικά και πολιτισμικά συστήματα έχει χάσει πλέον κάθε εγκυρότητα. Οι πιο πολλοί κοινωνικοί επιστήμονες σήμερα παραδέχονται ότι η κοινωνική ζωή δεν μπορεί να αναλυθεί χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα διεθνή και υπερεθνικά δίκτυα μέσα στα οποία λειτουργούν οι τοπικές κοινωνίες. Η έννοια της παγκοσμιοποίησης υποδηλώνει ακριβώς τη διαδικασία αφομοίωσης της παγκόσμιας οικονομίας, τεχνολογίας και κουλτούρας σε ένα ενιαίο πλαίσιο. Η αναλυτική χρησιμότητα της έννοιας έγκειται στο ότι κατευθύνει την προσοχή μας σε συγκεκριμένες διαδικασίες που ξεπερνούν τα εθνικά – ή όποια άλλα – σύνορα και αφορούν όλον τον κόσμο – ή τουλάχιστον το μεγαλύτερο μέρος του. Για τους πιο πολλούς αναλυτές, η παγκοσμιοποίηση είναι πρώτιστα οικονομική διαδικασία. Από τη δεκαετία του 1980, έτσι, με τις φιλελεύθερες πολιτικές των κυβερνήσεων Ρήγκαν και Θάτσερ και την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού, το ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού που ζει ή επηρεάζεται από τις οικονομίες της ελεύθερης αγοράς συνεχώς αυξάνεται. Ενώ τη δεκαετία του 1970, μόνον 20% του παγκόσμιου πληθυσμού ζούσε σε καπιταλιστικές οικονομίες, στη δεκαετία του 1990 το ποσοστό αυτό έχει ανέβει στο 90% (Hamelink 1999:1).

Η διαμάχη για την παγκοσμιοποίηση δεν είναι μόνον πολιτική και ιδεολογική. Η έννοια της παγκοσμιοποίησης είναι αμφιλεγόμενη και ως αναλυτικό εργαλείο. Κάποιοι ισχυρίζονται, για παράδειγμα, ότι η 'παγκοσμιοποίηση' δεν προσθέτει οτιδήποτε στις έννοιες που ήδη χρησιμοποιούνται στις κοινωνικές επιστήμες για να περιγράψουν τις ίδιες διαδικασίες οικονομικής ή άλλης ενοποίησης – τέτοιες έννοιες είναι ο εκσυγχρονισμός, η εκδυτικοποίηση, ο εξορθολογισμός, η διεθνοποίηση, κ.α. Ενώ δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η διεθνοποίηση έχει αυξηθεί δραματικά, ισχυρίζονται κάποιοι άλλοι, η διεθνοποίηση δεν συνιστά παγκοσμιοποίηση γιατί, ενώ η πρώτη έννοια εξακολουθεί να βασίζεται στην ιδέα του εθνους, η δεύτερη θεωρεί τον κόσμο ενιαίο όλον. Το βασικό ερώτημα είναι απλό: Σηματοδοτεί η 'παγκοσμιοποίηση' κάποια ριζική τομή στην παγκόσμια ιστορία; – σηματοδοτεί, αν προ-

τιμάμε, μια μεταμοντέρνα τομή; Είναι λοιπόν η παγκοσμιοποίηση μια υπαρκτή διαδικασία, ή μήπως μιλάμε για κάποιο μύθο; Μπορούμε να πούμε ότι σήμερα ο κόσμος λειτουργεί σ' ένα ενιαίο πλαίσιο και ότι αποτελεί ή γίνεται ένα 'παγκόσμιο χωριό', για να χρησιμοποιήσω τον όρο του McLuhan; Με δεδομένο τον άριστο χαρακτήρα της αυξανόμενης διεθνοποίησης τόσο της οικονομίας όσο και άλλων τομέων της κοινωνικής ζωής, καθώς και τα συχνά αναπόφευκτα προβλήματα που συνοδεύουν αυτές τις διαδικασίες, θα μπορούσαμε να απαντήσουμε αρνητικά. Θα μπορούσαμε έτσι να σημειώσουμε ότι οι κοινωνίες εξακολουθούν να λειτουργούν πάνω απ' όλα σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο – και αυτό κυρίως στην πολιτική, όπου, για παράδειγμα, οι φιλελεύθερες εκκοσμικευμένες κοινωνίες της Δύσης εμφανίζονται ως η εξαίρεση παρά ο κανόνας. Και επίσης, ότι οι τεράστιες ανισότητες, κυρίως ανάμεσα στις οικονομικά αναπτυγμένες κοινωνίες και στις μη αναπτυγμένες, καθώς και το 'σκάνδαλο' της εξαθλίωσης μεγάλου μέρους του Τρίτου Κόσμου, εξακολουθούν να υφίστανται. Αξίζει νομίζω να αναλογιστούμε ότι αν ο κόσμος ήταν ένα παγκόσμιο χωριό με εκατό κατοίκους, μόνον έξι θα ήταν Αμερικανοί. Αυτοί οι έξι όμως θα είχαν το 50% του πλούτου και των εισοδημάτων ολόκληρου του χωριού, με τους υπόλοιπους 94 να μοιράζονται το άλλο 50% (Hamelink 1999:1). Θα μπορούσαμε έτσι να συμπεράνουμε ότι ο κόσμος και οι κοινωνίες συνεχίζουν λίγο-πολύ στους ίδιους ρυθμούς, και ότι η έννοια της παγκοσμιοποίησης δεν σηματοδοτεί

οποιαδήποτε ουσιαστικές αλλαγές. Νομίζω όμως ότι αυτή θα ήταν μια αβασάνιστη και υπεραπλουστευμένη απάντηση. Κατά την άποψη μου, όντως αναδύεται μια παγκόσμια κοινωνία – παρόλο βέβαια που στο παρόν στάδιο μόνον ένα μικρό ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού μπορούν να θεωρηθούν πολίτες αυτής της κοινωνίας. Η παγκόσμια αυτή κοινωνία ανοίγει νέες προοπτικές τόσο για την επίλυση πολλών προβλημάτων που αντιμετωπίζει σήμερα η ανθρωπότητα όσο και για την εξάπλωση της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η παγκοσμιοποίηση σίγουρα δεν είναι πανάκεια, και κανένας δεν μπορεί να αγνοήσει τα όντως σοβαρά προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα οι κοινωνίες – κοινωνικά, πολιτικά, περιβαλλοντικά, κ.α. Τις περισσότερες φορές όμως για τα προβλήματα αυτά δεν ευθύνεται η παγκοσμιοποίηση – όπως εύκολα διατείνονται πολλοί – αλλά η πολιτική της διαχείριση. Την ίδια ώρα, είναι επίσης σημαντικό να καταλάβουμε ότι συνήθως το 'παγκόσμιο' δεν καταστρέφει το 'τοπικό' και θα ήταν πιο σωστό να δούμε τις κοινωνικοοικονομικές και πολιτισμικές διαδικασίες με τους όρους ενός παγκόσμιου-τοπικού nexus.

Ας μείνουμε λίγο ακόμα στο κατά πόσον η έννοια της παγκοσμιοποίησης όντως σηματοδοτεί κάποια ουσιαστική τομή στο ιστορικό γίγνεσθαι. Αν περιορίσουμε τη συζήτηση αποκλειστικά στο πεδίο της οικονομίας, η παγκοσμιοποίηση μπορεί να ιδωθεί ως το τωρινό στάδιο της διαδικασίας που οι κοινωνικοί επιστήμονες έχουν παραδοσιακά αποκαλέσει εκσυγχρονισμό. Η ανάδυση μιας

Η παγκοσμιοποίηση σίγουρα δεν είναι πανάκεια, και κανένας δεν μπορεί να αγνοήσει τα όντως σοβαρά προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα οι κοινωνίες – κοινωνικά, πολιτικά, περιβαλλοντικά, κ.α. Τις περισσότερες φορές όμως για τα προβλήματα αυτά δεν ευθύνεται η παγκοσμιοποίηση – όπως εύκολα διατείνονται πολλοί – αλλά η πολιτική της διαχείριση.

παγκόσμιας οικονομίας τοποθετείται στον 16ο αιώνα, και παρόλο που κάποιος μπορεί να καταδείξει πιο πρόσφατες εξελίξεις που αλλάζουν το χαρακτήρα της οικονομικής συμπεριφοράς (η θεωρούμενη σήμερα 'παγκόσμια' οικονομία είναι εκείνη στην οποία όλες οι πτυχές του οικονομικού φαινομένου – κεφάλαιο, πρώτες ύλες, εργατικό δυναμικό, πληροφορίες, παραγωγή, διάθεση, μάρκετινγκ – ενσωματώνονται σε ένα ενιαίο πλαίσιο), θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η έννοια της παγκοσμιοποίησης δεν προσθέτει πολλά στη συζήτηση. Οι τομείς όμως στους οποίους η παγκοσμιοποίηση όντως καταδεικνύει μια ριζική τομή με το παρελθόν είναι η πληροφορική και οι επικοινωνιακές τεχνολογίες που μεταλλάσσουν το χαρακτήρα της σύγχρονης κοινωνικής ζωής και τις αντιλήψεις των ανθρώπων για τον κόσμο. Για να το θέσω σχηματικά: η επίδραση του παγκόσμιου διαδικτύου και της συμπίεσης του χρόνου και κυρίως του χώρου που αυτό επιβάλλει είναι πρώτιστα στο επίπεδο της συνείδησης (με το νόημα που έχει ο όρος στην κοινωνιολογία της γνώσης) του κοινωνικού υποκειμένου που ολοένα και περισσότερο θεωρεί τον εαυτό του κομμάτι ενός παγκόσμιου δικτύου που υπερβαίνει τα εθνικά ή όποια άλλα σύνορα. Και σ' αυτό το σημείο, κανένας δεν μπορεί να παραβλέψει ούτε την ριζικά εκδημοκρατικοποιητική ιδιότητα της παγκοσμιοποίησης, αλλά ούτε και το γεγονός ότι η παγκοσμιοποίηση όντως συνιστά μια ουσιαστική τομή στο ιστορικό γίγνε-

σθαι. Ταυτόχρονα, όπως θα συζητήσω πιο συστηματικά στη συνέχεια, η παγκοσμιοποίηση συνιστά επίσης τομή στην ιστορική εξέλιξη της πολιτικής διαδικασίας. Η παγκοσμιοποίηση ενισχύει το φιλελεύθερο ατομισμό και παρέχει τις βάσεις για τη δημιουργία μιας παγκόσμιας κοινωνίας των πολιτών και μιας παγκόσμιας πολιτικής ηθικής.

Προτού προχωρήσω στην ανάλυση της παγκοσμιοποίησης της πολιτικής, θα ήθελα να υπεισέλθω σε ακόμα ένα σημείο αναλυτικής υφής. Η συζήτηση για την παγκοσμιοποίηση περιπλέκεται και από το γεγονός ότι η έννοια χρησιμοποιείται με δύο νοήματα που συχνά συγχέονται. Η παγκοσμιοποίηση είναι τόσο αναλυτικό εργαλείο (που είναι και το νόημα με το οποίο ο όρος έχει χρησιμοποιηθεί μέχρι τώρα στην παρούσα ανάλυση) όσο και πολιτικό πρόγραμμα -- ένα όραμα, αν προτιμάμε, για την καλή κοινωνία. Στην πρώτη περίπτωση, για να επαναλάβω, ο όρος αναφέρεται σε συγκεκριμένες διαδικασίες -- οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές, πολιτισμικές, τεχνολογικές -- που ξεπερνούν τα εθνικά σύνορα και αφορούν το 'παγκόσμιο' -- ή τουλάχιστον, το μεγαλύτερο μέρος της υφής. Το κατά πόσον υφίστανται αυτές οι διαδικασίες, καθώς και οι διάφορες επιπτώσεις τους, αποτελούν θέματα προς εμπειρική διερεύνηση από την κοινωνική επιστήμη. Στη δεύτερη περίπτωση, ο όρος αναφέρεται σε μίαν πολιτική και οικονομική πρόταση που θεωρεί ότι η παγκοσμιοποίηση είναι επιθυμητή, γιατί προωθεί την παγκόσμια ευημερία και τη δημοκρατία, και ότι πρέπει να ενισχυθεί μέσα από οικονομικά προγράμματα που στοχεύουν ακριβώς στην παγκόσμια ενοποίηση. Η έννοια της παγκοσμιοποίησης έτσι συνδέεται με την ιδέα ή το όραμα ενός παγκόσμιου κράτους και μιας παγκόσμιας κυβέρνησης -- με το όραμα μιας παγκόσμιας κοινωνίας στην οποία θα υπάρχει καθολικός σεβασμός για τα ανθρώπινα δικαιώματα, ανοχή στη διαφορετικότητα, καθώς και ένα αίσημα παγκόσμιας αλληλεγγύης. Ως όραμα για την καλή κοινωνία, η παγκοσμιοποίηση σίγουρα δεν είναι καινούριο στοιχείο. Μιλάμε ουσιαστικά για το ιδεώδες του κοσμοπολιτισμού του οποίου η ιστορία είναι μακρά. Κάποιος θα μπορούσε να παραπέμψει, για παράδειγμα, στην Ελληνιστική περίοδο ή στην Αναγέννηση. Απ' ό,τι ξέρουμε, ο πρώτος που χρησιμοποίησε τον όρο 'κοσμοπολιτισμός' ήταν ο κυνικός φιλόσοφος Διογένης ο Σινώπης. Όταν τον ρώτούσαν από πού είναι, ο Διογένης απαντούσε ότι είναι 'πολίτης του κόσμου'. Τα δύο νοήματα της παγκοσμιοποίησης, το αναλυτικό και το πολιτικό, πρέπει να διαχωρίζονται και είναι ση-

μαντικό να καταλάβουμε ότι η παγκοσμιοποίηση ως κοινωνικό-πολιτικό-οικονομική και πολιτισμική διαδικασία είναι εν πολλοίς ανεξάρτητη από τις όποιες πολιτικές -- είτε αυτές πηγάζουν από το κράτος είτε από άλλους οικονομικούς φορείς. Σε μεγάλο βαθμό, επομένως, η παγκοσμιοποίηση δεν μπορεί να θεωρηθεί ως μια πολιτική επιλογή που μπορεί να χαρακτηριστεί ορθή ή λανθασμένη -- ακριβώς γιατί είναι μια διαδικασία που εξαρτάται από τις πραγματικότητες της οικονομικής και τεχνολογικής αλλαγής.

Είναι εμφανές, βέβαια, ότι τα δύο νοήματα της έννοιας της παγκοσμιοποίησης είναι άμεσα συνδεδεμένα -- με το πολιτικό νόημα να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το κατά πόσον η παγκοσμιοποίηση είναι μια πραγματική διαδικασία. Και σίγουρα, οι πολιτικοί αντίπαλοι της παγκοσμιοποίησης την αντιμετωπίζουν ως μια τέτοια επαρκή διαδικασία, θεωρώντας ταυτόχρονα ότι μπορούν να την αναστείλουν ή τουλάχιστον να την περιορίσουν. Την ίδια στιγμή, είναι επίσης δυνατόν να θεωρεί κάποιος την παγκοσμιοποίηση ως επιθυμητό στόχο, εκτιμώντας όμως ότι αυτός ο στόχος δεν έχει ακόμα επιτευχθεί ή και ότι δεν μπορεί να επιτευχθεί επί του παρόντος. Μπορούμε, νομίζω, να είμαστε απολύτως βέβαιοι ότι ο Διογένης, και οι όποιοι άλλοι 'πολίτες του κόσμου' που έζησαν στην προ-νεοτερική εποχή, είχαν πλήρη συναίσθηση του ότι δεν ζούσαν σε 'παγκόσμιες' ή 'κοσμοπολίτικες' κοινωνίες. Αυτό που άλλαξε μετά τους δύο παγκόσμιους πολέμους του 20ου αιώνα, και πιο εμφανώς μετά την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού στην Ευρώπη, είναι ότι ο κοσμοπολιτισμός έχει αρχίσει να εμφανίζεται πλέον ως κάτι περισσότερο από ένα ευγενές ιδανικό -- ότι, με άλλα λόγια, έχουν αρχίσει να τίθενται οι βάσεις (οικονομικές, πολιτικές, πολιτισμικές, τεχνολογικές) για τη δημιουργία μιας πραγματικής παγκόσμιας κοινωνίας, στην οποία όλοι οι άνθρωποι θα ένωθαν πολίτες του κόσμου. Σίγουρα, η ανθρωπότητα είναι ακόμα πολύ μακριά από την επίτευξη αυτού του στόχου -- και, με δεδομένες τις αδυναμίες της ανθρώπινης φύσης, το πιθανότερο είναι ότι δεν θα τον πετύχει ποτέ. Για πρώτη φορά όμως στην ιστορία, και αυτό νομίζω είναι πολύ σημαντικό, η ιδέα της παγκόσμιας πολιτείας δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί απλώς ως μια ακόμα νεφελώδης ουτοπία.

Έχοντας δεχτεί ότι η παγκοσμιοποίηση είναι μια επαρκή (αν και σίγουρα αναστρέψιμη) διαδικασία, ο κοινωνικός επιστήμονας οφείλει να αναλύσει τις διάφορες επιπτώσεις της. Μόνον έτσι θα μπορεί να απαντήσει στο ερώτημα κατά πόσον η παγκοσμιοποίηση απο-

τελεί επιθυμητό στόχο (παρόλο που, αξίζει να επαναλάβω, σε μεγάλο βαθμό η παγκοσμιοποίηση είναι αναπόφευκτο απότοκο αντικειμενικών συνθηκών), ή είναι μια διαδικασία στην οποία οι κοινωνίες οφείλουν να αντισταθούν; Αυτά είναι καίρια ζητήματα θεωρητικής και κυρίως πολιτικής ανπαράθεσης. Κατά την άποψή μου, όπως, υποθέτω, έχει ήδη γίνει προφανές, τα τεκμήρια και το εμπειρικό αρχείο δεν στηρίζουν τις περισσότερες από τις θέσεις του στρατοπέδου της αντι-παγκοσμιοποίησης. Η παγκοσμιοποίηση είναι μια διαδικασία που πρέπει να προωθείται και να ενισχύεται, ή τουλάχιστον να μην παρεμποδίζεται. Και αυτό γιατί η ενοποίηση της οικονομίας συνεισφέρει τόσο στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου όσο και στην εμπέδωση πιο δημοκρατικών καθεστώτων ανά το παγκόσμιο. Και για να δώσω ένα συγκεκριμένο παράδειγμα, θεωρώ ότι η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας όχι μόνον δεν επιδεινώνει την εξαθλίωση του Τρίτου Κόσμου αλλά, αντίθετα, αποτελεί τη μόνη ελπίδα για την αντιμετώπιση του προβλήματος. Επίσης, και παρά τις διακρούξεις περί του αντιθέτου που εκφράζονται από τους πολέμιους της παγκοσμιοποίησης, θα ήταν λανθασμένο να θεωρήσουμε ότι η οικονομική ενοποίηση αποδυναμώνει τη δημοκρατία ή ότι περιορίζει τις δυνατότητες του κράτους πρόνοιας. Όπως εύστοχα αναφέρεται σε πρόσφατη έρευνα του περιοδικού Economist για την παγκοσμιοποίηση, η άποψη ότι και στις Δυτικές κοινωνίες οι αποφάσεις δεν λαμβάνονται από τις κυβερνήσεις αλλά από τις υπερεθνικές εταιρείες, και, ότι επομένως, οι δημοκρατικές διαδικασίες δεν έχουν ουσιαστικό νόημα, δεν πείθει. Είναι δύσκολο να πιστέψουμε ότι, αν οι ψηφοφόροι πραγματικά ήθελαν μεγάλα ελλείματα, ψηλούς φόρους, και μια λιγότερο φιλελεύθερη οικονομία, οι πολιτικοί δεν θα επεδίωκαν να επανεκλεγούν προσφέροντας τους τα.

Τα τεκμήρια και το εμπειρικό αρχείο δεν στηρίζουν τις περισσότερες από τις θέσεις του στρατοπέδου της αντι-παγκοσμιοποίησης. Η παγκοσμιοποίηση είναι μια διαδικασία που πρέπει να προωθείται και να ενισχύεται, ή τουλάχιστον να μην παρεμποδίζεται.

Με την ενοποίηση και τη φιλελευθεροποίηση της οικονομίας, σίγουρα, κάποιες ομάδες ανθρώπων 'χάνουν' (κυρίως στις οικονομικά αναπτυγμένες χώρες), αλλά οι περισσότεροι κερδίζουν. Και αυτό είναι αναμενόμενο με κάθε διαδικασία ριζικής αλλαγής. Ας μη ξεχνάμε το παράδειγμα της βιομηχανικής επανάστασης: Παρόλο που κάποιες ομάδες 'έχασαν', θεωρούμε σήμερα ότι η

διαδικασία είχε στο σύνολο της θετικά αποτελέσματα για την ανθρωπότητα. Όπως θα επιχειρηματολογήσω πιο κάτω, τα αποτελέσματα της παγκοσμιοποίησης είναι ιδιαίτερα θετικά στο επίπεδο της πολιτικής. Ας στραφούμε τώρα σ' αυτό το θέμα.

Παρόλο που η πολιτική εξακολουθεί να ασκείται κυρίως σε εθνικό επίπεδο, και ούτε καν αναφέρεται σε πολλές συζητήσεις για την παγκοσμιοποίηση -- που θεωρείται από πολλούς πρώτοτα οικονομικό φαινόμενο -- ο αναλυτής μπορεί σίγουρα να διαπιστώσει διαδικασίες ενοποίησης και παγκόσμιας ενσωμάτωσης και στο πολιτικό επίπεδο. Μπορούμε εδώ να αναφέρουμε τόσο τον αυξανόμενο ρόλο διεθνών και υπερεθνικών οργανισμών, όσο και τον αυξανόμενο ουνιβερσαλισμό της πολιτικής σκέψης. Οπωσδήποτε, όμως, στο επίπεδο της πολιτικής η παγκοσμιοποίηση δεν είναι τόσο εμφανής όσο στα επίπεδα της οικονομίας και της τεχνολογίας. Και αυτή η καθυστέρηση σίγουρα δημιουργεί σοβαρά προβλήματα -- ακριβώς επειδή, ενώ πολλά από τα οικονομικά, περιβαλλοντικά και κοινωνικά ζητήματα που αντιμετωπίζουμε είναι παγκόσμιας εμβέλειας, η πολιτική παραμένει εθνική, με τους πολιτικούς θεσμούς να μην έχουν προσαρμοστεί στη νέα κατάσταση. Πάρτε, για να χρησιμοποιήσω ένα από τα πιο εμφανή παραδείγματα, πολλούς από τους οικολογικούς κινδύνους που αντιμετωπίζει σήμερα η ανθρωπότητα: παρόλο που πρόκειται για ένα πρόβλημα που αφορά ολόκληρο τον πλανήτη, εξακολουθεί να αντιμετωπίζεται κυρίως σε εθνικό επίπεδο.

Η παγκοσμιοποίηση της πολιτικής διαφαίνεται κυρίως στην ανάδυση μιας παγκόσμιας πολιτικής κουλτούρας και μιας παγκόσμιας πολιτικής ηθικής που στηρίζεται στις αξίες της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, της εκκοσμικευμένης πολιτείας, των ανθρωπίνων και πολιτικών δικαιωμάτων, της υπευθυνότητας και του ορθού λόγου. Η πολιτική αυτή κουλτούρα είναι αναμφίβολα προϊόν της Φιλελεύθερης Δυτικής Παράδοσης, και μπορεί να θεωρηθεί ως απότοκο του πολιτικού και κοινωνικού προγράμματος του Διαφωτισμού. Αυτό, πιστεύω, δεν αποτελεί σημείο για το οποίο οφείλει κανένας να απολογηθεί. Η άμεση σχέση της Φιλελεύθερης Δυτικής Παράδοσης τόσο με την παγκόσμια πολιτική κουλτούρα που αναδύεται όσο και με την έλευση της νεωτερικότητας που παρέχει το μοναδικό πλαίσιο στο οποίο αυτή η κουλτούρα έχει ουσιαστικό νόημα, καθώς επίσης και το γεγονός ότι άλλες μη-δυτικές κοινωνίες και πολιτισμοί προ-

βάλλουν σοβαρές αντιστάσεις στις διαδικασίες εκσυγχρονισμού και εκδημοκρατισμού που στη Δύση εκλαμβάνονται ως δεδομένες, είναι σημεία που κανένας σοβαρός κοινωνικός επιστήμονας δε μπορεί να αμφισβητήσει.

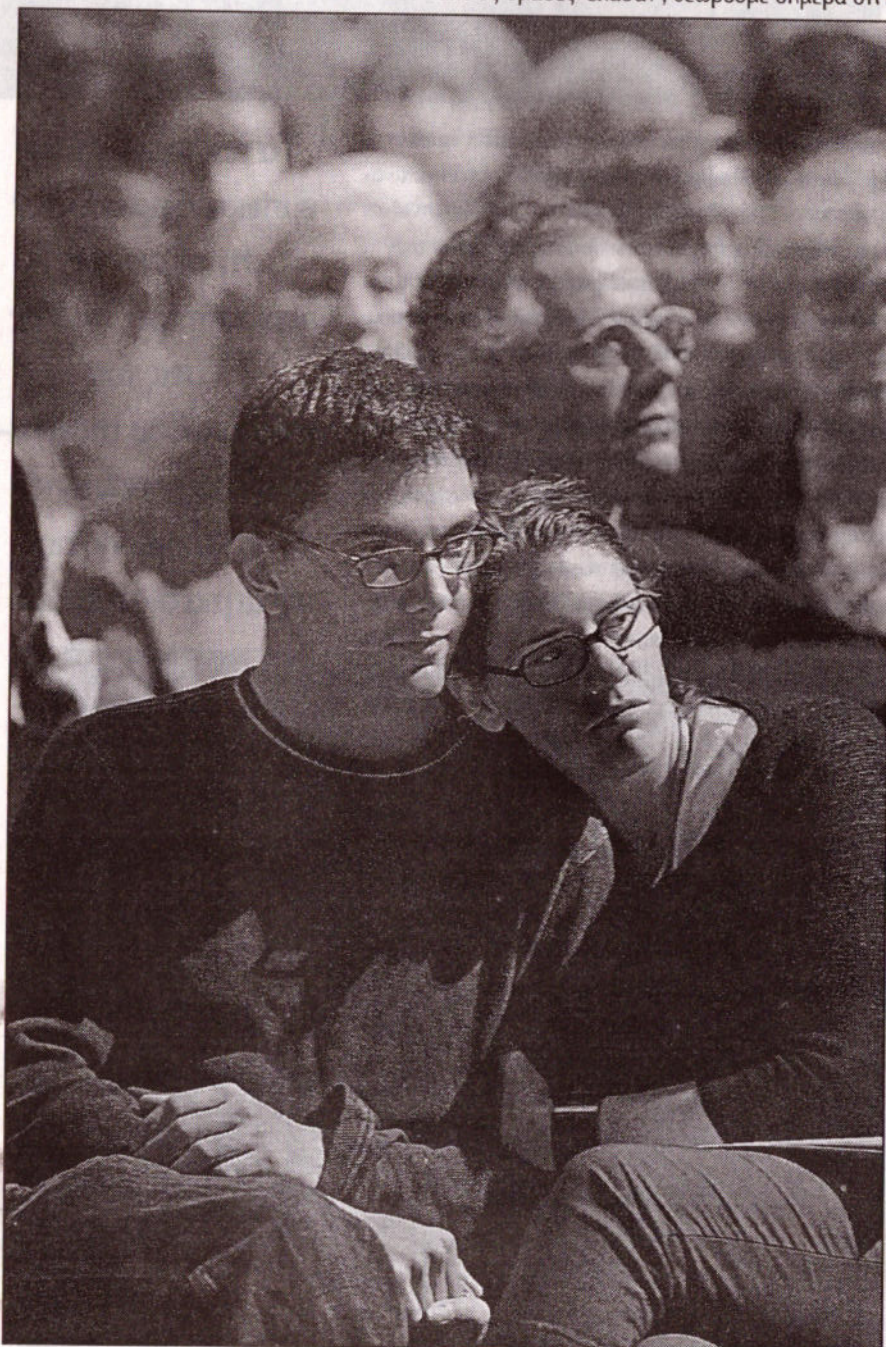
Ας μείνουμε όμως λίγο ακόμα στην παγκόσμια πολιτική κουλτούρα που ισχυρίζομαι ότι αναδύεται. Πολλοί από εμάς θεωρούμε ότι υπάρχουν κάποιες βασικές πολιτικές αρχές που ισχύουν, ή θα έπρεπε να ισχύουν, σε όλες τις κοινωνίες και με όλους τους ανθρώπους -- θεωρούμε, για παράδειγμα, ότι η τρομοκρατία ή τα βασανιστήρια δεν είναι αποδεκτά ως μέσα για την επίτευξη πολιτικών στόχων. Θα μπορούσαμε να συνοψίσουμε την παγκόσμια πολιτική κουλτούρα που προσπαθούμε να αναλύσουμε λέγοντας ότι στηρίζεται στην ιδέα της κοινωνίας των πολιτών, μιας παγκόσμιας κοινωνίας των πολιτών. Η έννοια της κοινωνίας των πολιτών είναι συνηθισμένη με τις έννοιες τόσο της 'πολιτισμένης κοινωνίας' (κάτι που χάνεται στην ελληνική μετάφραση του αγγλικού civil society) όσο και της 'ανοικτής' (δηλαδή δημοκρατικής) κοινωνίας -- καθώς επίσης και με τις έννοιες της ανοχής της διαφορετικότητας, της κοινωνικής κριτικής, και της αυτο-κριτικής και αυτο-αντανάκλαστικότητας, του ορθού λόγου*. Η πολιτική αυτή κουλτούρα δε γίνεται βέβαια αποδεκτή από όλους. Οι ιδεολογικές καταβολές της καθορίζουν και τους πολέμιους της παγκοσμιοποίησης.

Στις Δυτικές κοινωνίες, η πολιτική αυτή κουλτούρα -- και ταυτόχρονα η παγκοσμιοποιημένη κοινωνία την οποία εκφράζει -- δέχονται τα πυρά τόσο της κομμουνιστικής και αναρχικής αριστεράς όσο και της εθνικιστικής-εξοφοβικής δεξιάς. Όπως φαίνεται και από τις διάφορες εκδηλώσεις εναντίον της παγκοσμιοποίησης, η αριστερά -- ή για να είμαστε πιο ακριβείς, ένα μέρος της αριστεράς που θα μπορούσαμε να το ονομάσουμε παραδοσιακή αριστερά -- είναι σίγουρα το κυρίαρχο στοιχείο στο στρατόπεδο της αντι-παγκοσμιοποίησης. Μετά την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού, τα πυρά της παραδοσιακής αριστεράς στρέφονται όχι τόσο ενάντια στον καπιταλισμό όσο ενάντια στην παγκοσμιοποίηση. Για τους κομμουνιστές, όπως επίσης και τους αναρχικούς, η παγκοσμιοποίηση, η επέκταση δηλαδή του διεθνούς κεφαλαίου, είναι η νέα μορφή του ιμπεριαλισμού και της αμερικανικής κυριαρχίας, και αντιμετωπίζεται ως μια διαδικασία που ενισχύει τις ανισό-

πτες και την εξαθλίωση μεγάλων ομάδων, τόσο στις αναπτυγμένες χώρες όσο και σε αυτές του λεγόμενου Τρίτου Κόσμου -- που αποτελούν, σύμφωνα με την παραδοσιακή αριστερά -- και τα μεγαλύτερα θύματα της παγκοσμιοποίησης. Η παγκοσμιοποίηση, επομένως, είναι φορέας καταπίεσης και εκμετάλλευσης, μια σύγχρονη μορφή της κοινωνικής αδικίας. Αξίζει να σημειώσουμε εδώ ότι για αυτήν τη θεώρηση της παγκοσμιοποίησης, το τρομοκρατικό κύπημα της 11ης Σεπτεμβρίου στις ΗΠΑ εκλαμβάνεται ουσιαστικά ως ένα είδος αντίδρασης ή και απάντησης στα μεγάλα δεινά που έχει επιφέρει η παγκοσμιοποίηση -- σε τριτοκοσμικές κοινωνίες και ειδικότερα στη Μέση Ανατολή. Η τρομοκρατία, επιχειρηματολογούν διάφοροι από το στρατόπεδο της παραδοσιακής αριστεράς, είναι απότοκο της φτώχειας και της εξαθλίωσης -- στοιχεία για τα οποία ευθύνεται κυρίως η οικονομική παγκοσμιοποίηση και η επέκτασή του διεθνούς κεφαλαίου.

Για την ακραία εθνικιστική δεξιά, οι κίνδυνοι της παγκοσμιοποίησης έγκεινται αλλού: η παγκοσμιοποίηση καταστρέφει τις εθνικές κουλτούρες και τους παραδοσιακούς τρόπους ζωής πάνω στους οποίους εδράζεται η ουσία του έθνους και των εθνικών πολιτισμών. Οι μετανάστες, καθώς και οι απόγονοι τους, πέρα από το ότι εκποτίζουν ντόπιους εργάτες, θεωρούνται απειλή τόσο για την κοινωνία (γίνεται λόγος έτσι για την αύξηση της εγκληματικότητας και γενικότερα για τη διάβρωση του κοινωνικού ιστού) όσο και για τις εθνικές αξίες και παραδόσεις. Ενώ η παραδοσιακή αριστερά συνεχίζει να αντιμετωπίζει τον 'ιμπεριαλισμό' ως οικονομική κυρίως δύναμη, η εθνικιστική δεξιά προτιμά να επικεντρώνεται στον 'πολιτισμικό ιμπεριαλισμό' που προωθεί την αμερικανική κουλτούρα και τον αμερικανικό τρόπο ζωής. Κατά την άποψή μου, το ότι οι δύο ακραίοι πόλοι του πολιτικού φάσματος συμφωνούν ότι η παγκοσμιοποίηση είναι διαδικασία στην οποία οι κοινωνίες οφείλουν να αντισταθούν θα έπρεπε κανονικά να ενισχύει τα επιχειρήματα των υπέρμαχων της παγκοσμιοποίησης -- που ισχυρίζονται ότι η παγκοσμιοποίηση έχει θετικές επιπτώσεις τόσο για το βιοτικό επίπεδο όλων των ανθρώπων (είτε ζουν στις οικονομικά αναπτυγμένες κοινωνίες είτε σε αυτές του Τρίτου Κόσμου) όσο και για τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η εναντίωση στην παγκοσμιοποίηση, είτε προέρχεται από την 'άκρα αριστερά' είτε από την 'άκρα δεξιά' υποδηλώνει την

Η εναντίωση στην παγκοσμιοποίηση, είτε προέρχεται από την "άκρα αριστερά" είτε από την "άκρα δεξιά" υποδηλώνει την πολιτική και ιδεολογική χρεωκοπία και των δύο παρατάξεων. Για να το θέσω διαφορετικά, η αξιολόγηση και των δύο πολιτικών άκρων υποβαθμίζεται από τις ίδιες τις εξελίξεις που και τα δύο ιδεολογικά στρατόπεδα αντιστρατεύονται.

πολιτική και ιδεολογική χρεωκοπία και των δύο παρατάξεων. Για να το θέσω διαφορετικά, η αξιοπιστία και των δύο πολιτικών άκρων υποβαθμίζεται από τις ίδιες τις εξελίξεις που και τα δύο ιδεολογικά στρατόπεδα αντιπαρατίθενται.

Το γεγονός όμως είναι ότι οι πολέμιοι της παγκοσμιοποίησης απολαμβάνουν ευρύτερης αποδοχής (ή, ίσως, ανοχής) στην κοινή γνώμη, και κυρίως μέσα στους κύκλους της διανόησης που παίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση αυτής της κοινής γνώμης. Το κίνημα της αντιπαγκοσμιοποίησης θέτει την ατζέντα της συζήτησης, θεωρεί ότι, ηθικώς ομιλούντες, έχει το πάνω χέρι, και επιβάλλει λίγο πολύ τους όρους με τους οποίους διεξάγεται αυτή η συζήτηση. Το αποτέλεσμα είναι κατά τη γνώμη μου ένας πολύ χαμηλού επιπέδου πολιτικός λόγος που είτε εξακολουθεί να στηρίζεται σε εντελώς ιδεολογικοποιημένες έννοιες που θα έπρεπε να βρίσκονται στον ιστορικό κάλαθο των αχρήστων (π.χ., ιμπεριαλισμός, διεθνής ταξικός αγώνας, κ.α.) είτε σε συνθήματα που στερούνται ουσιαστικού νοήματος (πχ, οι άνθρωποι πριν από τα κέρδη). Ταυτόχρονα, το στρατόπεδο της αντιπαγκοσμιοποίησης δεν έχει να προτείνει σοβαρές εναλλακτικές λύσεις. Είναι ένα κίνημα άρνησης που δεν μπορεί παρά να λειτουργεί συνθηματολογικά και συναισθηματικά. Η εικόνα είναι πιο περίπλοκη, και συχνά γραφική, γιατί το στρατόπεδο της αντιπαγκοσμιοποίησης περιλαμβάνει και ένα συνονθύλευμα συχνά περιθωρια-

κών προσωπικοτήτων και οργανώσεων που μπορεί να αντιτίθενται σε οπδήποτε από την οικονομική ανάπτυξη, στην τεχνολογία, στην αποξένωση, τον καταναλωτισμό, στη σεξουαλική καταπίεση, κ.α. Για το επίπεδο του πολιτικού λόγου για την παγκοσμιοποίηση δεν ευθύνονται μόνον οι πολέμιοι της. Αν εξετάσουμε το αντίπαλο στρατόπεδο, τους υπέρμαχους δηλαδή της παγκοσμιοποίησης, θα δούμε ότι, πέρα από τις κυβερνήσεις των οικονομικά αναπτυγμένων δυτικών κοινωνιών και τις μεγάλες υπερεθνικές εταιρείες, των οποίων τα επιχειρήματα είναι συνήθως πολιτικά, αν όχι πολιτικά-ντοκ, η παγκοσμιοποίηση δεν έχει ουσιαστικούς υποστηρικτές στη σημερινή διανόηση. Με εξαίρεση κάποιους οικονομολόγους και πολύ λιγότερους φιλόσοφους και κοινωνικούς επιστήμονες, οι διανοούμενοι στις Δυτικές κοινωνίες –και, πρέπει να σημειωθεί, πολύ περισσότερο στην Ευρώπη παρά στην Αμερική – εκφράζουν περισσότερο αρνητικές παρά θετικές εκτιμήσεις για την παγκοσμιοποίηση. Η αρνητική θεώρηση της παγκοσμιοποίησης εμφανίζεται συχνά με το μανδύα μιας κριτικής της 'αμερικανικής κυριαρχίας' και γενικότερα του αμερικανικού τρόπου ζωής. Και δεν είναι τυχαίο που μεγάλο μέρος της ευρωπαϊκής διανόησης – και όχι μόνον της αριστερής διανόησης – διακατέχεται από έναν έντονο αντι-αμερικανισμό.

Όπως αναφέρεται στην προαναφερθείσα έρευνα του περιοδικού Economist, τα βασικά στοιχεία που δια-

ρούν την εν πολλοίς ανομοιογενή συμμαχία εναντίον της παγκοσμιοποίησης είναι μια βαθιά καχυποψία απέναντι στους μηχανισμούς της αγοράς, ένας έντονος κρατισμός – που θεωρεί ότι τα κράτη ευθύνονται και για πάντα και μπορούν να επέμβουν στα πάντα – και η πεποίθηση ότι η διαμαρτυρία αποτελεί μορφή ηθικής ανάτασης. Κάποτε, αυτός ο συνδυασμός παρέπεμπε στο σοσιαλισμό ως μια βιώσιμη εναλλακτική λύση έναντι του υφιστάμενου καπιταλιστικού συστήματος. Παρόλο που ο σοσιαλισμός έχει ιστορικά χρεωκοπήσει, οι αντιλήψεις που τον υποθάλπουν παραμένουν, προσφέροντας καύσιμα στον 'αγώνα' ενάντια στην παγκοσμιοποίηση, που εμφανίζεται τώρα ως ο νέος εχθρός της 'προοδευτικής' παράταξης. Στις συνειδήσεις των παραδοσιακών αριστερών, έτσι, η 'παγκοσμιοποίηση' λειτουργεί ουσιαστικά ως υποκατάστατο του καπιταλισμού. Και δεν είναι βέβαια τυχαίο που το κίνημα της αντιπαγκοσμιοποίησης αναπτύχθηκε μετά την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού.

Δεν πρέπει βέβαια να αγνοούμε ότι τα τελευταία δέκα με δεκαπέντε χρόνια, σημαντικό μέρος της αριστεράς έχει αρχίσει να εκσυγχρονίζεται, αν μπορώ να χρησιμοποιήσω τον όρο, και να αντιμετωπίζει την παγκοσμιοποίηση μ' ένα πιο ρεαλιστικό τρόπο. Τα κόμματα του δημοκρατικού σοσιαλισμού, έτσι, έχουν μετακινηθεί προς το κέντρο, απορρίπτοντας τόσο το απόλυτο αίτημα για ισότητα όσο και την έννοια της 'δημόσιας' ιδιοκτησίας ως αυτοσκοπό. Σε αυτήν τη 'νέα' αριστερά, η παραδοσιακή καχυποψία απέναντι στους μηχανισμούς της αγοράς συνεχώς φθίνει, όπως φθίνει και η πεποίθηση ότι η αποτελεσματικότητα του κράτους είναι άμεση συνάρτηση του μεγέθους και της παρεμβατικότητας του. Το Εργατικό Κόμμα του Τόνι Μπλερ στη Βρετανία και το Δημοκρατικό Κόμμα του Μπιλ Κλίντον στις ΗΠΑ αποτελούν τα καλύτερα παραδείγματα αυτής της μετακίνησης. Θα μπορούσαμε όμως να μιλήσουμε και για τη διακυβέρνηση Σημίτη στην Ελλάδα. Ας αναφέρω, ενδεικτικά, ότι σύμφωνα με το ΚΚΕ και τις άλλες παραδοσιακές φωνές της αριστεράς, η πολιτική των κυβερνήσεων Σημίτη δεν είναι παρά μια νεοφιλελεύθερη, δηλαδή μια δεξιά, πολιτική.

Θα ήθελα να τελειώσω σημειώνοντας ότι η παγκοσμιοποίηση εμφανίζεται περισσότερο ως ελπίδα παρά ως απειλή. Σίγουρα δεν υπάρχουν εγγυήσεις ότι η διαδικασία θα εξελιχθεί όπως ελπίζουμε. Κατά πρώτο λόγο,

πρέπει να καταλάβουμε ότι η παγκοσμιοποίηση δεν είναι μονόδρομος. Η διαδικασία είναι αναστρέψιμη, παρόλο βέβαια που μια τέτοια εξέλιξη μπορεί να βοηθήσει μόνον στα πλαίσια ακραίων – μολονότι σίγουρα πιθανών – σεναρίων, όπως, για παράδειγμα, τα σενάρια μιας νέας παγκόσμιας σύρραξης, μιας πυρηνικής σύγκρουσης, ή μιας μεγάλης οικολογικής καταστροφής. Η ουσιαστική πρόληψη αυτών των κινδύνων, αλλά και η ουσιαστική τους αντιμετώπιση, αν και όταν εμφανιστούν, βέβαια, δε μπορεί να βοηθούν χωρίς την περαιτέρω παγκοσμιοποίηση της πολιτικής – χωρίς, για να χρησιμοποιήσω τον όρο του Γερμανού θεολόγου Hans Kung (1998), μια παγκόσμια ηθική. Η ηθική αυτή αναδύεται μέσα από τις διαδικασίες παγκοσμιοποίησης αλλά και επιβάλλεται από αυτές. Οφείλουμε όμως να βλέπουμε τα πράγματα ρεαλιστικά. Παρόλο που η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και της κουλτούρας θέτει τις βάσεις και δημιουργεί τις προϋποθέσεις για τη δημιουργία μιας παγκόσμιας κοινωνίας των πολιτών, κανένας δεν μπορεί να είναι σίγουρος ότι η αυξανόμενη σύγκλιση στον τρόπο ζωής των ανθρώπων θα επιφέρει μείωση στις τοπικές διαμάχες και συγκρούσεις. Ας μην ξεχνάμε την άποψη του Φρόντ για το ναρκισσισμό των μικρότερων ή λιγότερο σημαντικών διαφορών.

Σημειώσεις

* Για την έννοια της κοινωνίας των πολιτών, παραπέμπω στο βιβλίο του Ernest Gellner, *Conditions of Liberty. Civil Society and its Rivals*.

Βιβλιογραφικές Παραπομπές
'Globalization and its critics. A survey of globalization.' *The Economist*, September 29, 2001.
Ernest Gellner. *Conditions of Liberty. Civil Society and its Rivals*. New York: Penguin Books, 1994.
Ceas J. Hamelink. 'The Elusive Concept of Globalization'. *Global Dialogue*, Vol. 1, No. 1, pp. 1-9, 1999.

Hans Kung. *A Global Ethic for Global Politics and Economics*. New York: Oxford University Press, 1998.

Είναι οι γυναίκες πιο Ειρηνόφιλες από τους άντρες;

Β' μέρος

Της Μαρίας Χατζηπαύλου-Τριγύργη

Ειρήνη - πολυσήμαντη και πολυ-επίπεδη έννοια

Οπως και οι προηγούμενες μας έννοιες έτσι και η έννοια Ειρήνη είχε και έχει φύλο. Σήμερα υπάρχει μια πληθώρα από πανεπιστημιακά προγράμματα και τμήματα Ειρηνιστικών Σπουδών και Φεμινιστικών Προοπτικών της Ειρήνης. Έχει παραχθεί αρκετή εμπειρική έρευνα γύρω από το γενικό θέμα ειρήνη, εκπαίδευση της ειρήνης, ειρήνη και γυναίκες και ειρηνική επίλυση συγκρούσεων - όλα με το γενικό κοινωνικό στόχο της δημιουργίας μιας ζωής χωρίς βία. Η χρονιά που μας πέρασε είχε κηρυχθεί Έτος Πολιτισμού Ειρήνης. Ο Διεθνής Οργανισμός κήρυξε το 1979 ως «Έτος για την προετοιμασία για μια Ζωή Ειρηνική» και καλούσαν τα κράτη-μέλη να αναλάβουν δραστηριότητες και να κάνουν αλλαγές στο εκπαιδευτικό κυρίως σύστημα, το δε Μανιφέστο 2000 για την Ειρήνη, που συνέταξαν η UNESCO μαζί με νομπελίστες/τριες της ειρήνης, έχει υπογραφεί από εκατομμύρια ανθρώπων. Είναι μια δήλωση απόρριψης της βίας σε όλες τις μορφές της.

Σύμφωνα με την Birgit Brock-Utne (1989), ο ανδρικός έλεγχος και η χρήση ακόμα και βίας για να κρατήσει τις γυναίκες στη «φυσική» θέση τους είναι τόσο ενσωματωμένα στο σύστημα ώστε να το καθιστά αθέατο, ακόμα και σε καλο-προαίρετους ερευνητές της ειρήνης. Μπορεί να λεχθεί ότι όσο πιο λίγο αμφισβητείται ο ανδρικός έλεγχος τόσο πιο πολύ λαμβάνεται ως δεδομένο, καθίσταται αθέατος, άρα τόσο πιο ισχυρό γίνεται το πατριαρχικό σύστημα. Αυτό το σύστημα έχει εισβάλει σε όλους τους θεσμούς και επίπεδα της σκέψης μας ώστε να μη χρειάζεται η χρήση βίας από τη μεριά της πατριαρχίας για να κατατάξει τους ανθρώπους στις θέσεις τους. Εξάλλου, καμιά καταπίεση δεν είναι τόσο αποτελεσματική όσο όταν ο καταπιεζόμενος εσωτερικεύσει τις νόρμες του καταπιεστή. Όταν αυτό παρεμπιμπτόντως δεν συμβεί τότε ο καταπιεστής ανατρέχει εύκολα στις απειλές και τη βία (B. Brock-Utne, 1989).

Ειρήνη είναι μια έννοια με αναλυτική και πολιτική συ-

μασία. Γενικά οι άνθρωποι θέλουν την ειρήνη αλλά το τι εννοούν διαφέρει από κουλτούρα σε κουλτούρα, από τις ιστορικές στιγμές καθώς και από τις πολιτικές ανησυχίες του εδώ και τώρα. Η συζήτηση ανάμεσα στους ερευνητές/τριες και μελετητές της έννοιας συνεχίζεται - κατά πόσο δηλαδή είναι ευρωκεντρική ή ανδροκεντρική η προοπτική ανάλυσης που υιοθετείται. Οι μελετητές της έννοιας «ειρήνη» Wiberg (1981a) και ο Galtung (1981a) μας πληροφορούν σε μελέτες τους για το πως χρησιμοποιείται η έννοια στις διάφορες κουλτούρες. Άλλοι ερευνητές και ερευνήτριες μας μιλούν για "ειρήνη από τα έξω" (outer peace) και "ειρήνη από μέσα" (inner peace). Η τυπολογία αυτή μελετά την έννοια "ειρήνη" εκτός από το συνηθισμένο πλαίσιο "μη-πόλεμος", περιλαμβάνει και μελετά την "ισορροπία δυνάμεων", τη "μη-δομική βία", τη "φεμινιστική θεωρία της ειρήνης", την ολιστική θεωρία σύνδεσης της ειρήνης με τη γη και τέλος την "ολιστική προοπτική" που περιλαμβάνει τόσο την εξωτερική όσο και την εσωτερική/ψυχική ειρήνη. Αυτή η πρόταση πρέπει σύμφωνα με τους μελετητές να λειτουργήσει σε όλα τα επίπεδα ώστε να εδραιωθεί μια νέα κουλτούρα ειρήνης ξεκινώντας από το ατομικό, το οικογενειακό, το κοινοτικό, το ενδο-κρατικό, το δια-κρατικό, το διεθνές και το πλανητικό/περιβαλλοντολογικό επίπεδο.

Μια άλλη κατηγοριοποίηση της έννοιας, από τις πιο συνηθισμένες και αρχικές τυπολογίες, είναι ο διαχωρισμός σε "αρνητική ειρήνη" (negative peace) και σε "θετική ειρήνη" (positive peace) (Galtung 1964). Αρνητική ειρήνη ορίζεται η κατάσταση του "μη-πόλεμος" και η απουσία της άμεσης και οργανωμένης βίας, ενώ "θετική ειρήνη" ορίζεται η απουσία έμμεσης και δομικής βίας. Βέβαια οι ερευνητές της ειρήνης δεν συμφωνούν στο τι περιλαμβάνει η κάθε κατηγορία. Ένας από τους πατέρες της έρευνας για την ειρήνη, ο Galtung μας λέει ότι μελετούνται συμπεριφορές όπως τα φαινόμενα όταν ένας σύ-

ζυγος χτυπά τη γυναίκα του. Είναι αυτό μια καθαρή περίπτωση προσωπικής ή και δομικής βίας; Τι γίνεται όταν είναι πολλοί σύζυγοι που κακοποιούν τις γυναίκες τους; Και όταν ένα εκατομμύριο σύζυγοι κρατούν τις γυναίκες τους σε άγνοια τότε μόνο θα αναφερόμαστε σε συλλογική και "δομική βία; Ή και για προσωπική;". Άλλες ερευνήτριες και ερευνητές μιλούν για οργανωμένη και μη οργανωμένη αρνητική και θετική ειρήνη. Στη μη οργανωμένη αρνητική ειρήνη περιλαμβάνεται η απουσία κακαποίησης της συζύγου, ο βιασμός, η κακαποίηση των παιδιών και δολοφονίες στους δρόμους. Με οργανωμένη αρνητική ειρήνη εννοείται η απουσία του πολέμου και μη-οργανωμένης προσωπικής βίας συνήθως εναντίον των γυναικών και των παιδιών. Σε όλα τα τελικά κείμενα των τελευταίων Διεθνών Συνεδρίων για τις Γυναίκες (Μεξικό 1975, Ναϊρόμπι 1985, Πεκίνο 1995) η έννοια της Ειρήνης διαφοροποιήθηκε σταδιακά ώστε να περιλαμβάνει και τη μελέτη της εξάλειψης της βίας ενάντια στις γυναίκες, δηλαδή την εξάλειψη εκείνων των δομών και αξιών που συντηρούν αυτό το φαινόμενο. Πώς είναι δυνατό να έχουμε θετική ειρήνη όταν 1- στα 4 κορίτσια κακοποιούνται σεξουαλικά πριν τα δεκαοκτώ τους χρόνια, και συνεχίζονται επίσης παραδοσιακές ιεροτελεστίες επέμβασης στο σώμα των κοριτσιών; Στην Ινδία οι γυναίκες φεμινίστριες αγωνίζονται ενάντια στην καταδίκη σε θάνατο γυναικών λόγω «προϊκάς». Στο Νέο Δελχί, μόνο το 1981 καταγράφηκαν 332 περιπτώσεις αλλά ακόμα τόσες άλλες περιπτώσεις περνούν χωρίς να καταγράφονται επίσημα (Kelkar, 1983) και αυτό γιατί αρνείται η αστυνομία να τις καταγράψει. Αυτό «το κυνηγό της προϊκάς» πηγάζει από την κατωτερότητα των γυναικών στην όλη δομή της παραγωγής, στη θέση τους στην οικογένεια και την σεξιστική κατανομή της εργασίας. Πολλές ομάδες γυναικών διαμαρτύρονται δημόσια εναντίον των συζύγων τους, της οικογένειάς τους και των αξιωματικών της αστυνομίας που εμπλέκονται με

αποτέλεσμα να ανάγουν το «κάψιμο των γυναικών» σε σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα το οποίο βέβαια είναι και ταξικό γιατί αφορά περισσότερο τις φτωχές και μεσαίες τάξεις, εκτός του ότι αποτελεί και θέμα γενικότερης οικονομικής ανάπτυξης.

Είναι επίσης γνωστό ότι σε περιόδους πολέμου, πολιτικής βίας ή επανάστασης, οι γυναίκες εκτός του ότι κακοποιούνται, βασανίζονται, φυλακίζονται, συνάμα βιάζονται γιατί είναι οι σύζυγοι, οι κόρες ή αδελφές του αντιπάλου. Υπάρχουν αρκετές μελέτες που μας πληροφορούν για τη συμπεριφορά των Αμερικανών στρατιωτών στο Βιετνάμ «μια σειρά από στρατιώτες βίαζαν τη Βιετναμέζα κοπέλα και ο τελευταίος την πυροβολούσε» (Brownmiller, 1975). Η Brownmiller υποστηρίζει ότι ο βιασμός έχει διαδραματίσει ένα σημαντικό ρόλο από τα προϊστορικά χρόνια ως σήμερα ως μια συνειδητή διαδικασία εκφοβισμού κατά την οποία οι άνδρες κρατούν τις γυναίκες σε μια κατάσταση φόβου. Επίσης συχνά δεν πληροφορούμαστε για τις πολλές περιπτώσεις δολοφονιών με βιασμό των γυναικών γιατί και τα ανδροκρατούμενα ΜΜΕ είναι απρόθυμα να τις μεταδώσουν - τέτοια ήταν η περίπτωση των τεσσάρων Αμερικανίδων γυναικών στο Ελ Σαλβατόρ το 1980, όπως και οι πολλοί πρόσφατοι βιασμοί στην Κροατία, Βοσνία και το Κόσοβο. «Ο βιασμός είναι πράγματι ένα σκόπιμο εργαλείο να κρατούνται οι γυναίκες σε τάξη» (Reardon, 1982).

Με τα πιο πάνω γίνεται φανερό ότι η έννοια «ειρήνη» εκτός από την πολύπλοκη επιστημονική σηματοδότηση αποτελεί μια στάση ζωής, μια αξία και μια φιλοσοφία οργάνωσης της ζωής και της κοινωνίας μας, είναι και πολιτική που αφορά όλα τα μέλη μιας κοινωνίας και συνεπώς και τα δυο φύλα. Προτείνονται σήμερα διάφορα ειρηνιστικά μοντέλα οργάνωσης της κοινωνίας μας όπως το Μοντέλο Συντροφικότητας (Partnership Model) της Rian Eisler (1989) ή το μοντέλο του Οικο-Φεμινισμού (Eco-feminism) και άλλα.

Καμιά καταπίεση δεν είναι τόσο αποτελεσματική όσο όταν ο καταπιεζόμενος εσωτερικεύσει τις νόρμες του καταπιεστή. Όταν αυτό παρεμπιμπτόντως δεν συμβεί τότε ο καταπιεστής ανατρέχει εύκολα στις απειλές και τη βία.

Είναι οι γυναίκες πιο ειρηνόφιλες από τους άνδρες;

Το βασικό μας ερώτημα κατά πόσον οι γυναίκες σε πατριαρχικές κοινωνίες έχουν διαφορετικές στάσεις από τους άνδρες σε θέματα πολέμου και ειρήνης έχει μελετηθεί αρκετά σήμερα.

Οι έρευνες μας πληροφορούν ότι γενικά οι γυναίκες ως κοινωνική ομάδα έχουν πιο αρνητικές στάσεις έναντι στην αύξηση των στρατιωτικών δαπανών και τη χρησιμοποίηση νέων οπλικών συστημάτων από ότι οι άνδρες (κυρίως στις δυτικές Ευρωπαϊκές χώρες και τις Σκανδιναβικές, Brock-Utne, 1982c). Ειδικά κατά τη διάρκεια του λεγόμενου Ψυχρού πολέμου, έρευνες γύρω από το θέμα των προτεραιοτήτων των κυβερνήσεων μας πληροφορούν ότι σε κυβερνήσεις στις οποίες συμμετείχαν ομάδες γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων παρατηρήθηκε ότι οι προτεραιότητες των χωρών αυτών εστιάζονταν περισσότερο σε θέματα ειρήνης, εξάλειψης της βίας, προώθησης της ισότητας, εκπαίδευσης και δι-

καιοσύνης σε σύγκριση με τις προτεραιότητες άλλων χωρών στις οποίες υπήρχαν μερικές ή ελάχιστες γυναίκες στα κέντρα λήψης αποφάσεων. Προτείνεται η αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην επίλυση συγκρούσεων γιατί έχει την προοπτική μετακίνησης του διεθνούς συστήματος πιο κοντά στην ειρήνη.

Βέβαια υπάρχουν και οι Ελισάβετ η 1η που θριάμβευσε στον πόλεμο εναντίον της Ισπανίας, η Γκόλτεν Μέιερ νικήτρια στον πόλεμο των έξι ημερών με τους Άραβες, η Ιντίρα Γκάντι που κέρδισε τον πόλεμο με το Πακιστάν, η Μάργκαρετ Θάτσερ που κέρδισε τον πόλεμο στα νησιά Φόλγκαν, κλπ. Το τι κοινό είχαν όλες οι γυναίκες αυτές που βρέθηκαν στα πιο ψηλά κέντρα λήψης αποφάσεων είναι ότι είχαν υποστηρικτές στάσεις απέναντι στο Φεμινισμό, η δέ Θάτσερ η οποία αρνήθηκε οποιαδήποτε σχέση της με το φεμινισμό υπέσκαψε όλες τις κοινωνικές υπηρεσίες για τις γυναίκες. Επίσης για 11 χρόνια δεν είχε διορίσει ούτε μια γυναίκα στο υπουργικό της συμβούλιο (Peterson and Runyan 1993). Υπάρχουν διάφορες εξηγήσεις για αυτά τα φαινόμενα συμπεριφορών από γυναίκες που βρίσκονται στην εξουσία σ' ένα πατριαρχικό σύστημα. Πάνω από όλα είναι η σχέση των φύλων με την εξουσία η οποία συνδέεται με τη στενή έννοια της κυριαρχίας, όπως αυτή ορίστηκε μέσα από την ανδροκεντρική προοπτική. Άρα το μήνυμα είναι ότι για να πετύχει μια γυναίκα στην πολιτική πρέπει να συμπεριφέρεται σαν ένας άνδρας ηγέτης. Επίσης, δεν υπάρχει κατ' ανάγκη συσχετισμός μεταξύ της παρουσίας γυναικών στα ανώτατα αξιώματα με τη φεμινιστική πολιτική ή με μια πολιτική που θα είναι «καλή» και για τις γυναίκες. Περιτεύει να αναφέρω ότι η πολιτική ακόμα συνδέεται με το ανδρικό φύλο και αυτό εξηγεί γιατί οι γυναίκες προτιμούν και ψηφίζουν άνδρες. Η κύρια για μένα εξήγηση είναι η έλλειψη φυλετικής συνειδητότητας όπως την όρισα προηγουμένως που αναφέρεται σε μια άλλη εναλλακτική κοσμοαντίληψη.

Παρατηρείται επίσης ότι σε μια πατριαρχική κοινωνία υπάρχουν και ομάδες γυναικών που γίνονται μέρος (ή συμμετέχουν) στο μιλιταριστικό κατεστημένο. Πολλές φορές ομάδες γυναικών υποστηρίζουν τη διατήρηση του μιλιταρισμού όταν συμμετέχουν ως ακόλουθες στα στρατόπεδα, ως γραμματείς στο στρατό, ως στρατιωτικοί σύζυγοι, κλπ (Cynthia Enloe, 1983). Θα ήταν ενδιαφέρον να γίνουν έρευνες για να πληροφορηθούμε γιατί πολλές γυναίκες εντάσσονται στο στρατό, ποια είναι τα κί-

νητρα τους και γιατί άλλες ομάδες γυναικών οργανώνουν ειρηνιστικά κινήματα και αντι-πολεμικές πορείες. Και οι δύο τάσεις ισχυρίζονται ότι εργάζονται για την ειρήνη και εξάλειψη του πολέμου. Μπορεί να λεχθεί ότι η συντηρητική προοπτική του "βιολογικού ντετερμινισμού", η φιλελεύθερη φεμινιστική προοπτική και η Μαρξιστική φεμινιστική προοπτική υποστηρίζουν την ένταξη των γυναικών στο στρατό, ακόμα και να συμμετέχουν ενεργά στις ένοπλες συγκρούσεις. Η καθεμιά όμως προοπτική για διαφορετικούς λόγους. Προτού αναφέρω την τοποθέτηση της κάθε προοπτικής ας δούμε τις διαφορές «θεωρίες» για το θέμα πόλεμος. Πώς το βλέπει και το χειρίζεται αυτό το θέμα ένα πατριαρχικό σύστημα και πώς οι γυναίκες με φυλετική συνειδητότητα.

Υπάρχουν διάφορες θεωρίες γιατί γίνονται οι πόλεμοι. Ο πόλεμος στο πατριαρχικό κατεστημένο αποτελεί απλά μια πράξη βίας που στόχο έχει να υποχρεώσει τον αντίπαλο να κάνει αυτό που θέλει το κυρίαρχο μέρος. Η φεμινιστική προοπτική όμως θεωρεί τη σχέση μεταξύ οικογενειακής, κοινωνικής και διεθνούς βίας να δημιουργούν πλαίσια κινδύνου για την ειρήνη. «Υπάρχει μια βασική σχέση μεταξύ όλων των μορφών βίας και η βία προέρχεται από την ανισορροπία μιας ανδροκρατούμενης κοινωνίας. Περιλαμβάνει τέτοιους παράγοντες όπως και την κατανομή του πλούτου στα κράτη. Κατ'ακρίβεια, η πατριαρχία είναι η ίδια μια μορφή βίας. Αυτή είναι μια φεμινιστική άποψη» (Μ.Παπανδρέου, 1997).

Βέβαια υπάρχουν και άλλες θεωρίες για τον πόλεμο όπως η «προφητική» (messianic) ιδέα ότι η ιστορία ή μέρος της ιστορίας θα φτάσει στο σημείο της καταστροφής και αυτό το σχέδιο μπορεί να είναι σχεδιασμένο εκ των άνω, ή από τη φύση ή κατασκευάσμα των ανθρώπων. Οι μικροί πόλεμοι οδηγούν στο μεγάλο και οι νικητές θα φέρουν την ειρήνη στον κόσμο (Βέβαια αυτές είναι επικίνδυνες αντιλήψεις). Μια άλλη φιλοσοφία είναι αυτή που μας πληροφορεί ότι ο πόλεμος είναι «κατακλυσμός» που ταλαιπωρεί την ανθρωπότητα, κανένας δεν είναι υπεύθυνος και κανένας δεν κερδίζει από αυτό. Ο πόλεμος συνδέεται με τη δυναμική της ιδιότητας του διεθνούς συστήματος, το οποίο όπως κάθε φυσικό σύστημα καταρρέει κατά διαστήματα, ή κάποτε είναι σταθερό, ή «ξαφνικά τρελαίνεται»!

Η γυναικεία προοπτική δεν αποδέχεται τον πόλεμο ως ένα κυκλικό γεγονός πάνω στο οποίο δεν έχουμε έλεγχο. Επίσης οι φεμινίστριες αμφισβητούν τη θέση ότι ο

πόλεμος ή οποιαδήποτε βίαιη συμπεριφορά είναι γενετικά προγραμματισμένη μέσα στη φύση μας, ή ότι την κληρονομήσαμε από τους ζωικούς προγόνους μας. Στην πραγματικότητα και σύμφωνα με ανθρωπολόγους είναι η κοινωνικότητά μας και η ικανότητα μας για συνεργασία, και όχι η χρήση της βίας, που μας βοήθησαν να επιβιώσουμε. Απορρίπτεται κάθε βιολογική εξήγηση του πολέμου όπως το «επιθετικό γένος» (aggressive gene). «Ο πόλεμος γεννιέται στο μυαλό των ανδρών» και είναι εκεί που πρέπει να δουλέψουμε. Ο μιλιταρισμός είναι ένα «σύστημα από πιστεύω», ένας τρόπος σκέψης και ένας τρόπος αντίδρασης στα προβλήματα που συμβαίνουν μεταξύ εθνών ή πολιτικών ομάδων που λέει «όταν υπάρχουν διενέξεις και δεν μπορούν να επιλυθούν τότε χρησιμοποιείται η βία». Αυτό λέει και η διεθνής ρεαλιστική πολιτική. Επίσης ο σύγχρονος μιλιταρισμός εμπλέκει ολόκληρο βιομηχανικό σύστημα και την τεχνολογική ανάπτυξη σε βαθμό που να μιλάμε σήμερα για την παγκοσμιοποίηση της μιλιταριστικής τάξης. Η τεχνολογία του μιλιταρισμού έχει καταστήσει το σκοτωμό ανθρώπων και την καταστροφή της περιουσίας και του πολιτισμού τους ένα απρόσωπο γεγονός.

Για τις φεμινίστριες ειρηνόφιλες ο πιο σημαντικός ρόλος είναι πριν ο πόλεμος ξεσπάσει. Πώς να χριστούν δυνατόι θεσμοί ειρήνης και στρατηγικές ισότητας, όχι μόνο μεταξύ των φύλων αλλά να δημιουργηθούν επιλογές μεταξύ διάφορων στρατηγικών ανάπτυξης καθώς και μια σχεδιασμένη αλλαγή της «φιλοπολεμικής νοοτροπίας και ηρωοποίησης των θυμάτων πολέμου» σε μια εκπαίδευση αντι-πολεμική και αντι-βίας. Τη δημιουργία μιας νέας σκέψης, με τις γυναικείες αξίες οι οποίες είναι ανθρώπινες αξίες και μια νέα στάση για ζωή.

Ας δούμε τώρα τις διάφορες φεμινιστικές προοπτικές. Υπάρχουν ομάδες γυναικών που ασπάζονται τη συντηρητική προοπτική θέασης της κοινωνίας και δέχονται ότι

Ο σύγχρονος μιλιταρισμός εμπλέκει ολόκληρο βιομηχανικό σύστημα και την τεχνολογική ανάπτυξη σε βαθμό που να μιλάμε σήμερα για την παγκοσμιοποίηση της μιλιταριστικής τάξης. Η τεχνολογία του μιλιταρισμού έχει καταστήσει το σκοτωμό ανθρώπων και την καταστροφή της περιουσίας και του πολιτισμού τους ένα απρόσωπο γεγονός.

Η στατιστική εικόνα που παρουσιάζεται είναι ότι περισσότερες γυναίκες τάσσονται ενάντια στην "κούρσα των εξοπλισμών" και υποστηρίζουν μείωση των αμυντικών δαπανών και διεκδικούν διοχέτευση μέρους του κρατικού προϋπολογισμού σε κοινωνικές και εκπαιδευτικές ανάγκες.

Η εκ γενετής επιθετική φύση του άνδρα τον οδηγεί να χρησιμοποιήσει τη βία για προστασία και υποστηρίζουν μια ισχυρή άμυνα. Πιστεύουν ότι οι σύζυγοι και γιοι τους πρέπει να επιστρατεύονται (εξάλλου το στερεότυπο 'οι άνδρες είναι καλοί πολεμιστές') και έτσι ενδυναμώνεται παράλληλα και ο ανδρισμός τους. Αντίθετα, οι γυναίκες λόγω της ηπιότερης και λιγότερο επιθετικής φύσης τους πρέπει να φροντίζουν τους άνδρες και τα παιδιά σε ένα ζεστό και ασφαλές σπίτι και να σιωπούν!

Οι φιλελεύθερες φεμινίστριες πιστεύουν ότι οι γυναίκες πρέπει να μπαίνουν στο στρατό στο όνομα της ισότητας και γιατί είναι δίκαιο και οι γυναίκες να σηκώνουν τα βάρη και τις ευθύνες όταν ζητούν δικαιώματα! Επιπλέον ο στρατός είναι ένας σημαντικός θεσμός και οι γυναίκες πρέπει να μπαίνουν στα κέντρα εξουσίας. Μπαίνοντας στο милитарιστικό σύστημα πιστεύουν ότι θα το μετα-σχηματίσουν και θα το εξανθρωπίσουν. Βέβαια οι έρευνες μας έδειξαν ότι σ' ένα милитарιστικό, ιεραρχικό θεσμό οι γυναίκες και όταν μπαίνουν τοποθετούνται σε δευτερεύουσες θέσεις και καθήκοντα και η φιλετική ανισότητα ενισχύεται και αναπαράγεται.

Οι Μαρξίστριες φεμινίστριες είναι επίσης πιθανό να ενταχθούν στο στρατό ή στην επανάσταση ή ως αγωνίστριες σε αντάρτικα μαζί με τους άνδρες γιατί εσωτερικεύσαν

το πιστεύω ότι η επανάσταση προηγείται του αγώνα για την απελευθέρωση των γυναικών και ότι θα αποδείξουν την ίση θέση τους με το να αγωνίζονται γενναία δίπλα στους άνδρες. Η σχέση μεταξύ μαρξισμού και φεμινισμού ήταν τόσο άνοιξη ώστε ο φεμινιστικός αγώνας εντάχθηκε στα πλαίσια του σημαντικότερου για τους άνδρες αγώνα που ήταν ο αγώνας ενάντια στο κεφάλαιο - το αποτέλεσμα «έναν δυστυχημένο γάμο μεταξύ μαρξισμού και φεμινισμού... χρειαζόμαστε είτε ένα υγιέστερο γάμο, είτε διαζύγιο» μας είπε η Heidi Hartmann (1981). Οι ριζοσπάστριες φεμινίστριες πιστεύουν ότι οι γυναίκες δεν πρέπει να αντιγράφουν τα μέσα ή τους τρόπους που χρησιμοποιούν οι άνδρες γιατί αυτό δεν θα προσφέρει την ισότητα σε ένα πατριαρχικό κοινωνικό σύστημα αλλά προτείνουν να δημιουργήσουν ένα μέλλον με εναλλακτικές δομές και μέσα. Υποστηρίζουν τις ειρηνιστικές εκστρατείες, τα προγράμματα για την ειρήνη και την αλλαγή των κυρίαρχων αξιών καθώς και την προώθηση της θέσης ότι «το προσωπικό είναι και πολιτικό».

Γενικά όμως η στατιστική εικόνα που παρουσιάζεται είναι ότι περισσότερες γυναίκες τάσσονται ενάντια στην "κούρσα των εξοπλισμών" και υποστηρίζουν μείωση των αμυντικών δαπανών και διεκδικούν διοχέτευση μέρους του κρατικού προϋπολογισμού σε κοινωνικές και εκπαιδευτικές ανάγκες (Παπανδρέου, 1997, Brock-Utne 1982). Π.χ. στη Νορβηγία πιο πολλές γυναίκες παρά άνδρες τάχθηκαν εναντίον της τοποθέτησης στρατιωτικού εξοπλισμού για τους Αμερικανούς στη χώρα τους ως βάση ενάντια στη Σοβιετική Ένωση. 54% ανδρών είπαν ότι αποδέχονταν ένα τέτοιο σχέδιο ενώ μόνο 29% από τις γυναίκες. (Βέβαια είναι σημαντικό να δούμε γιατί αυτό το 29% το δέχτηκε και το 46% των ανδρών δεν το αποδέχτηκε).

Επίσης, οι έρευνες μας πληροφορούν ότι οι γυναίκες οι οποίες έχουν διαφορετική άποψη για θέματα αμυντικών δαπανών και έχουν αντιμилитарιστική στάση είναι οικονομικά ανεξάρτητες και με ανώτερη μόρφωση από τις γυναίκες που εξαρτώνται οικονομικά από τους συζύγους τους, έχουν χαμηλότερη μόρφωση και τείνουν να υποστηρίζουν ό,τι και οι άνδρες τους. Μπορεί όμως εδώ να τίθεται και το ερώτημα μήπως οι γυναίκες που λόγω ανώτερης μόρφωσης πήραν θέσεις δίπλα από τους άνδρες και λόγω της καθημερινής κοινωνικοποίησης τους εσωτερικεύουν τις στάσεις και προσδοκίες των ανδρών;

Ένα καλό ερώτημα για περαιτέρω έρευνα. Η δική μου υπόθεση είναι ότι για να αναπτυχθεί η ειρηνιστική και ειρηνόφιλη συνειδητότητα χρειάζεται να προ-υπάρξει η έμφυλη συνειδητότητα που σημαίνει αμφισβήτηση του "φυσικού" στάτους κβο και η δημιουργία εναλλακτικών μοντέλων κοινωνικοποίησης και θέασης του κόσμου.

Ένα άλλο θέμα που συνδέεται με τις δομικές αλλαγές που προτείνονται από τις γυναίκες και άνδρες που υποστηρίζουν τη "θετική ειρήνη" (απουσία ανισοτήτων και ευκαιριών) και στο οποίο έχει γίνει αρκετή έρευνα αφορά τις милитарιστικές δαπάνες (M.Anderson, 1982, Fisher 1997) και τις συνέπειες τους πάνω στη ζωή των γυναικών. Όταν οι милитарιστικές δαπάνες είναι ψηλές, τότε οι γυναίκες υποφέρουν πιο πολύ από τους άνδρες τόσο σε ευκαιρίες για εργοδότηση αλλά και σε απόλυση από την εργασία τους. Μια μελέτη των Ηνωμένων Εθνών της δεκαετίας του '80 μας πληροφορεί για τη σχέση μεταξύ αφοπλισμού και ανάπτυξης. Αν το \$1 δισηκατομμυρίου που δαπανάται στο милитарιστικό τομέα δινόταν σε μια δημόσια υπηρεσία εργοδότησης υπολογίζεται ότι θα δημιουργούνταν 51,000 θέσεις εργασίας σε μια πολύ αναπτυγμένη τεχνολογικά κοινωνία. Φανταστείτε αν αυτό το ποσό δινόταν σε μια αναπτυσσόμενη χώρα πόσα εκατομμύρια παιδιά θα σώζονταν από βέβαιο θάνατο καθημερινά και θα εμποδιζόταν η τύφλωση πολλών χιλιάδων παιδιών με το να προσφέρεται σωστό διαπολιόγιο και βιταμίνες στις εγκύους γυναίκες (I.Thorson, 1978). Είναι ακριβώς εδώ που χρειάζεται μια φεμινιστική πολιτική ασφάλειας που θα εργαζόταν για την απο-εθνοποίηση των ανθρωπίνων αναγκών και την ενθάρρυνση της ανθρώπινης αλληλεγγύης και εξανθρωπισμού του άλλου, του εχθρού. Κάνοντας τα αναγκαία βήματα για τη δημιουργία μιας άλλης προοπτικής της ασφάλειας, της ανθρώπινης ασφάλειας, τότε μεγάλο μέρος των δαπανών από τον αμυντικό προϋπολογισμό θα μίκραινε και θα διατίθεται και σε ερευνητικά προγράμματα για την ειρήνη. Και γιατί όχι, τη δημιουργία ενός νέου υπουργείου Ειρήνης, κάτι που είχε εισηγηθεί, πιστεύω, και η Μαργαρίτα Παπανδρέου το 1988 ως πρόεδρος της Ένωσης Γυναικών Ελλάδας.

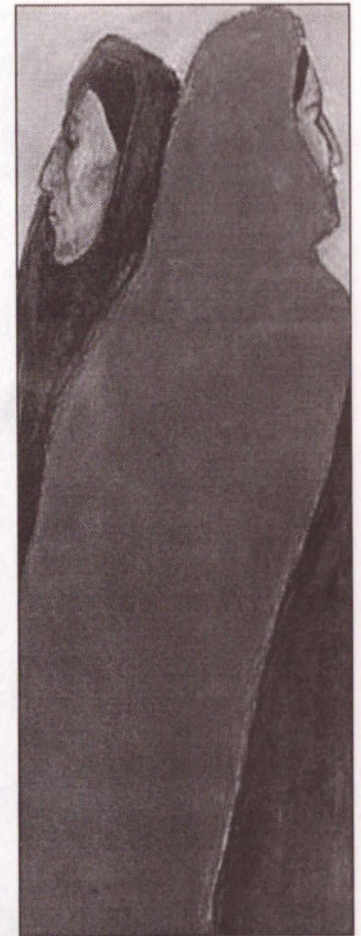
Μια φεμινιστική πολιτική ασφάλειας, μεταξύ άλλων, θα πρέπει να βασίζεται σε μια βαθιά ανάλυση της νοοτροπίας, των παραδόσεων, της ιστορίας και του πολιτισμού του ορατού αντπάλου ή του "εχθρού". Θα πρέπει να διερευνήσουμε τις οικονομικές και πολιτικές ρίζες της

διένεξης. Θα πρέπει να κρίνουμε τις προθέσεις του άλλου με κατανόηση. Να προσπαθήσουμε να καθουκάσουμε τους αντπάλους μας παρά να τους αποτρέψουμε με απειλές. Η κατανόηση δεν είναι μια «πτοπαθής» αξία. Ίσως η δυσκολότερη πράξη για τους ανθρώπους είναι να μπουόν στη θέση των άλλων και να μπορέσουν να δικαιολογήσουν κάπως τις απόψεις τους. Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι χάνει κανείς το δικό του σύστημα αξιών ή παραβλέπει τους ηθικούς κανόνες. Κάτι τέτοιο θα βοηθούσε επίσης όσους υιοθετούν τη φεμινιστική πολιτική να αναγνωρίσουν ότι ο φόβος υπάρχει και στις δυο πλευρές (M. Παπανδρέου, 1989).

Σήμερα με την ανάπτυξη και του ακαδημαϊκού τομέα της Επίλυσης Συγκρούσεων, μέσα από τον οποίο προωθείται η φιλοσοφία του ότι ο «πόλεμος είναι ξεπερασμένη διπλωματία λύσης προβλημάτων» και προωθείται η διπλωματία των πολιτών, η διεθμιστική επαφή των λαών και οι προσπάθειες για απο-δόμηση της πατριαρχικής και милитарιστικής νοοτροπίας που θα επιτευχθεί με ένα καλά πληροφορημένο και δυναμικό πολίτη. Σήμερα έχουμε πράγματι στη διάθεση μας διάφορες επιλογές. Σήμερα οι έννοιες της ισότητας των φύλων, της ανάπτυξης και της ειρήνης είναι στενά συνδεδεμένα. Οι γυναίκες στα διάφορα μανιφέστο και στο τελευταίο συνέδριο στη Νέα Υόρκη, 2000, (Πεκίνο-Πέντε χρόνια Μετά) τόνισαν επανειλημμένα ότι για το όραμα της ειρήνης μεταφέρουν ξεχωριστά βιώματα, δεξιότητες, προοπτικές, γνώση για ειρηνικές ανθρώπινες σχέσεις και κοινωνική ανάπτυξη. Γενική απαίτηση είναι η μείωση της άμεσης και έμμεσης βίας, η μείωση της κουλτούρας του πολέμου πάνω στις γυναίκες και η ανάπτυξη της γυναικείας ελεύθερης έκφρασης με την ίση δημοσιοποίηση των γυναικείων αξιών. Επίσης προβάλλεται επιτακτικά πλέον η συμμετοχή των γυναικών στην επίλυση των διενέξεων στα επίπεδα και κέντρα λήψης αποφάσεων (Ενθάρρυντικό το παράδειγμα της Β. Ιρλανδίας - θα ήταν καλό να το σκεφτούμε και στη δική μας περίπτωση).

Όπως αναφέρεται πιο πάνω, γίνεται αρκετή ερευνητική εργασία σε θέματα ειρήνης και φεμινιστικής προοπτικής και ακαδημαϊκοί από τους δύο τομείς συχνά συνεργάζονται σε μια προσπάθεια να ερευνηθεί το πολύπλοκο και πολυσήμαντο θέμα ειρήνη όσο πιο πολυ-επιστημονικά και ολιστικά γίνεται.

υστυχώς δεν έχουμε συγκεκριμένες έρευνες που να

Η κατανόηση δεν είναι μια «πτοπαθής» αξία. Ίσως η δυσκολότερη πράξη για τους ανθρώπους είναι να μπουόν στη θέση των άλλων και να μπορέσουν να δικαιολογήσουν κάπως τις απόψεις τους. Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι χάνει κανείς το δικό του σύστημα αξιών ή παραβλέπει τους ηθικούς κανόνες.

Οι Γυναίκες στο Κτίσιμο της Κουλτούρας της Ειρήνης - Η κυπριακή περίπτωση

Δέχουν ασχοληθεί με το γενικό θέμα «Φύλο και ειρήνη», στάσεις των Κυπρίων γυναικών - Ελληνοκυπρίων, Τουρκοκυπρίων, Αρμένισσων και Μαρωνίτισσων - και κατά πόσο διαφέρουν οι στάσεις τους, οι απόψεις τους ή και οι συμπεριφορές τους από τους άνδρες. Θα παρατηρούσα όμως ότι όπως και σε άλλες χώρες έτσι και στην Κύπρο υπάρχουν διάφορες ομάδες γυναικών που πιστεύουν ότι ο πόλεμος είναι ένας τρόπος «ξεκαθαρίσματος του προβλήματός μας». Υπάρχουν γυναικείες ομάδες με διαφορετικές ιδεολογικές τοποθετίσεις που πιστεύουν ότι η βία και ο αποκλεισμός του άλλου οδηγεί σε μια κουλτούρα μισαλλοδοξίας και ενίσχυσης της σύγκρουσης. Υπάρχει και μια μικρή, υποθέτω, ομάδα που πιστεύει ότι η πατριαρχία στηρίζει το милитарισμό και τη φυλετική ανισότητα. Οι πιο πολλές γυναικεί-

ες οργανώσεις στην Κύπρο λειτουργούν όχι ανεξάρτητα από τα πολιτικά κόμματα από τα οποία προμηθεύονται μεθόδους, σκοπούς και πόρους. Έτσι, οι ιδιαίτερες ανάγκες των γυναικών συχνά ενσωματώνονται στον κομματικό ανδροκρατούμενο προγραμματισμό και ανακυκλώνεται συχνά στις γυναικείες προτάσεις ο ανδρικός πολιτικός λόγος. Η δε έλλειψη προπαιδείας σε θεωρητικά φεμινιστικά μοντέλα και σκέψεις δεν βοήθησε στην ανάπτυξη της φυλετικής συνειδητότητας. Τί θέλουν οι Κύπριες γυναίκες να πάρουν και να δώσουν από την πολιτική;

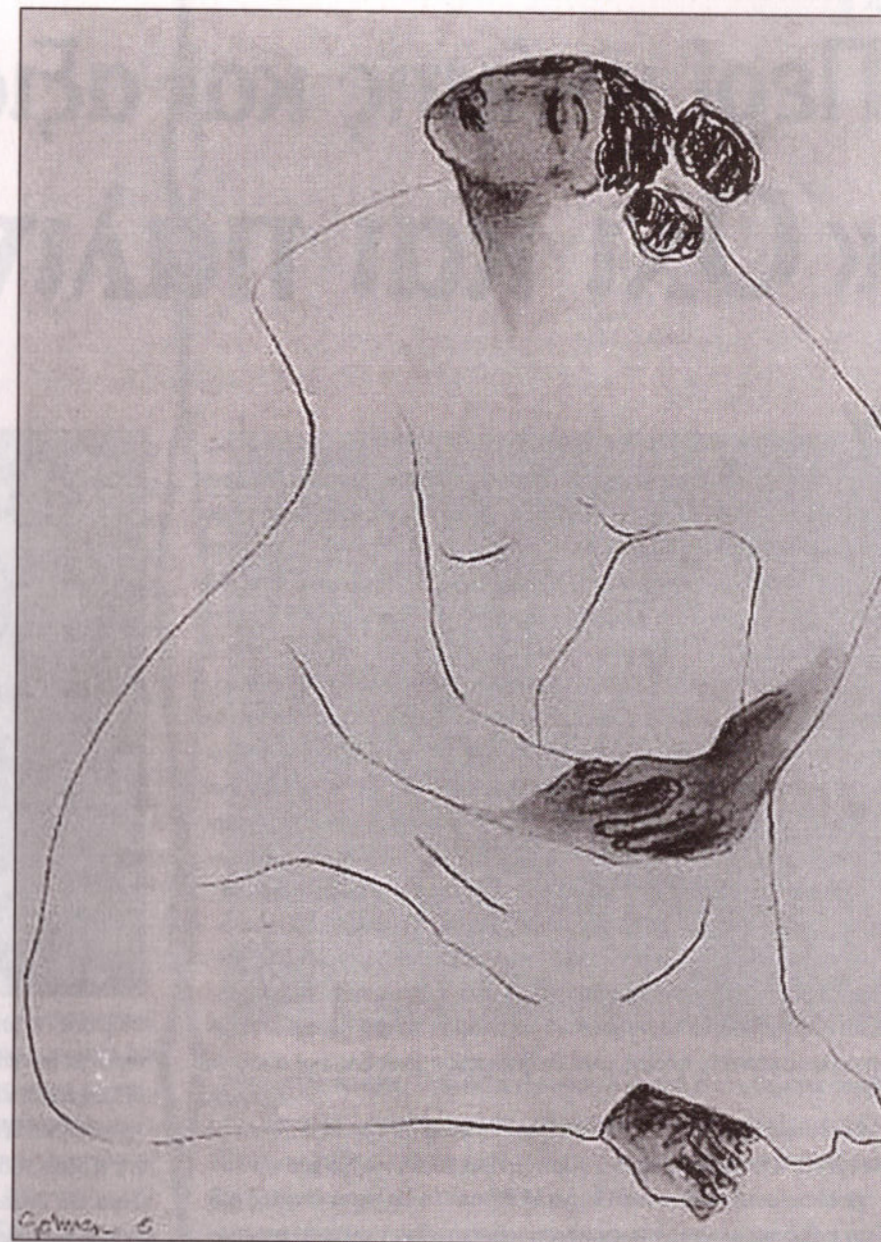
Σε μια δοκιμαστική έρευνα που έκανα το 1994 - είκοσι χρόνια μετά το βίαιο διαχωρισμό των πολιτών του νησιού μας - ανάμεσα στα ερωτήματα ήταν και η διερεύνηση των απόψεων και πιστεύω των Ελληνοκυπρίων γυναικών. Σκοπός ήταν η έρευνα εκείνη να γινόταν και ανάμεσα σε γυναίκες από όλες τις κοινότητες ώστε να γινόταν και μια συγκριτική έρευνα. Για διάφορους λόγους, έγινε η δοκιμαστική έρευνα μόνο με Ελληνοκύπριες γυναίκες. Ένα από τα θέματα που εξέτασα αφορούσε την ταυτότητα των Ε/Κ γυναικών, τον αυτοπροσδιορισμό, τη σχέση με το Φεμινισμό και με το επάγγελμά τους, τη σχέση με τις γυναικείες αξίες Ειρήνη και Αγάπη. Οι ενδείξεις που πήραμε μας πληροφορούν ότι το 43% δηλώνουν ότι είναι φεμινίστριες, το 38% ότι δεν είναι και το υπόλοιπο 18% δεν ξέρουν. Στην ερώτηση κατά πόσον έχουμε πατριαρχικό σύστημα στην Κύπρο με τα χαρακτηριστικά -ιεραρχικό, ανταγωνιστικό, με κοινωνικούς ρόλους με βάση το φύλο, ορθολογιστική έμφαση στην παραγωγικότητα και έλεγχο και κυριαρχία σύμφωνα με τις αποφάσεις και αξίες των ανδρών, το δείγμα μας έδωσε την πιο κάτω εικόνα: 67% απάντησαν ότι έχουμε πατριαρχικό σύστημα οργάνωσης της ζωής μας, 30% δεν πιστεύει κάτι τέτοιο. Το παράδοξο ήταν ότι το 52.6% πιστεύει ότι οι κοινωνικοί ρόλοι καθορίζονται με βάση το φύλο ενώ δηλώνουν ότι δεν έχουμε πατριαρχικό σύστημα. Πολύ χαμηλά είναι τα ποσοστά που νομίζουν ότι ένα πατριαρχικό σύστημα είναι ιεραρχικό, (μόνο 14%), ότι είναι ανταγωνιστικό (μόνο 25%), ορθολογιστικό (5%). Αυτό δείχνει τη μη-ενημερότητα και έλλειψη γνώσης για τις έννοιες πατριαρχία και φεμινισμός και τα χαρακτηριστικά ενός συστήματος που επηρεάζει τις σχέσεις των δυο φύλων.

Όσον αφορά τις αντιλήψεις για τις αξίες Ειρήνη και Αγάπη και το περιεχόμενό τους πολύ ψηλά ποσοστά επέλε-

ξαν και τα πέντε από τα χαρακτηριστικά της ειρήνης - 87% μη ύπαρξη πολέμου, 91% δικαιοσύνη και ισότητα, 75% μη ύπαρξη βίας εναντίον των γυναικών και των παιδιών, 78% επανένωση της πατρίδας μου, 79% αποχώρηση των ξένων στρατευμάτων και μόνο 54% οικονομική ευμάρεια. Η εικόνα αυτή μας πληροφορεί ότι υπάρχει έλλειψη ενημερότητας για τα λιγότερο γνωστά αίτια πολέμου - που είναι η οικονομική ανισότητα και άνηση ανάπτυξη. Επίσης οι Ε/Κς δεν συνδέουν τις έννοιες δικαιοσύνη και ισότητα με την οικονομική ισότητα και ανάπτυξη. Σε ερώτηση αν οι γυναίκες είναι πιο ειρηνόφιλες από τους άνδρες, ένα ποσοστό σχεδόν 42% διαφωνεί ενώ ένα 41% συμφωνεί - αυτό συγκρούεται με τα πιο πάνω στοιχεία. Υπάρχει έλλειψη μόρφωσης, και ενημερότητας γύρω από τα θέματα 'φύλο και ειρήνη' και επίλυση συγκρούσεων.

Όπως και με την έννοια 'ειρήνη' έτσι και στην έννοια 'αγάπη', πάνω από τα 3/4 των γυναικών επέλεξαν και τους πέντε ορισμούς της έννοιας εκτός τον 6ο ορισμό που αναφέρεται στο 'δόσιμο χωρίς όρους' (67%) όπου σχεδόν τρεις στις δέκα θέτουν όρους για το 'δόσιμο προς τους άλλους' - σεβασμός προς τους άλλους 88%, αποδοχή, αναγνώριση του άλλου σχεδόν 85%, συγχώρεση αυτού που σε πλήγωσε 81%, να μην πληγώνω τον άλλο 77%, εμπιστοσύνη στον άλλο 73%. Αυτή η εικόνα ενδυναμώνει την άποψη ότι οι γυναίκες σκέφτονται τον άλλο γιατί κοινωνικοποιούνται να συμπεριφέρονται μέσα στα πλαίσια σύνδεσης με τον άλλο αλλά και ότι θέτουν κάποιους όρους για το δόσιμο τους προς τους άλλους.

Ένα άλλο ενδιαφέρον στοιχείο από τη δοκιμαστική αυτή έρευνα ήταν ότι ένα ψηλό ποσοστό (60%) ενδιαφέρονται για την πολιτική ζωή αλλά μόνο μια στις 10 συμμετέχει ενεργά σε κάποιο πολιτικό κόμμα. Το κομματικό πρόγραμμα δεν πολύ-ενδιαφέρεται για τα γυναικεία θέματα και την αλλαγή των κοινωνικών αντιλήψεων που θα υποβοηθούσαν τη δραστηριοποίηση των γυναικών στη δημόσια πολιτική ζωή. Εξάλλου, δύο από τις αλλαγές που προτείνει ένα 81% του δείγματος αφορά την «αλλαγή στάσεων και κοινωνικών αντιλήψεων για το ρόλο της γυναίκας» και ότι «άνδρες και γυναίκες πρέπει να μοιράζονται τις ευθύνες του νοικοκυριού και το μέγλωμα των παιδιών». Γενική ένδειξη είναι ότι οι Ε/Κς προβληματίζονται αλλά στερούνται τη γνώση για την ανάπτυξη της φεμινιστικής θέασης των σχέσεων τους και του κόσμου. Αυτό θα οδηγήσει στην ανάπτυξη γυναι-

κείων κινήματων και εκτός των πολιτικών ιεραρχικά και ανδροκρατικά δομημένων κομμάτων. Θα υπήρχε εναλλακτική πρόταση και εναλλακτικός πολιτικός ειρηνιστικός λόγος. Μια από τις εισηγήσεις που γίνονται είναι η εισαγωγή ειρηνιστικών και γυναικείων σπουδών και η Κοινωνιολογία του Φύλου σε όλα τα επίπεδα της επίσημης εκπαίδευσης. Η δοκιμαστική έρευνα μας έδειξε επίσης ότι γυναίκες (κυρίως νεαρά και με πανεπιστημιακή μόρφωση άτομα) που εκτέθηκαν στη φεμινιστική σκέψη μέσα από ειδικά μαθήματα ήταν πιο ευαίσθητοποιημένες και σίγουρες για τις έννοιες και το περιεχόμενό τους. Εύχομαι το Πανεπιστήμιο Κύπρου σύντομα να δει την αναγκαιότητα δημιουργίας τέτοιων προγραμμάτων ώστε να ξεκινήσει μια σωστή και ενημερωμένη αμφισβήτηση του κυπριακού πατριαρχικού κατεστημένου, κάτι που θα προσφέρει στον εκσυγχρονισμό και ανάπτυξη και των δυο φύλων, όλων δηλαδή των πολιτών πέραν από τον κοινωνικό διπολισμό και διαχωρισμό άνδρα-γυναίκας σε ξεχωριστούς τόπους.

Γενική ένδειξη είναι ότι οι Ε/Κς προβληματίζονται αλλά στερούνται τη γνώση για την ανάπτυξη της φεμινιστικής θέασης των σχέσεων τους και του κόσμου.

Περί μνήμης και αξιοπρέπειας: «Όχι και πάλιν όχι...»

Του Σάββα Μενοίκου

Υποθέτω ότι τώρα που οι αμερικανοί, με την ανοχή των υπόλοιπων πολιτισμένων, έχουν σκοτώσει αρκετούς άμαχους για να ισοφarisούν τους δικούς τους, και έχουν αντιστρέψει, για μια ακόμα φορά, τις ισορροπίες στον Αφγανικό εμφύλιο ώστε να έχει και η Δύση τη θεαματική της στιγμή, μπορούμε να γυρίσουμε στα δικά μας... Το τι διαμορφώνεται πίσω από τη σκόνη των θεαμάτων της 11/9 και των βομβαρδισμών θα είναι πιο καθαρό αργότερα – τώρα, έτσι και αλλιώς, μιλά η προπαγάνδα... Το να μιλήσουμε για την Κύπρο σημαίνει βέβαια και μια αργοπορημένη εισαγωγή στη στήλη... Αλλά η Κύπρος εν τζαι μια καλή παραβολή για το τι συμβαίνει στο παγκόσμιο αφού είμαστε ένας συνοριακός χώρος γύρω τζαι μέσα στον οποίο συγκρούονται πολιτισμοί και πολιτικές... Αυτόν το μήνα λ.χ. δεν σταμάτησε να με εκπλήσσει το θράσος των δυτικών: Αφού παρέμβηκαν στον εμφύλιο πόλεμο του Αφγανιστάν το 1979-1992 υποστηρίζοντας αυτούς που δολοφονούσαν τους δασκάλους που μάθαιναν γράμματα στις γυναίκες, έρχονται σήμερα να βομβαρδίσουν τα ερείπια που άφησε η προηγούμενη γενοκτονία που χρηματοδότησαν, με σύνθημα τώρα την απελευθέρωση των γυναικών από το «μεσαιωνικό φανατισμό»... Ναι, βέβαια, να απελευθερωθούν οι γυναίκες, να ακούει ο κόσμος μεταγλωττισμένα κομμουνιστικά τραγούδια, αλλά θα ξεχάσουμε ποιος ξεκίνησε αυτήν την τραγωδία;

Θυμήθηκα την επίσκεψη του Γιώργου Παπανδρέου πριν τις 11/9 και την κουβέντα που είχα τότε με ένα φίλο... Επισκέφθηκα το φίλο μου την επόμενη της συνέντευξης του Έλληνα ΥΠΕΞ στην τηλεόραση. Ο φίλος μου ήταν ενθουσιασμένος με την εμφάνιση του και τη θέση του υπέρ της επαναπροσέγγισης... Ήταν «σαφής, σίγουρος, πειστικός»... Εγώ δεν είχα δει την συνέντευξη... Σε κάποια φάση του ζάπινγκ είδα το μάλλον συμπαθητικό προσωπάκι του Γιώργου Παπανδρέου να λέει κάτι ενώνοντας τα χέρια... Συνέχισα το ζάπινγκ...

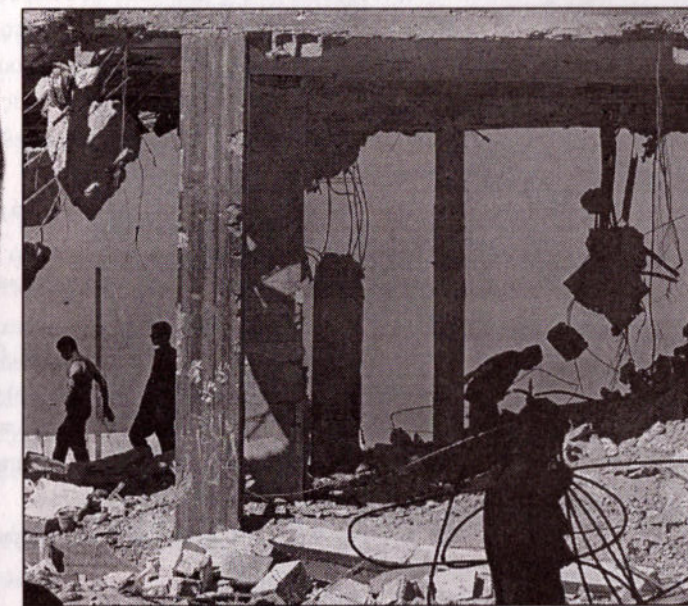
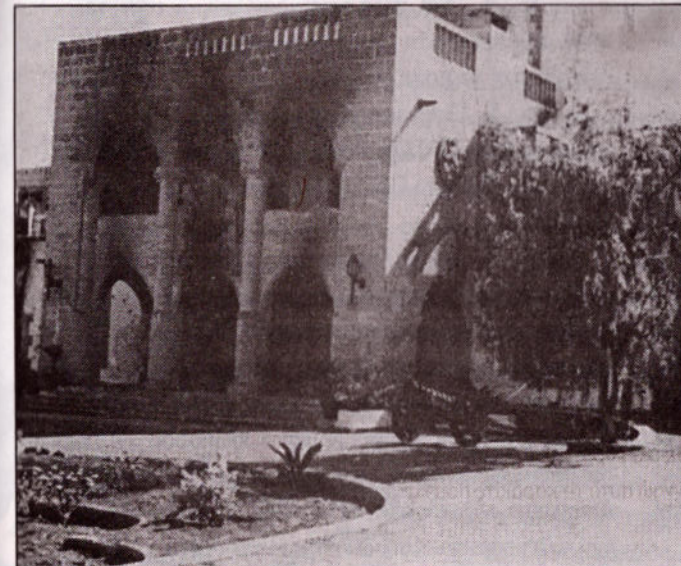

«Νομίζεις ότι μπορούμε να συγκληθούμε... μετά από μια τέτοια πολιτική;» με ρώτησε ο φίλος μου.

«Εμείς» στον κώδικα μας με τον φίλο μου σημαίνει μια αδιάλλαχτα κυπροκεντρική θέση. Καθώς μιλούσε ο φίλος μου εγώ έβλεπα μπροστά μου ένα τεράστιο άδειο χωράφι που ήταν η πράσινη γραμμή. Ήταν ήσυχο απόγευμα και ένιωθα γενικά καλά. Το πρωί καθώς έμπαινα στη Λευκωσία δεν είδα την ελληνική σημαία στο νέο ΓΣΠ και ένιωθα πιο άνετα. Γενικά η Λευκωσία μου φαίνεται σαν μια συνολικά κατεχόμενη πόλη και την αποφεύγω. Εκτός του ότι είναι περικυκλωμένη από στρατόπεδα και όταν μπαίνεις έχεις την αίσθηση ότι περνάς υπό επιτήρηση, η ίδια η σημειολογία της εισόδου είναι εκφραστική της διπλής κατοχής. Μόλις πλησιάσεις τη Λευκωσία από το νότο βλέπεις πρώτα την τεράστια ελληνική σημαία έξω από το ΓΣΠ και μετά, άμα μπεις λίγο στη Λευκωσία, βλέπεις απέναντι τη σημαία του κράτους του Ντενκτάς... Λες και ο Ιούλης του 74 εξακολουθεί να κυβερνά σε αυτήν τη θλιβερή πόλη... Τέλος πάντων εκείνο το πρωί κάποιος θεόσταλτος δεν έβαλε τη σημαία του ελληνικού κράτους οπότε είχα καλή διαθεση... Και σίγουρα το ότι ο Παπανδρέου θα έκανε το πρωί το Λάζαρο Μαύρο να φκάλει σπυρικά ήταν ιδιαίτερα ευχάριστο... Αλλά καθώς με ρωτούσε ο φίλος μου αν μπορούσα να συγκληθώ με το ελληνικό κράτος ένιωθα να πλανιέται μέσα μου ο τίτλος του άρθρου του Κατσαμπά για τη Χούντα τον Απρίλη του 67: «όχι και πάλιν όχι». Δε συνέχισα τη συζήτηση. Είπα μόνο ότι όσοι είχαμε ζήσει τον Ιούλη του 74 – ιδιαίτερα όσοι είχαμε περάσει τότε από τη «γενιά της αντίστασης» σε μια ευρύτερη αμφισβήτηση, δε μπορούσαμε να ξεχάσουμε. Και δεν εννοώ αυτό το καρακίτς που κατάντησε να είναι το κυπριακό με τους φτηνούς συναισθηματισμούς για το πριν-το-74 παρελθόν, με τις θλιβερές μορφές των κυριών στο οδόφραγμα που δεν αντιλαμβάνονται ότι τις έχουν

μετατρέψει σε έκθεμα για άντληση πολιτικής υπεραξίας, ή ακόμα χειρότερα με τις κραυγές και τις υστερίες των απ' εδώ ελληνόπληκτων ομοϊδεατών του Ντενκτάς εναντίον της ομοσπονδίας... Όχι. Η ουσία του 74 είναι ότι ήταν μια «ιστορική στιγμή» που αιχμαλώτισε την κοινωνική ανάπτυξη... Το νιώσαμε ήδη τότε όταν ο απόηχος του Μάη του 68 και της Αυτονομίας του 77 μας εμφανίστηκε σαν την «ανεράδα» σε μια κοινωνία που προσπαθούσε τότε να ξαναρχίσει, ξαναφτιάχνοντας τον εαυτό της υπό πολιορκία... Είναι αυτή η αιχμαλωσία του ιστορικού χρόνου που μας έχει υποχρεώσει να ζούμε σήμερα σε μια κοινωνία της οποίας η κοινωνική-υλική πραγματικότητα βρίσκεται στην ηλεκτρονική εποχή ενώ ο δημόσιος λόγος της αναμασά εθνικιστικές ανοπίσεις κληρονομημένες από τον 19ο αιώνα και αναπαράγει μια εξευτελιστική δουλοπρέπεια απέναντι στο κράτος των Αθηνών και τα σύμβολα του...

Ο Γιωργάκης, και το νέο Πασόκ, δεν είναι υπεράνω όλων αυτών. Ο διπλός τους ρόλος στη Γιουγκοσλαβική κρίση και στην ανατροπή του Μιλόσεβιτς, δεν είναι ακριβώς εχέγγυα για να βασιστεί κανείς πάνω στην ειλικρίνεια των λόγων των εκουγχρονιστών. Πολύ συχνά παραδίνονται στους δυτικούς εκβιασμούς και μετά αυτοδικαιολογούνται με βάση την «αναγκαιότητα των στιγμών»... Αλλά αν η Γιουγκοσλαβία φαίνεται τώρα μακριά, οι κυπριακές εκλογές του 98 και τα αποτελέσματα τους εξακολουθούν να εμφανίζονται κάθε νύχτα στις ειδήσεις – σαν υπενθύμιση ότι σπαταλούμε ακόμα 5 χρόνια. Να ξεχάσουμε το «ευχαριστώ για όλα Άκη» του συμπαθητικού γεροντάκου μας; Να πιστέψουμε δηλαδή ότι ο Τσοχατζόπουλος έκανε πολιτική μόνος του; Ήταν μια παρέμβαση στην Κύπρο αυτό που έγινε στις εκλογές του 98 και το Πασόκ (νέο η παλιό) απέδειξε τα τελευταία 20 χρόνια ότι δεν είναι θέμα προσώπων η σχέση

Αθηνών-Λευκωσίας. Είναι θέμα εξουσίας. Και είναι ένα πράγμα οι συμμαχίες και άλλο η ανόητη πίστη ότι υπάρχουν καλές και κακές εξουσίες. Ο Παπανδρέου είναι ένας συμπαθητικός κύριος και αυτή τη στιγμή ένας ενδυνάμει σύμμαχος. Αλλά η στρατέυση των επαναπροσέγγιστων από την ελληνική πρεσβεία δεν θα αλλάξει την ουσία της σχέσης εξάρτησης - της εξουσίας και της δουλοπρέπειας που παράγει.

Υπάρχουν 2 μορφές της κυπριακής συνείδησης. Η μια εκφράζεται από την προσπάθεια να φπαχτεί ένα ανεξάρτητο κράτος, μια επανενωμένη κοινωνία και είναι ουσιαστικά μια διεκδίκηση «δικαιώματος επιβίωσης». Η άλλη μορφή δεν έχει το άγχος της επιβίωσης – έχει το πάθος της αξιοπρέπειας. Είναι μια βαθύτερη γραμμή που αρνείται να υποταχτεί, που αντλεί την έμπνευση και τη μνήμη της από τα αποσπάσματα, από τη «μαγκιά των περιθωριακών»... Είναι γέννημα ενός κενού: αυτού του παράξενου συνοριακού χώρου «ανάμεσα στην ανατολή και τη δύση» όπου η εξουσία επιβάλλεται με το να μετατρέπει τους κατοίκους σε απόγονους εποίκων – 3000 ή 500 χρόνων... Αξιοπρέπεια εδώ πέρα, λοιπόν, σημαίνει το πείσμα στη μνήμη του ιθαγενή – αλλά ενός κοσμοπολίτη ιθαγενή αφού την εμπειρία του την καθορίζει το σύνορο και όχι μια βαθύτερη ουσία.

Είναι αυτό το συνοριακό κενό που θέλει να εκφράσει αυτή η στήλη - την προσπάθεια να έρθουν σε διάλογο τα αντίθετα για τη δημιουργία νέων νοημάτων, νέων παθών... Αυτή η μορφή της κυπριακής συνείδησης ζει γιατί υπάρχει (και όσο θα υπάρχει) στο υποσυνείδητο μας ένα μικρό γαλακτικό χωριό που θυμάται και αντιστέκεται στο ρωμαϊκό εκπολιτισμό. ■

Τρία κλικ αριστερά

■ **Κ.** Το θέμα μας θα είναι κάτι σαν το εξής. Είναι δυνατό να δημιουργηθεί ένα είδος πολιτικού δικτύου στο χώρο της αριστεράς λίγο μέσα στα κόμματα, λίγο έξω από τα κόμματα το οποίο δίκτυο να μπορεί να έχει κάποιου είδους δράσεις οι οποίες θα ωφελούσαν γενικώς τα πολιτικά πράγματα του τόπου;

Μπαίνει αμέσως το ερώτημα γιατί χρειάζεται ένας τέτοιος χώρος, εάν χρειάζεται, τί μπορεί να είναι αυτός ο χώρος.

■ **Σ.** Το θέμα νομίζω μπαίνει γιατί τα σχήματα που υπάρχουν δεν καλύπτουν ένα μεγάλο αριθμό ατόμων που μπορεί να καθοριστεί σαν χώρος της ριζοσπαστικής αριστεράς και αισθάνονται ότι είναι ξεκρέμαστοι και δεν μπαίνουν στο ΑΚΕΛ ή την Εργατική Δημοκρατία ή την Αριστερή Πτέρυγα.

■ **Κ.** Ή μπαίνουν, ή μπορεί να μπαίνουν αλλά και πάλι αισθάνονται ξεκρέμαστοι.

■ **Σ.** Η ουσία είναι ότι υπάρχει πάρα πολύς κόσμος που αισθάνεται ξεκρέμαστος, ούτως ή άλλως.

■ **Κ.** Πολιτικά τι σημαίνει ξεκρέμαστος; Εγώ θα εννοούσα, αισθάνεται κάποιος ξεκρέμαστος με την έννοια ότι δεν εκφράζεται η άποψή του δημοσίως. Κάνει μια κριτική υπαρκτή που τη συναντάς μέσα στην κοινωνία, αυτή η γέριμη ή κριτική δεν διατυπώνεται στην πολυφωνία ή τη μονοφωνία των μέσων.

■ **Σ.** Ναι, και το ότι θα ήθελαν να γίνονται κάποια πράγματα που δεν γίνονται ...

■ **Κ.** Από τα κόμματα που υπάρχουν.

■ **Σ.** Ναι, θέλει κάποιος να διαμαρτυρηθεί για κάτι, κανένας δεν το ξεκινάει και κανένας δεν μπορεί να το ξεκινήσει. Ή αν ξεκινήσει από κάποια μικρή ομάδα, θα μείνουν εκείνα τα 5 πλάσματα μόνο που πάλι είναι αποκαρδιωτικό. Με τούτην την έννοια αν μπορούσε να δημιουργηθεί μια κατάσταση (το δίκτυο που λες π.χ.) στην οποία, ξέρω γω, να βρισκότουσαν όσοι ήθελαν το α, β, γ, δ, είναι πιθανόν να βρεθούμε αρκετοί ώστε να δημιουργηθεί η ζεστασιά του χώρου και να αρχίσει το πράμα να δουλεύει. Δηλαδή, να μπορούμε να κάνουμε κάποια πράγματα.

■ **Κ.** Λες α, β, γ, δ. Θέλω να αντιληφθώ ότι αυτό το α, β, γ, δ, δεν κάνει πολιτική πλατφόρμα κόμματος, υποθέτω. Ή μήπως ναι;

■ **Σ.** Όχι, σίγουρα, καθόλου πλατφόρμα κόμματος. Απλώς κάποιες μίνιμουμ πολιτικές απόψεις, αλλά καθαρές.

■ **Κ.** Δεν μιλούμε για κόμμα, μιλούμε για ένα ευρύ σχήμα δηλαδή της αριστεράς.

■ **Σ.** Δεν μιλούμε για κόμμα, μιλούμε για ένα πράγμα το οποίο θα είναι πάρα πολύ ανοικτό και να μπορεί να κατευθυνθεί προς οποιαδήποτε κατεύθυνση το τραβήξει η κατάσταση ή τα άτομα που το συναποτελούν, μιλούμε για ένα πράμα το οποίο θα είναι καθαρά αριστερό, με ταυτότητα και με φωνή αριστερή, δηλαδή να μην κρύβεται πίσω από απόψεις που να μοιάζουν αριστερές αλλά να πίνουν και πολύ νερό. Αυτά είναι τα δύο χαρακτηριστικά που θεωρώ πολύ σημαντικά. Ανοικτό και αριστερό.

■ **Κ.** Το τελευταίο που είπες, να είναι αριστερό, έχω την εντύπωση ότι είναι δύσκολο να καθορίσει κανένας, κατ' αρχήν τί είναι αριστερά και να το καθορίσει κατά έναν τρόπο αρκετά ευρύ, ώστε να χωρεί μέσα ας πούμε η πληθυντική αριστερά, όλες οι αριστερές απόψεις που είναι δυνατόν να υπάρχουν. Αντίθετα, το πρόβλημα στην Κύπρο, έχω την εντύπωση ότι έναν από τα προβλήματα στην πολιτική είναι τούτο, ότι μπορείς κάλλιστα να αποκαλείσαι αριστερός, αλλά να μην έχεις καμιά επαφή με το γεγονός ότι η καπιταλιστική κοινωνία είναι μία κοινωνία άδικη. Μπορείς να κάνεις καριέρα ως αριστερός διανοούμενος, ας πούμε, ή μέσα στα κόμματα δηλαδή, αλλά δεν αναφερόμαστε υποχρεωτικά στα κόμματα, να μπορείς να είσαι ανεξάρτητος αριστερός, να περάσεις όλη τη ζωή σου να είσαι αριστερός και να μην έχεις επαφή με την προβληματική ότι η καπιταλιστική κοινωνία είναι άδικη, είναι άνιση, είναι καταπιεστική, είναι ένα σωρό πράματα. Επομένως, το να έχει αριστερή ταυτότητα ένα δίκτυο, όπως θελήσαμε να το αποκαλέσουμε, δεν είναι εύκολο να καθοριστεί, κατά τη γνώμη μου. Εσύ τι λες, δηλαδή; Εσύ φαίνεται να θεωρείς ότι δεν είναι δύσκολο.

■ **Σ.** Ναι, θεωρώ ότι δεν είναι δύσκολο. Υπάρχουν βασικά πράματα που χωρίζουν τους αριστερούς από τους δεξιούς. Κύρια η πάλη για την ανατροπή του καπιταλισμού και όχι η διαχείριση ή η ωραιοποίηση του καπιταλισμού. Σε τούτο το σημείο θα διαφωνούμε με πάρα πολύ κόσμο.

■ **Κ.** Θέλεις να πεις δηλαδή, εδώ ας πούμε, η πλειοψηφία των αριστερών της Κύπρου, υποθέτω, θεωρούν ότι η αριστερή πολιτική είναι η «αριστερή διαχείριση του συστήματος». Και υποθέτω, η πλειοψηφία, ενδεχομένως, και της ΕΔΕΚ και του ΑΚΕΛ να είναι έτσι.

■ **Σ.** Νομίζω ότι ουσιαστικά δεν θα μπορούσαν να συνυπάρξουν άτομα τα οποία πιστεύουν ότι η διαχείριση του συστήματος δεν είναι αριστερή πολιτική με άτομα τα οποία πιστεύουν ότι είναι. Κάποια βασικά πράματα πρέπει να γίνονται αποδεκτά από όλους, δεν είναι:

■ **Κ.** Ναι, αλλά ο μεταρρυθμισμός είναι, τέλος πάντων, μεγάλο κομμάτι της αριστεράς. Δεν θα χωρεί ο ρεφορμιστής μέσα σε τούτο το δίκτυο.

■ **Σ.** Εξαρτάται φυσικά που τραβούμε τη γραμμή. Δηλαδή η πολιτική ΠΑΣΟΚ δεν χωρεί μέσα στο δίκτυο νομίζω.

■ **Κ.** Μα το ΠΑΣΟΚ δεν είναι ένα πράμα. Είναι πολλά πράγματα.

■ **Σ.** Οπότε ίσως πρέπει να καθορίσουμε και το ρεφορμισμό, δηλαδή κατά πόσο υπάρχει ο αριστερός ρεφορμισμός, δηλαδή ο ρεφορμισμός που πιστεύει ότι μέσα από αυτή την διαδικασία οδηγούμαστε σε μία αταξική κοινωνία και αλλαγή του συστήματος, και ο ρεφορμισμός ο οποίος λέει ότι μέσα από αυτή τη διαδικασία οδηγούμαστε σε μίαν ωραιοποίηση του συστήματος με ένα τέτοιο τρόπο, ώστε ο κόσμος να είναι πιο ωραίος, πιο όμορφος, πιο δίκαιος αλλά το σύστημα, βασικά, να παραμένει το ίδιο, άρα υπάρχει και αποδεκτός καπιταλισμός.

■ **Κ.** Ναι αλλά αν από την άλλη αυτή τη στιγμή θέσουμε κάτω, π.χ. ως ακρογωνιαίο λίθο, αυτού του δικτύου, τη λογική ότι ο καπιταλισμός πρέπει να ανατραπεί, ή να αλλάξει και να γίνει σοσιαλισμός, θα μπορούμε αμέσως στη λογική του τί είναι σοσιαλισμός. Στην προβληματική μάλλον, στο μεγάλο πρόβλημα, που είναι πρόβλημα της εποχής μας. Εγώ δεν θα ήθελα να βρούμε προσωπικές λύσεις γιατί το τί είναι σοσιαλισμός. Σήμερα είναι ζητούμενο, κατά τη γνώμη μου για την κοινωνία.

■ **Σ.** Ναι, αλλά σίγουρα ο σοσιαλισμός δεν είναι καπιταλισμός. Ορισμένες απαντήσεις έχουν δοθεί από την Ιστορία, ότι σοσιαλισμός δεν είναι η Σοβιετική Ένωση, π.χ.

■ **Κ.** Ναι, εδόθηκε αυτή η απάντηση. Ότι δεν είναι η Σουηδία;

■ **Σ.** Ότι δεν είναι η Σουηδία επίσης δόθηκε, κατα την γνώμη μου τουλάχιστον. Επίσης ότι δεν είναι η Λιβύη ή τα άλλα Αραβικά κράτη, Ισλαμική Δημοκρατία τύπου Ιράν ή Κίνα ή Κούβα. Στένεψαν δηλαδή οι εικόνες που καθορίζουμε σαν σοσιαλισμό. Εντάξει, ο καθένας μας έχει τις δικές του απόψεις, κάποιοι πιστεύουν ότι είναι οι επίσημοι εκφραστές των ευαγγελίων ας πούμε, του σοσιαλισμού, αλλά μπορούμε νομίζω, να το ψάξουμε λίγο και να αφήσουμε ελεύθερους τους εαυτούς να συνυπάρχουν χωρίς να καθορίσουμε ακριβώς, τί σημαίνει σοσιαλισμός.

■ **Κ.** Είναι σημαντικό νομίζω, και δεν μπορούμε να ξεφύγουμε από το ερώτημα τί είναι σοσιαλιστική οικονομία, δηλαδή, η ελεύθερη οικονομία μπορεί να είναι και σοσιαλιστική;

■ **Σ.** Κατά τη γνώμη μου όχι.

■ **Κ.** Πώς θα μπορούσαμε να καταθέσουμε μια θέση η οποία θα μπορούσε να επιτρέψει σε αυτό το δίκτυο να έχει κάποιες εκατοντάδες μέλη αυτή τη στιγμή στην Κύπρο; Δηλαδή να μην είναι μια παρέα των 10 ατόμων. Να είναι μια παρέα που να είναι μέσα στην κοινωνία κατά ένα τρόπο λίγο - πολύ φανερό. Λίγο-πολύ πραγματικό.

■ **Σ.** Νομίζω ότι το καθοριστικό είναι η καθαρότητα σε ορισμένες αρχές που θα ξεχωρίζουν την παρέα και η ελευθερία στα υπόλοιπα που θα επιτρέψουν στην παρέα να λειτουργεί ελεύθερα.

■ **Κ.** Ναι, δεν θέλω να διαφωνήσω υποχρεωτικά. Το θέμα είναι να βρούμε αυτά τα πράγματα. Εγώ ενδιαφέρομαι για μια παρέα των 10 ατόμων να μιλούμε πολιτικά, ενδεχομένως ενδιαφέρονται για μια παρέα των 10 ατόμων να βγάζουμε και καμιά ανακοίνωση, και θα πέταζα τα σκουφιά μου, για μια παρέα των 10 ατόμων που είναι δυνατό να παράξει πολιτική πρόταση, της αριστεράς. Για να είμαστε σαφείς τί θέλουμε. Αλλά όταν λέω δίκτυο, εν πάση περιπτώσει, αυτή τη στιγμή, αυτό που συζητώ είναι τη δημιουργία, ενός δικτύου, σχεπικά μαζικού.

■ **Σ.** Εμένα προσωπικά δεν με ενδιαφέρει τόσο η μαζικότητα, αλλά εντάξει μπορούμε να συνεχίσουμε την κουβέντα.

■ **Κ.** Εσύ θεωρείς ότι αυτή τη στιγμή

μή δεν μπορεί να γίνει κάτι μαζικό. Βλέπεις κάτι μικρό, το οποίο βασικά να κινηθεί μέσα στο χώρο της, ας πούμε, ριζοσπαστικής αριστεράς και θα μπορούσα, για να διευκολύνω τη συζήτηση, να προχωρήσω σε ορισμένα χαρακτηριστικά ίσως. Δηλαδή, να είναι δικοινοτικό, αντιεθνικιστικό, να είναι φιλεργατικό, να είναι δηλαδή υπέρ μιας σειράς μέτρων που ευνοούν την άνοδο της εργατικής τάξης, είτε οικονομικής, είτε πολιτικής, είτε πολιτιστικής να είναι αντικαπιταλιστικό, με την έννοια ας πούμε ότι θέλει να αφαιρέσει τον πλούτο από την αστική τάξη και να τον μοιράσει στην κοινωνία;

■ **Σ.** Κυρίως να θέλει να ανατρέψει τις σχέσεις παραγωγής μέσα στην κοινωνία.

■ **Κ.** Ένα κίνημα αυτής της πλατφόρμας, κατά τη γνώμη σου, μάλλον θα μπορούσε να είναι κίνημα ή υποχρεωτικά νομίζεις είναι των 10 ατόμων.

■ **Σ.** Όχι, το βρίσκω να είναι πολύ περισσότερων ατόμων μεν, αλλά δεν το θεωρώ σαν κίνημα με την έννοια που πλησιάζει το κόμμα. Κάνοντας αυτή την κουβέντα, σχηματίζω και εικόνα από άτομα τα οποία θα μπορούσαν να ήταν μέσα και τί θα μπορούσαν να ήταν οι δραστηριότητές τους και η συνεισφορά τους. Δηλαδή άτομα τα οποία θα έρχονταν απλώς για συζήτηση, ή άτο-

μα τα οποία θα τους ενδιέφερε να έχουν και ένα είδος παρέμβασης, μια ανακοίνωση, να γράφουν κανένα φυλλάδιο. Αυτό που θέλω να πω είναι ότι και η συμμετοχή, είδος και βαθμός, να μην είναι προκαθορισμένος αλλά να είναι ελεύθερος σύμφωνα με τα άτομα που θα μαζευτούν.

■ **Κ.** Ας αναφερθούμε σε κάποια θέματα. Μπορεί για τη συζήτηση να μου πεις κάποια θέματα στα οποία κατά τη γνώμη σου θα συσπειρωνόταν ένας κόσμος για να δηλώσει μίαν άποψη η οποία, ή μία θέση η οποία δεν εκφέρεται γενικώς μέσα στην Κύπρο, την κυπριακή κοινωνία;

■ **Σ.** Ναι, πράγματα που έγιναν μέσα στην κοινωνία τους τελευταίους μήνες. Θέμα γύφτων για παράδειγμα. Καμιά δυνατή φωνή μέσα στην Κύπρο δεν εβγήκε με 5 βασικά πράγματα, να βάλει κάποιες αρχές κάτω πως αντιμετωπίζουμε τούτο το κομμάτι της κυπριακής κοινωνίας.

■ **Κ.** Γιατί δεν αναφέρνεσαι στα διεθνή, ίσως να βοηθούν.

■ **Σ.** Είναι εύκολο πράγμα να αναφερθείς στα διεθνή, είναι εύκολο πράγμα να πεις κάτι για την Αγγλία, για τη Γένοβα. Όταν φτάσεις όμως στο κυπριακό, είναι εκεί που θα ξεχωρήσει κατά πόσο έχει γνωσιότητα αυτή η άποψή σου. Άλλο θέμα που είναι ενδιαφέρον, είναι η σχέση της κυπριακής κοινωνίας με τους ξένους εργάτες. Είναι εκεί που θα δεις και ένα σημαντικό πράγμα. Όταν βλέπεις τις συντεχνίες να παίρνουν αυτές τις απόψεις, που δεν είναι κατά ανάγκη ρατσιστικές αλλά δημιουργούν προϋπόθεση για ρατσισμό. Είναι εκεί που θα φανεί πραγματικά η αριστερή θέση. Και θα έρθει σε σύγκρουση με ένα κομμάτι της ηγεσίας της αριστεράς ή ένα κομμάτι της ηγεσίας του συνδικαλιστικού κινήματος. Ένα άλλο θέμα ήταν, τα αεροδρόμια ...

■ **Κ.** Για το θεσμικό επενδυτή που λές;

■ **Σ.** Ναι, το οποίο θα δώσει ψωμί για συζήτηση πολλή, κατά πόσο η αριστερά έχει απόλυτες απόψεις πάνω σε τούτο το πράγμα ή κατά πόσο απέχει. Ήταν ένα πράγμα πολύ ενδιαφέρον. Ξέραμε όλοι ότι το αποτέλεσμα ήταν δοσμένο, ότι θα πέρναγε από τη βουλή ο νόμος για το θεσμικό επενδυτή ενώ ταυτόχρονα εούραν και 1-2 απεργίες, ημιεπίσημα, ημιανεπίσημα. Οπότε, είναι θέμα το οποίο μας δίνει πάρα πολύ ψωμί για συζήτηση.

■ **Κ.** Ναι, τούτο είναι θέμα το οποίο χωρίζει και το ίδιο το ΑΚΕΛ. Είναι σαφές ότι, οι συνδικαλιστές κυρίως, είναι εναντίον του θεσμικού επενδυτή αλλά είναι και σαφές ότι το Λευκόνοικο υπό τη διοίκηση του κυρίου Κίκη Καζαμιά θα υποβάλει πρόταση - προσφορά για να είναι ο θεσμικός επενδυτής του αεροδρομίου. Άλλο θέμα: Είπαμε 3 θέματα μέχρι τώρα. Γύφτους, Ξένους Εργάτες, Θεσμικός Επενδυτής, φιλελευθερωποίηση δηλαδή, ουσιαστικά.

■ **Σ.** Το κυπριακό, που αντιμετωπίζεται σαν η κοινωνία της Κύπρου είναι μια κλειστή οντότητα που δεν έχει διαφορετικές απόψεις. Θέλω να πω ότι φαίνεται ότι δεν υπάρχει εναλλακτική αριστερή πρόταση για λύση του Κυπριακού, πέρα από τις απόψεις της αστικής τάξης, που μπορεί

να συγκρούονται μεταξύ τους

■ **Κ.** Τούτο θεωρώ το ενδιαφέρον. Δηλαδή εναλλακτική αριστερή πρόταση για λύση του κυπριακού, λέω ότι είναι πολλά ενδιαφέρον θέμα, κατ' αρχήν βέβαια δεν είναι σαφές ότι δεν υπάρχει, και είναι σαφές ότι δεν είναι εύκολο να γίνει, δηλαδή δεν μπορεί να κατασκευάσεις τώρα μια θέση και να τη βάλεις να είναι και όρος ένταξης ή όχι σε ένα πολιτικό δίκτυο, ας πούμε.

■ **Σ.** Ναι, αλλά θα μπορούσε ο όρος να ήταν ας πούμε και κάτι διαφορετικό. Ο βασικός όρος είναι να μη δεχόμαστε τις απόψεις της δικής μας αστικής τάξης σαν τον οδικόν άξονα πάνω στον οποίο θα πρέπει να κινούμαστε. Και ότι υπάρχει κάτι άλλο, το οποίο ας το ψάξουμε επιτέλους.

■ **Κ.** Εννοείς είτε η απορριπτική πολιτική, η λεγόμενη απορριπτική ή λεγόμενη ενδοτική, διότι είδες ότι και οι φωνές της μιάς και οι φωνές της άλλης περνούν από τη μίαν στην άλλη με μια φοβερή άνεση, αλλά εννοείς ότι και στην ενδοτική και στην απορριπτική, σε εισαγωγικά αυτά όλα, έκφρασή τους, είναι δυνατό να υπάρξει ένα άλλο σκεπτικό. Κάτι θα πρέπει να πούμε υποθέτω για τις δικονομικές σχέσεις ή μάλλον για το πώς τούτο το δίκτυο εμπλέκεται μέσα στην υπόθεση δικονομικότητα.

■ **Σ.** Εδώ ανοίγουμε πάλι ένα πολύ μεγάλο κομμάτι, κατά πόσο ένα τέτοιο δίκτυο θα πρέπει να ήταν ελληνoturκικό. Βασικά εμένα ήταν η άποψή μου είναι για ελληνoturκική αριστερή πλατφόρμα. Φυσικά δεν βάζω όρο ότι για τη δημιουργία τούτου του δικτύου θα έπρεπε να υπάρχει και μια αναγκαστική σύνδεση με τουρκικές οργανώσεις ή ενοποίηση με τουρκικές οργανώσεις, αλλά πιστεύω ότι θα ήταν πάρα πολύ βοηθητικό να υπήρχε.

■ **Κ.** Αλλά εν πάση περιπτώσει πρέπει να είναι ανθετικιστικό, ... και ότι ήθελε προκύψει.

■ **Σ.** Οι δικοί σου προβληματισμοί;

■ **Κ.** Οι προβληματισμοί είναι οι εξής. Να σου πω από που ξεκινώ εγώ. Ξεκινώ πρώτα απ' όλα, από μια πολύ απλή διαπίστωση, ότι η Κύπρος είναι μικρός χώρος. Ότι δεν μπορούμε στην Κύπρο να κάνουμε οργανώσεις ή κόμματα ολοκληρωμένα. Και αυτά που υπάρχουν είναι πολλά. Λοιπόν, από την άλλη επίσης είμαστε τόσο μικρός χώρος που δεν μπορούν τα ίδια άτομα να αναλώνονται σε μια σειρά δραστηριότητες, ξεκομμένες η μία από την άλλη. Πότε τρέχουμε να κάνουμε αντιπολεμικό κίνημα, πότε τρέχουμε να υποστηρίξουμε δύο εργάτες, πότε τρέχουμε να υποστηρίξουμε δύο ασθενείς που δεν έχουν περιθαλψη, πότε τρέχουμε να κάνουμε και τίποτε για τα ανθρώπινα δικαιώματα τέλος πάντων, στην μίαν ή την άλλη περίπτωση. Έχω την εντύπωση ότι, εάν θέλουμε να λειτουργήσουμε αποτελεσματικά αντί να κάνουμε μικρές κινήσεις σε διάφορα πράγματα πρέπει να καταφέρουμε να παντρέψουμε 10 θέσεις οι οποίες δεν θα συνιστούν ούτε κόμμα από τη μία, ούτε μαζικού τύπου οργάνωση, προσανατολισμένη πάνω σ' ένα θέμα από την άλλη. Δηλαδή, κάπου πρέπει, γι' αυτό και ονομάζω τούτου του είδους το μόρφωμα, ένα είδος δικτύου σκέψης και πρωτοβουλίας δηλαδή, που θα κινηθεί βασικά λογαριάζοντας αυτές τις πολύ σαφείς οριοθετήσεις που θέτει ο χώρος μας. Η Κύπρος δηλαδή, ο χώρος μας. ■

Ένα νέο προϊόν από τη ΛΟΕΛ σε μια πρωτοποριακή συσκευασία πολυτελείας

Zivania de luxe
The Divine Spirit

Η ZIVANIA De Luxe στους 47°, φιλοδοξεί να αποτελέσει προϊόν αναφοράς για την παραδοσιακή μας παραγωγή.

Η προσεγμένη διαλογή των στεμφύλων (Ζίβανα), η περίτεχνη διαδικασία απόσταξης και η επιστημονική παρατήρηση των συστατικών για την απομόνωση των ανεπιθύμητων ουσιών, δίνουν στην Κύπρο ένα προϊόν απόλυτα άξιο για ευνοϊκές συγκρίσεις στον στίβο των οινοπνευματωδών οποιασδήποτε χώρας.

ΛΟΕΛ ΛΤΔ
Τ.Κ. 139, ΤΗΛ: 05-369344, ΦΑΞ: 05-370042, ΛΕΜΕΣΟΣ

Πρώτη η **ΛΟΕΛ** αφού εξοπλίστηκε κατάλληλα, τοποθέτησε στην αγορά τη ΖΙΒΑΝΑ 45° από Κυπριακές ποικιλίες σταφυλιών, σε άμβυκα ασυνεχούς λειτουργίας που κατασκευάστηκε στη Γαλλία το 1900

εξ υπαρχής

Πολυαγαπημένοι μου
συνδρομητές και συνδρομήτριες,
για τρίτο τώρα Δεκέμβρη νιώθω
τη θέρμη των χεριών σας
στο σώμα μου και αντικαθρεφτίζω
το ενδιαφέρον της ματιάς σας
στο πρόσωπό μου.

Θα ήταν άραγε πολύ να σας ζητήσω
να μου βρείτε ακόμα ένα
συνδρομητή/συνδρομήτρια ο καθένας σας ή
η κάθε μια σας; Τώρα που περάσαμε
τις δυσκολίες των βουνών, συνοδέψτε με
για λίγο στις δυσκολίες των πεδιάδων.